

Anul IV ○ NR. 34 ○ 28 pagini ○ Aprilie 2016 ○ 10 Lei

La marginea transcendenței

Muntele Athos, centrul monahismului răsăritean, ar fi Vaticanul ortodoxiei – unul în pustie, celălalt în lume –, *Grădină a Maicii Domnului* în care, în cele douăzeci de mănăstiri *suverane, imperiale, patriarhale și stavropighiale*, în numeroase schituri, sihăstrie, colibe și peșteri, se roagă de veacuri cetățenii lui Dumnezeu, călugări greci, ruși, sârbi, bulgari și români. Dintre cei care au călătorit din curiozitate sau atrași de o chemare lăuntrică, unii s-au convertit într-un mod minunat, făcându-se athoniți sau aghioriți. Este și cazul bordelezului Jean Biès, specialist în filologie clasică, atras, mai întâi, sub influența lui R. Guénon, de ezoterismul oriental, dar având revelația împlinirii căutărilor sale spirituale în timpul pelerinajului din 1958, de pe muntele Athos.

Paul ARETZU

Constantin TRANDAFIR / Iarăși despre actualitatea și actualizarea lui Caragiale

Nu-i exagerat dacă se spune că I. L. Caragiale este scriitorul cu maximum de atitudini contrastante. „Un om cât o lume”, se miră mai tânărul lui prieten, Zarifopol, adversar al entuziasmelor și al oricărui tip de patetism. Structura divergentă a marelui scriitor a devenit unul din bunele locuri comune. Normal și interesant e că și exegezele se situează adeseori pe poziții diferite când e vorba de o temă caragialiană. Cele mai recent vehiculate sunt două: dacă a avut sau nu Caragiale „conștiință estetică” și actualitatea vs. actualizarea lui. În privința conștiinței artistice, dreptatea e de partea realității și a celor majoritari care o susțin cu argumente credibile.

Mai dezbătută, acum, rămâne problema privitoare la „actualitatea” scriitorului, cu formularea cvasi-sinonimă „contemporanul nostru”. Și pentru că încă se amestecă sensul cuvântului *actualitate* și cel al cuvântului *actualizare*, mai întâi să reluăm distincția mai veche între cele două noțiuni, deosebire pe care mai recent au făcut-o unii comentatori. Primul termen se referă la faptul de a-l înțelege pe dramaturg ca pe un contemporan al nostru (așa cum Jan Kott l-a citit pe Shakespeare), al doilea termen înseamnă a trage semnul egalității între prezent și vremea ori personajele caragialiene. Actualitatea implică viabilitatea operei unui mare artist, actualizarea presupune numai o asemănare a figurilor din operă cu realitatea strictă.

Cel mai mult se are în vedere similaritatea, ceea ce place sau nu place oamenilor care își pun mai puțin sau nu-și pun deloc probleme de natură artistică. Așa se face că încă din timpul vieții, Caragiale a fost ocolit, fluierat, acuzat la scara „organelor de publicitate” și s-a cerut chiar intervenția ministrului Instrucțiunii (Măiorescu: „Adică, cum am zice, poliția în contra literaturii! Cenzura guvernamentală în contra spiritului comediilor! Destituirea comitetului teatral și pedepsirea autorului!”).În fața greutăților de natură estetică, studiul lui Măiorescu, *Comediile domnului Caragiale* (1886), arată cum trebuie receptată opera lui Caragiale: „Există aceste tipuri în lumea noastră? Sunt adevărate aceste situații? Dacă sunt, atunci de la autorul dramatic trebuie să cerem numai ca să ni le prezinte *în mod artistic*”; „numai să se recunoască mai întâi că ne aflăm pe *teren de artă*” (subl. m.). Restul „este afară din chestie”

Obiecțiile care s-au mai făcut și după aceea se sprijină tot pe criterii morale, politice, religioase, pe inaderența la spiritul național („ultimul ocupant fanariot”). Spiritul critic a fost confundat cu spiritul diavolului, „fără nici un Dumnezeu”. Așa să fie, oare? Să vedem ce scrie Caragiale despre mănăstirea Căldărușani, cuvinte pline de sfințenie, în *Noi și Biserica* atinge fruntariile poeticului: „lăcașuri clădite de oameni pentru adăpostirea sfintei credințe în Dumnezeu, lăsate lor de la moși strămoși (...) Ascultați cum răsună legănându-se-ntre bolți, acele cântări înălțătoare de slavă. Ia uitați-vă cum, cu capetele plecate se lasă acei oameni pătrunși de binefacerile Atotțiitorului”. Opera lui este „caricatura românismului”? Sau e, cum s-a mai spus, xenofobă? „Dumnezeu să mă ferească de șovinism și brașovism”. A fost sincer atașat de români-tate: „Să se prăpădească neamul românesc?

Dar, întorcă-se Oltul și Mureșul de-a-ndăratelea către obârșiile lor în creierii Ciucului, neamul românesc, tot el, neam românesc va fi, lucrând cu minte, așteptând cu răbdare vremea când să dea și el culturii și civilizației europene concursul lui specific, pe cât va fi de înzestrat pentru asta de pronia cerească – fiindcă oricum ne-om învărti și ne-om răsuci noi, oamenii, legile cari stăpânesc mersul omenirii tot în mâna proniei cerești sunt și trebuie să rămână; căci a puterii acesteia nepătrunse de noi este și omenirea o arătare”.

Caricatura ca modalitate literară (*Rromânii verzi* etc.) este specifică artei comice dintotdeauna și așa va rămâne. Se pare însă că mentalitatea postdecembristă a păstrat numai o religiozitate de fațadă, iar patriotismul e pus sub semnul întrebării de cele mai multe ori.

Și cea mai surprinzătoare suspiciune, fiindcă este și a lui E. Lovinescu, exclude artisticul și aduce în prim plan ideea că dispărând lumea lui Caragiale, se compromite însăși calitatea operei lui. Dar nu-i loc și nu-i cazul pentru o trecere în revistă a subiectului, fie și rezumativ. E de prisos a mai stăruii și asupra argumentului decisiv, al tipologiei, al caracterelor și al „eternului uman”. O tipologie de unde nu se exclud culorile epocii, omeni vii,

potrivit cu filosofia *repetiției* și a *diferenței*, dar mai ales potrivit cu talentul scriitorului. Sau cum însuși Caragiale spune: „Natura nu lucrează după tipare, ci-l toarnă pe fiecare după calapod deosebit”. S-a schimbat lumea lui Caragiale din acea vreme și se transformă mereu, a observat însuși Caragiale la trecerea într-un nou secol, al XX - lea, rămâne fondul lumii transpus în operă artistică, rămâne *opera*. Artistul adevărat e acela care surprinde cu talentul lui această diversitate a lumii și o lasă moștenire. S-a repetat cazul lui Mitică cel de atunci și de azi, ironic, „isteț ca un proverb”, nescutit de un dramatism subsidiar, Mitică din „Țara Miticilor”, a răscrucilor de drumuri între Orient și Occident.

De aceea paradoxurile, ambivalențele marchează opera lui Caragiale și receptarea e caleidoscopică. Pe de altă parte, o fi ironia lui antimetafizică, fiindcă este existențială, presupune un sentiment al relativizării, o ambiguizare conștientă. În schimb ea, ironia, își păstrează sensul original de simulare, plăcerea de a mistifica pentru triumful final asupra stupidității. „Azil al iluziilor” numea cineva ironia, supraveghere bonomă și inteligentă asupra mișcărilor lumii. Dacă ironia este și cum spunea Jules Renard, „pudoarea umanității”, autoironia e un privilegiu al libertății de conștiință. Caragiale simte enorm și vede monstruos, carevasăzică are o percepție a realității împinsă în lumea ficțiunii. Căci, de exemplu, tot ce i se întâmplă *eirounului* în narațiunea *Grand Hotel „Victoria română”* se află *sub specie artis*.

Când comediile sunt puse în scenă cu imaginație artistică, actualizările capătă o notă de lectură contemporană. Teatrul e o specie (Caragiale nici n-o consideră literatură, ci spectacol!) care se află mereu în schimbare, în funcție de mutațiile istorice. Dar actualizările forțate din comedii „nu-l apropie pe Caragiale de noi, ci îl îndepărtează de el însuși” (Nicolae Manolescu). Integritatea textului caragialian trebuie păstrată oricât de „originală” ar fi perspectiva critică. Chiar și atunci când e vorba de gazetarul Caragiale („Dacă ar fi trăit astăzi, Caragiale ar fi scris la *Academia Cațavencu*, iar Eminescu la *Idei în dialog*”. Nici într-un caz la *Dilema* sau 22. Fiindcă el este al tuturor, nu al unui partid.

Cea mai simplă și mai evidentă *actualizare* este analogia. Tutoror personajelor, mai ales din comedii, li s-au găsit corespondențe în realitatea de azi. Cea politică înainte de toate. Populismul e modul de a întuneca privirea „boborului”, demagogia cațavenciană colcăie în politică la fel ca la 1883, fantoma „Europei” bântuie mai cuceritoare, „criză mare, monșer!”, încă se iubește revizuirea, dar să nu se schimbe nimic. Listele electorale se întocmesc după criteriul Trahanache-Farfuridi-Brânzovenescu: „ai noștri”, „ai lor”, trădare să fie dar să știm și noi, iubesc trădarea dar urăsc pe trădători. Clientelismul și traseismul, „manopere” à la Dandanache, sună foarte actual: „Asa e, puicusorule, c-am întors-o cu politică (...); fă-ți idee! Familia mea de la patuzsopt, si eu în toate Camerele, cu toate partidele, ca românul imparțial... să rămâi fără coledzi!” Toi își așteaptă „răsplata jertfei patriotice”.

Și înrudirile sociale sunt izbitoare. Din „rărunchii națiunii” se ridicau atunci ca și azi fumurile ciocoilor noi, îmbogățiți de totdeauna: „Ieșiți pe Podul Mogoșoaiei; mergeți la șosea, la spectacole, oriunde; vedeți această strălucitoare nobleță, în cea mai mare parte de proveniență transdanubiană, în echipajele ei lustruite, așa de proaspăt blazonate că nu i s-a uscat încă bine poleiala; uitați-vă ce găтели mirifice, ce giuvaericale scânteietoare de lux princiar, ce pompoase palate, ce oteluri aristocratice! – toate răsărite în câțiva ani, ca prin farmece, în mijlocul unui popor eminentamente agricol, care, în loc să prospere și el în acest timp, a dat mereu înapoi. Cine este creatorul acestei mândre și puternice caste nobiliare?” Și se străduiesc „să pună de o dictatură”. În timp ce indivizii „de familie” acaparează tot, „famelia mare” o duce rău. Pedagogii de școală nouă contribuie la „proasta educațiune”, „lanțul slăbiciunilor” funcționează încă mai abitir, „bacaloriatul” recurge la modalități tot mai moderne...

„Profetul”, fie negativ, fie pozitiv, e contemporanul nostru mai mult decât oricine. Mulți scriitori urmași își recunosc modelul și merg „la ușa domnului Caragiale” să-i citească strategiile. Spunea nu prea exagerat Arghezi: „E cu atât mai actual Caragiale cu cât influența lui depășind mahalaua, urbea, fruntariile geografice, începe să caragializeze planeta. Căci alături de Caragiale al nostru și al satirei, acționează un Caragiale universal”.

CUPRINS:

Constantin TRANDAFIR / Iarăși despre actualitatea și actualizarea lui Caragiale / 2

Gheorghe GRIGURCU / Pagini de jurnal - "Cînd adevărul se plictisește de sine" / 3

Barbu CIOCULESCU / Beatus vir ille / 4

Dumitru UNGUREANU / Biblioteca uitată. Ucigașul "Romanului care ucide" / 4

Nicolae COANDE / Interviu pentru Poets@Work / 5/13

Mariana FILIMON / Poezie / 6

Paul ARETZU / La marginea transcendenței / 7

Adrian Dinu RACHIERU / Despre "învoiala" lui Noica / 8

Petru URSACHE / Clipa Basarabiei / 9

Magda URSACHE / "E rău, dar e bine" / 10

Viorica GLIGOR / "Vremelnic, străveziu, brumat" / 11

Vasile GOGEA / ANAMNESIS. Povestea celor șapte pitici din Rozavlea / 11

Ion Popescu-BRĂDICENI / Emil Paraschivoiu: Biografeme / 12

Sorana Georgescu-GORJAN / Dor de Nina... / 14

Dan CULCER / Serii și grupuri. O ședință de partid în redacția revistei «Vatra» (1986) V / 14

Flori BĂLĂNESCU / Paradigme Basarabene. Identitatea – sinteză a desfacerilor și regăsirilor, la Vintilă Horia / 15

Victor ȘTIR / Confesiuni ardelene de azi / 16

Olimpia IACOB / Traduceri. Smajil DURMIŠEVIĆ / 17

Sorin Lory BULIGA / Originea meselor brâncușiene și a trovanșilor din curtea Casei Barbu Gănescu (I) / 18

Pavel FLORESCO / Pași spre cifra "Coloanei infinite" sau limbajul coincidențelor revelatoare la Brâncuși / 19

Nicolae CIOBANU / Triptic mărtșoral. Constantin Brâncuși (sau „cum l-am cunoscut pe”) / 20

Lazăr POPESCU / Sub semnul ludicului / 21

Vlad CIOBANU / Sculptura lui Maxim Dumitraș sau despre actul fondator / 22

Doru STRÎMBULESCU / Poem / 22

Ramona TUDOR / Saramago în pragul neființei / 23-25

Mălina CONȚU / All the World's Futures. Pavilioane naționale la Bienala de la Veneția. / 26-27

ISSN 2285 – 9020

Publicație de literatură și artă

Editor:

Centrul de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși”
Târgu Jiu

Director:

DORU STRÎMBULESCU

B-dul C. Brâncuși, nr. 12 A
Telefon/Fax: 0253.217.570

E-mail:
office@centrulbrancusi.ro
www.centrulbrancusi.ro

Lector:

Ion POPESCU-BRĂDICENI

Tehnoredactare:
Rodica TEIȘI

Tiparul: Tipografia PROD COM SRL Târgu Jiu

Potrivit art. 206 C.P.,
responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului.
În cazul unor agenții de presă și personalități citate,
responsabilitatea juridică le aparține.

Gheorghe GRIGURCU

/ „Cînd adevărul se plictisește de sine”

Să n-ai încredere în memoria cea pedantă, birocratică, nu mai puțin meschină, gata a te trăda oricînd. Preferă amintirea, divină generozitate egală cu sine a amintirii celei dezarmant discontinue.

Amintirea: focul care arde în interiorul memoriei precum într-o încăpere vastă și rece, doar-doar o va încălzi.

Dacă cedează, memoria se pierde doar pe sine, dacă cedează, amintirea e o pierdere a ființei.

Fascinat de amintiri, nici nu-i pasă că memoria sa a ajuns de Doamne-ajută.

A muri sfîșiat de amintiri, aidoma lui Orfeu sfîșiat de bacante.

“Imaginația noastră n-a creat niciodată nimic care să fie neadevărat” (G. de Nerval).

Cînd adevărul se plictisește de sine, apare ironia, ca un companion al său care-l remontează.

13 septembrie 2007, Tg. Cărbunești. La telefon cu Alexandru George. Un lung monolog al d-sale, cu precădere în relație cu valoarea ce-o are ca prozator, consolidată, după cum ține a sublinia, de aprecierile elogioase ce i le-a adus în ultimul timp Matei Călinescu. “Nu mă mai tipărește nici o editură. Cartea Românească a adoptat regula de-a nu mai scoate cărți compuse din articole. O excepție i s-a făcut însă lui Daniel Cristea-Enache, pompat tot timpul pînă la refuz”. Cunosc la Cluj, citez a-i spune, cîteva edituri onorabile. “Onorabile poate pentru d-ta, a venit prompt replica, nu și pentru mine”. Vă dispune Clujul? “Nu pot avea nimic comun cu acest oraș în care în toate editurile, în toate redacțiile, în toate sălile de curs, ba chiar în toate WC-urile a rămas umbra lui Zăciu”. Îmi stătea pe limbă să adaug că la Craiova, de pildă, a rămas în chip analog umbra lui Sorescu... Puțin mai tîrziu am convorbit, așijderea telefonic, cu Mircea Horia Simionescu. Amabil-melancolic, se plînge de faptul că-l lasă vederea (“sufăr de-o degenerescență senilă a ochiului, o boală incurabilă”), îmi vorbește despre decesul fiicei sale, de 62 de ani, în urma unui cancer (“rodul unei relații de iubire pe care am avut-o în adolescență”), îmi dă informații despre Tudor Țopa cu care, spre surprinderea mea, se întâlnește rar (“pînă zilele trecute nu ne-am văzut aproape cincisprezece ani”), precizează că suferă de o artrită ce-l împiedică să mai umble. Îmi trec prin minte crîmpeie de trecut. Cred că, la rîndu-mi, n-am mai avut prilejul de a-l mai vedea pe Tudor Țopa de mai bine de unsprezece ani. Țopa a rămas pentru mine un episod feeric din fluxul zilelor fierbinți ale anului 1990, cînd stăteam îndelung de vorbă la București, nedîndu-ne în lături de la escapade bahice. Am petrecut o noapte întreagă cu strălucitul autor al **Punții**, în locuința sa de lîngă Piața Romană. Ne aflam într-o odaie ascetică, vegheată de un singur obiect de valoare, un tablou al lui Gheorghe Petrașcu. L-am contemplat îndelung, în lumina crepusculară și în cea aurorală, care s-au succedat în același loc, cucerit de vorbele fantasmatic ale interlocutorului, apte de-a confuziona curgerea orelor...

Tangoul era socotit imoral pe la 1920, dar și valsul pe la 1800!

Despre diletantism: “Este o senzație atît de plăcută să te ocupi de un lucru la care nu te pricepi decît pe jumătate, încît nimeni n-ar trebui să-l dojenească pe diletant pentru că se îndeletnicește cu o artă pe care nu o va învăța niciodată” (Goethe). Iar Claudel despre Verlaine: “*Il est l’amateur d’érisoire au milieu des professionnels*”.

Bucuria e volatilă. Dimpotrivă, durerea e asemenea unei pete pe-o haină, care se scoate greu sau nu se scoate deloc.

Dreptatea totală a ironiei care nu acceptă fie și cea mai vagă îndoială de sine. Aidoma unui fir întins la maximum, pe care orice atingere ar risca să-l rupă.

Se întîmplă ca adevărul să trăiască în neadevăr cu mai multă putere decît în sine însuși.

“A nu condamna răul este și acesta un fel – și nu cel mai neînsemnat – de a-l face” (Monseniorul Vladimir Ghika).

Invocînd grandoarea, poezia lui X, vai, n-o atinge. În schimb mărturisind că urlă sau rînjește, ne dăm seama că poezia d-sale realmente urlă și rînjește...

Secvență a unei “manifestări culturale” dintr-un oraș transilvan. Un academician (ne cunoaștem din vedere) îmi înmînează o carte a d-sale nu doar fără un cuvînt scris pe ea (asta devine deja o cutumă), dar și fără a rosti o vorbă, cu un gest grăbit, așa cum dai de pomană un gologan unui sărac.

Aflu de la Tv. că există pînă și o “tehnologie a ridurilor”.

A. E., cu o oarece sfială: “Sînt unii indivizi cărora între complexul de inferioritate al tinereții și complexul de inferioritate

al bătrîneții le rămîne un timp prea scurt”. De ce neapărat complexe acestor vîrste? “Pentru că cei în cauză se nasc modelați într-un anume chip”. Vorbești cumva de tine? “De ce ești tendențios?”.

Imensa așteptare din spatele oricărui gînd. Așteptare a ce? Pînă la urmă, a aceluiași gînd.

Se întîmplă ca unii semeni să afișeze o cunoaștere totală a lui Dumnezeu, ba chiar un autor, V. A., ne informează că ar fi “prieteni cu Dumnezeu”, într-un înduioșător efort de a-și exhiba nu altceva decît propria superioritate. Ar strica oare puțin agnosticism presărat în propăvăduitoarele lor discursuri? Un pic de atitudine apofatică spre a le da un gust mai natural?

În momentele sale negre, se întreabă poetul dacă aspirația sa febricitantă spre unicitate nu e cumva o infamă parodie a Unului divin. Pentru că un fapt salutar n-ar putea fi în ruptul capului.

“Visul este cosmogonia unei seri. În fiecare noapte cel care visează reîncepe lumea” (G. Bachelard).

Un autor iubit: o jertfă oficiată în spațiul intimității tale.

Conform unor cercetători chinezi, elefantul are, dintre toate animalele, simțul olfactiv cel mai dezvoltat. Urmează vaca, la apreciabilă distanță de ciine, socotit curent acesta ca un campion al mirosului.

Moartea: spectacol care nu are niciodată nevoie de repetiții. Perfect în spontaneitatea sa.

Scrii cu încredere pentru un anume cititor, vorbești cu înlesnire pentru un anume ascultător, în condițiile (vai de capul tău!) cînd față de un cititor sau ascultător care te dispune riști a face o figură de idiot.

“Numai durerea încheagă gîndurile și le dă puterea de a pătrunde. Fulgii de zăpadă cad leneși la pămînt, sloiul de gheață izbește” (T. Maiorescu).

E din ce în ce mai dezinvolt, mai petulant, mai revărsat, mascîndu-se astfel cu o tot mai mare dibăcie. Care e adevărul său, adevăr în absența căruia toate aceste șarmante zorzoane stilistice se vād destrămate nu de vînt, ci de simpla respirație a cititorului?

Contemplația e opusă imprevizibilului, în esență mișcării care poate brusca, disloca, transforma brutal conștiința. E o lentoare progresivă tinzînd spre imobilitatea augustă a intemporalității și – de ce nu? – a increatului.

Mult jinduitul, mult celebratul progres, conform Sfîntului Augustin: “joc de copii pe plaja unei mări”. Totuși, cum ar veni, un episod edenic!

Scuza atît de imperfectei naturi umane constă în faptul că-și poate măsura imperfecțiunea. Mai dificilă, să recunoaștem, devine operația în cazul unor autori...

S-a făcut observația că, mai recent, Diavolul nu mai apare în persoană precum, bunăoară, în ispitirile la care l-a supus pe Mîntuitor sau în raporturile cu unii pustnici, ci preferă a se travesti în oameni. A lua fizionomia noastră. A deveni banal. Să avem a face cumva cu o mimare a pogorîrii lui Isus în corporalitate umană spre a deveni teandric? Cu o îngîinare iscusit blasfemică a sacrificiului isusiac?

“Un vis lasă totdeauna o impresie de grandoare și de absolut. Aceasta provine din faptul că în vis nu există amănunte banale, ci, ca într-o operă de artă, totul este calculat în vederea unui efect” (Cesare Pavese).

Prin contrast, un exces de solicitări duce la apetența golului. Conștiința se apără de mizeria unui pluralism steril, prin vidarea sa periodică.

“Dă repede ascultare milei tale, dar și mai repede treci peste ea. A-ți privi mila e un lucru rușinos” (Monseniorul Ghika).

Diabolica ispită e recognoscibilă inclusiv prin insufierea unor frînturi ale efemerului cu fascinația armoniei eterne. Printr-o aparentă desăvîrșire lăuntrică, bătînd spre transcendență. Aleatorii capătă fața absolutului. Să admitem că această demonie a “paradisurilor artificiale” e mai tentantă, *ergo* mai primejdioasă decît cea a bunurilor de ordin material. Dar de aici decurge o altă clasificare a oamenilor decît cea cristică (v. Jacques Duquesne: **Diavolul**).

Procedeu fertil: să reiei firul unor reflecții mai vechi ca și cum nu le recunoști formula bătătorită, dîndu-le un aer inaugural.

Să fie invidia, așa cum crede Kierkegaard, un efect al admirației de sine? Atunci toate formele de refuz moral mergînd pînă la

fierberea urii nu reprezintă decît o manifestare a exacerbării unui factor narcisiac. Urîm întrucît ne idolatrizăm...

Pentru a scrie “bine”, trebuie să fii puțin deasupra ta însuși. Într-o blîndă levitație a eului.

“Există în mine, literalmente vorbind, doi oameni distincți. Unul care este îndrăgit de strigăte de lirism, de mari zboruri de vulturi, de toate sonoritățile frazei și de culmile ideii; un altul care sapă și scormonește adevărul atît cît poate, cărui îi place să accentueze micul fapt tot atît de puternic ca pe cel mare, care ar vrea să ne facă să simțim aproape materialmente lucrurile pe care le reproduce” (Flaubert).

Durerea fizică tinde spre disoluția ființei. Durerea morală tinde la purificarea ființei. Uneori în așa grad încît pare a ajunge la reconstrucția acesteia, la o solemnă reîntîlnire cu sinele regenerat.

Caritabil, caută să reducă distanțele pentru a-l întîlni pe Celălalt și, exigent, a le spori spre a se întîlni cu sine însuși.

O intimitate autentică nu e decît un inform sensibil, o pastă disponibilă pe care o vei modela cîndva ori pe care n-o vei mai modela niciodată.

Zarva clipelor inutile care așteaptă să li se acorde un sens. Dar acest sens se află în propriul lor palpit pe care-l conștientizează intempestiv una din ele.

O apologie a criticii: “Noi cunoaștem destule pagini despre literatură care sînt mai frumoase, din punct de vedere literar, decît literatura despre care vorbesc, cum sînt paginile foarte muzicale ale lui Proust despre muzica proastă” (Umberto Eco).

20 august 2007, Tg.Cărbunești. La telefon, Șerban Foarță: “Alcătuiesc – nici eu nu știu bine de ce – o antologie poetică despre pisici. Privesc adesea o pisică trecînd pe lîngă casa noastră, cu o zgardă aurie. Cu certitudine, pisica va moșteni lumea. Cum altminteri dacă e atît de sigură de sine?”.

21 august 2007. Cîtesc cu glas tare un titlu de-o șchioapă dintr-un ziar, despre presupusul cel mai bogat român din lume, Hasso Platner. Prietenul George D. îmi dă replica: “M-ar interesa și cine este cel mai sărac român!”.

Remarcă cineva: Chaplin, un celebru comic, a ajuns milionar grație talentului său. Ce să zic? La noi lucrurile par a sta tocmai invers. Milionarii ajung comici ai micului ecran. Cum altfel ne-am putea gîndi la Becali sau Vanghelie?

“Orice operă de artă este o individualitate închisă în sine, o subiectivitate abstractă care se postulează pe sine însăși în mod empiric alături de celelalte, în chipul atomilor. Fiecare poet are propria sa problemă estetică, pe care o rezolvă în felul său, evitînd orice raport intrinsec cu succesorii sau contemporanii săi. Mai mult decît atît, orice poet alege și rezolvă în fiecare dintre operele sale o problemă estetică specială, postulîndu-se astfel în fiecare dintre acestea ca o realitate spirituală fragmentară, nouă de fiecare dată și incomensurabilă în raport cu sine însăși” (Giovanni Gentile).

Te ferești cel mai bine de primejdii nu prin cine știe ce tactici sofisticate și de-atîtea ori inutile, ci pur și simplu trăind.

S-ar putea ca arta vieții să fie aceasta: să-ți administrezi cu eficacitate slăbiciunile, întrucît ajungi a te îndoi mai puțin asupra lor decît asupra calităților pe care ți le-ai putea admite.

“Dă-i unei fete pantofi potriviți și ea va putea cuceri lumea” (Marilyn Monroe).

Treptat, necazurile cronice se tocesc aidoma dinților deopotrivă la oameni și la animale. O consolare a “marii treceri”.

“Ca și marile opere, sentimentele adînci semnifică întotdeauna mai mult decît au conștiința că spun. Perseverența unei porniri sau a unei repulsii într-un suflet se regăsește în anumite deprinderi de a face și de a gîndi, se continuă în consecințe pe care sufletul însuși le ignoră. Marile sentimente poartă în ele propriul lor univers, splendid sau mizerabil. Ele luminează cu pasiunea lor o lume exclusivă, în care își regăsesc propriul climat. Există un univers al geloziei, al ambiției, al egoismului sau al generozității. Un univers, adică o metafizică și o atitudine a spiritului. Ceea ce e adevărat pentru sentimente specializate, va fi și mai adevărat pentru emoții, la baza lor atît de nedeterminate și totodată atît de confuze și de «sigure», de îndepărtate și de «prezente» ca acelea pe care ni le dă frumosul sau pe care le trezește în noi absurdul” (Camus).

Continuare în pag. 6

Barbu CIOCULESCU

Beat us vir ille

Qui non ambulat in consilio improbum, - fericit bărbatul care nu umblă pe cărări greșite, zice dictonul latinesc, dezinându-l pe bărbatul care, cunoscându-și vocația, nu și-o înșeală risipindu-se pe cărări lăturalnice. Și rămânând la vârsta la care și-a descoperit vocația. Mai deschis spre lume, decât moartea spre viață, spune, în poemul „Început de lume”, din cel mai recent volum de versuri al său, intitulat „Ceea ce suntem” (editură „Pleiade”, 2015) dl. Radu Ulmeanu. Bătăios titlu, însă care nu stârnește mirare, a celor ce cunosc din vreme opera poetului, din cei cincizeci de ani de frecventare a Muzei, de către acesta - totodată o scăldare în apele unei eterne juvențe.

Într-adevăr, lungă perioadă de reflecție, într-o lume răvășită de dezastre ce-l obligă pe omul gânditor să se pronunțe:

„Stau de vorbă cu mine la pagina abia deschisă pe ecranul de monitor
răvășit de vântul biciuitor al dezastrelor
Veniți și vă bucurați și voi alături de mine”.

Îi revine poetului să îndrepte strâmbătatea lumii? Grea poziție:

„De câtva timp mereu cu destinul mătăhălos în spinare,
mereu cu țevile tunurilor îndreptate
spre propria inimă,
parcă Lucifer și-ar fi săpat acolo
cazematele pânditoare”
(Precum fețele triple)

Și precum i se întâmplă celui ce vede și ceea ce ceilalți nu văd:

Condamnat la singurătate

„Sunt atât de singur că nu văd soarele oglindindu-mă
în apa râului limpede”
(Singur)

De „Sub soarele nopții”, cum se intitulează primul ciclu din volumul, la cel de-al doilea, „Între oglinzile cerului”, cântecul de dragoste pentru femeia slăvită e coarda întâia a unei viori cu sunet adânc - de dorință, de mânie, de așteptare - împăcată cu elementele, în trecătoarea existentă în Cosmos a omului:

„Stau întunecat între oglinzile cerului
ce mă luminează cu noapte
doar una din ele e strălucitoare
și-mi cumpără sufletul cu scripirea
îndepărtată”.
(Oglinzi)

În apele timpului, desigur în zilele noastre, unde mugesc sirenele poliției, și ale mașinilor de salvare, înnebunite de spaime insul clamează:

„Vino pe strada mea, oprește-te în fața casei
cu numărul strâmb
clătinându-se-n poartă, bătut de vânt
sună la interfon și întreabă de mine,
îți va răspunde o voce semănând cu a mea”
(Cântec)

Cu gândul la mari confrăți care nu mai sunt, Labiș ,Nichita, Ioan Alexandru, bardul contemplă orizonturile efemerității:

„Veșnici suntem și noi
precum efemeridele ce se schimbă
de la o zi la alta, de la o secundă la alta
asigurând generații mereu noi
pentru ziua de mâine”.
(Elegie)

Asemănător celui mai vestit năier al antichității:

„De câte ori plec
de câte ori mă întorc
te regăsesc
singură cu marea
pe țărmul căreia
se zvârcolesc pești argintii
în nisipul fierbinte”.
(Cântecul lui Ulise)

Nemulțumit, dar nu răzvrătit, insul liric își află împlinirea în dragoste, departe de liota cu celor rău iubiți, ce-și plâng eșecul. El prețuiește femeia, de care este iubit, în majestatea sa masculină. Încrâncenat, năvalnic, percepe în forță miracolul vieții, sub lumina stelelor, bătuit de fantasma femeii, a acelei consimțitoare, într-o salvatoare comuniune:

„Dă-mi mâna, iubito, să pășim împreună
pe crestele munților, pe punți
trecându-ne peste prăpăstii
poate undeva ne așteaptă o cocioabă
abia luminată,
însă cu o stea în colțul ferestrei”.

Poezia se intitulează „Nici un dubiu”. Iar din multiplele înfățișări ale bărbatului iată-l pe cel dur:

„Îngenunchiat în fața trupului gol
aducându-se pe el însuși ofrandă în fața altarului
săvârșește apoi ritul păgân al înjunghierii
celeii care-l așteaptă cu coapsele desfăcute”.
(Rit)

Aceea care-i luminează ființa, dar îi și exacerbează simțurile:

„Fiind tu femeia cu degetele de întuneric
cu șoldurile și fesele curbate generic
cu sânii apăsându-mi pieptul ca un diluviu
cu gura pe gură-mi asemeni nesfârșitului fluviu”.
(Fiind tu femeia)

Duce puterea dragostei la revelație? Zice:

„Diavoli și ingeri ne vor păzi cu bice în mâini
precum
arhanghelii de foc, doar vocea zeului se va auzi
din camera ascunsă a templului
rostind cuvintele revelației
de care nimeni nu are parte
iar noi abia le vom auzi”.
(Treaptă)

Da, „Ceea ce suntem” este un Jurnal, dedicat unei singure ființe, care, asemeni Evei, Afroditei, Beatricei străluminează imaginația, dăruind elan celui înzestrat să-l strunească - Poetului.

Dumitru UNGUREANU

Ucigașul

„Romanului care ucide”

Era o seară frumoasă din vara lui 1970. Clubul cititorilor care dezbăteau estetic se adunase, ca de obicei, pe malul șanțului, în Poiană. Nu aveam prezident, nici lider oficial. Nea Marin al lui Ciricliu se simțea îndreptățit la titlul acesta, dat fiind că era cel mai vârstnic dintre noi și, cum „nu servea munca fizică”, se îndeletnicea non-stop cu lectura cărților împrumutate de la cine făcea greșeala să cedeze rugăminților sale. (Acela își blestema zilele apoi, constatând că nu-și poate recupera tomul înstrăinat, nici jelind, cu mamă-sa de mână, la ușa domnului cititor...) Nu exista în Cacova alt om cu poftă mai mare de citit, un adevărat căpcaun al bibliotecii. Era gros la trup, deși mânca pe sponci, dar asta nu mira pe nimeni, deoarece pe-atunci oamenii arătau așa cum îi lăsase Dumnezeu, nu fiindcă se hrăneau prea-prea sau foarte-foarte. Numai Titi al lui Simion făcea figura flăcău-lui ciudat, căruia i se îngăduiau destule, și i se iertau toate, pe motiv că era slab de înger, tare de cap și enorm la trup, fapt ce-i conferea o fermecătoare naivitate, taxată ca prostie doar de lumea rea. Titi mânca mult, speriiind pe biată mamă-sa, ca și pe gospodarul care se încumeta să-l cheme la pomană sau la nuntă, mese oficiale nedându-se pe vremea aceea. Circula în sat distihul: „Titi al lui Simion/ mare ca un camion”, dar cine zicea asta habar n-avea de poetică, structuri metrice și alte noțiuni literare.

Nea Marin, și el mare la trup, dar nicidecum comparabil cu Titi, posesorul unui cap aidoma proporționat, stătea drept de spate, cu mâna stângă înfipț-n șold, cu dreapta scuturând un fir de iarbă de dudău, rupt din șirul ce ținea loc de gard gospodăriei sale aflate pe malul vijelioasei Vâlcele, cea batjocorită de inamicii noștri mortenari cu numele de Cacuta. Toemai terminase de citit „Romanul care ucide”, volum semnat de Nicolae Mărgeanu și apărut la o editură din Cluj, Dacia, despre care nimeni dintre noi nu aflase până atunci nimic, necum că ar publica romane polițiste. Era o carte pe a cărei copertă întâi, de culoare neagră, se vedea un aparat de fotografiat, probabil marca Leica. Impresia mi s-a năzărit ulterior, datorită celui fabricat de renumita firmă, pe care vărul Ment îl primise de la vărul său Costel, și pe care l-am comercializat împreună cu strălucitor profit, în primul meu an de liceu, alegându-ne cu zero lei, zero bani. Nu mai știu cine adusese cartea în sat, dar n-am uitat sentimentul de ciudă că nu voi putea să o citesc și eu, dat fiind că de la nea Marin – lucru bătut în cuie – n-o scoate nici dracu! Să mărturisesc aici că deja începusem a comite texte cu alură de proză? Se poate deduce, pesemne că am și spus-o altădată. Nu arătam nimănui „capodoperele”, iar de când tata găsisese caietul intitulat „Memorii” și-l făcuse necritic praf, îmi reprimam impulsul scriptural dintr-o lesne psihanalizabilă jenă. Și-apoi, la cei 14 ani ai mei, eram totuși preocupat să trăiesc, nu să scriu, aplicând fără să-mi dau seama preceptul exhaustiv documentat în lucrări biografice, teze doctorale, programe de viață, manifeste literar-politice, sintetizat de-un poet român în celebrul distih: „Cât trăiește, pătimizește/ și-ai s-auzi cum iarba crește!”

Parte de lectura „Romanului care ucide” avuseseră Aurică al lui Ceacică, Bobeică al mare, Marin zis Pelicanu, vărul meu Gigel, unul dintr-ai lui Frișcă, pare-mi-se Marin (deși nu i se cunoșteau asemenea apucături), și – cine ar fi crezut? – Titi al lui Simion. De unde și până unde să fi citit acel băiat, cu mintea aproape retardată, o carte cu asemenea titlu? Pot avansa ipoteza că o împrumutase, o luase, o primise de la verișoară-sa, Verginica lui Gorincu, o fată nu foarte frumoasă, nici excesiv de premiantă, ajunsă, după studii, în lumea editorială bucureșteană, unde i s-a și pierdut urma. Să-l auzim pe Titi vorbind despre o carte, a fost uimitor:

– Eu cred că romanul e ca un joc de copii, știți voi, ăla în care legi un lucru cu sfoară, îl pui în drum, acoperi sfoara cu țărână să nu se vadă, te pitești după gard la umbră, și când trece oarecine și s-apleacă să ia lucrșorul, hopa, tragi de sfoară și ăla rămâne cu mâna goală!

Nea Marin era afiș, Aurică mut, vărul Gigel căscat, restul momâi...

Doamne, ce critic literar zăcea în Titi, ce criminal de romane, ce conștiință deconcertantă, splendidă și absolută!

Nicolae COANDE

/ „M-am îndrăgostit de literatură la vederea unei femei care o preda”

Poets@Work este numele unei rețele internaționale de poezie care își propune să promoveze felul în care sunt implicați poeții din întreaga lume în munca lor. Deși în România poezia nu este defel asimilată vreunei munci, acelui *labor* antic, ci, mai degrabă, unui soi de *otium* la care se dedau oameni care nu produc ceva util pentru societate, în societățile civilizate scrisul și lectura publică a ceea ce se scrie sunt răsplătite, inclusiv pecuniar, și catalogate drept produs spiritual rafinat. Cititorii calificați își amintesc desigur că în perioada interbelică apărea o

revistă, „Săptămâna muncii intelectuale și artistice”, editată de Camil Petrescu. Sper că sintagma nu și-a pierdut actualitatea – în era consumismului care solicită din greu papilele gustului contemporan...

Am fost solicitat anul trecut să răspund la câteva întrebări despre poezie, ca proces artistic intim și totuși la vedere, alături de mai mulți scriitori din România – iar în 2016 în *Poets@Work* va apărea un dosar cu poeți români. S-auzim de bine!

Când ați început prima dată să scrieți poezie? Vă amintiți primul dvs. Poem? Dacă da, cum suna, sau despre ce era vorba în el?

Probabil prin anii '80 ai secolului trecut, dar asta nu înseamnă că pot data cu C14 acel artefact numit poem „transcris pe curat”; oricum nu mai știu nimic de primele poeme, nu cred că le-am păstrat. Am câteva din perioada 1985-1986, momentul când am debutat în revista literară „Ramuri”, care apare de peste 100 de ani la Craiova, în sud-vestul României, sau în revista „Luceafărul” din București. Un vers, emfatic, suna cam așa: „Plângea un copil pe muzică de Bach/ camera se umpluse de muzicanții fluturi”. Am început, mai degrabă, prin a scrie mici proze erotice pe caietele de școală, stimulată de câteva profesoare ale mele din școala generală. Profesoara de limba și literatura română, în special, era frumoasă și mă inspira – ca să zic așa. Era inevitabil, nu? Am început prin a mă îndrăgosti de literatură la vederea unei femei care o preda. Aveam 14 sau 15 ani, poezia se înfățișa sub forma unei feminități a cărei voce învăluitoare trezea în mine un anumit soi de hedonism și visare, ca și dorințe inavuabile. Era o femeie coaptă, așa cum trebuie să fie o literatură frecventabilă. Am fost un copil normal, mă jucam, făceam sport în mediul rural unde am crescut, unde în sudul României: soare mult vara, expediții la râu pentru scaldă, fotbal și alte competiții, dar la un moment dat am fost afectat, ca să zic așa, de morbul lecturii. Am găsit cărți și cred că și ele m-au căutat. Prin ele am simțit că mă diferențiez: exista și altceva pe lume decât alergatul după o minge sau înotul la râu. Am fost cititor fruntaș la 12 ani, în satul Osica de Sus, afișat ca atare la panoul primăriei, pasionat de Boccaccio (cum altfel?), dar citind și «Coliba unchiului Tom», carte pe care o citea bunicul meu, un fost cârciumar băgat de comuniști în pușcărie. Primele poeme mai acătării sunt de-abia spre 20 de ani, când mă interesează cu adevărat poezia ca gen liric și încerc și eu să scriu ceva cu aceea minimă conștiință auctorială. Am citit, pe la 24 de ani, la cinaclul condus de poetul Marin Sorescu – dar nu am rupt gura târgului. Mai târziu, poetul mi-a acordat un premiu și mi-a strâns mâna.

Ce credeți că v-a atras prima oară la a scrie poezie? Cine v-a influențat cel mai mult – atât dintre poeții români cât și ceilalți – în stadiile incipiente?

Am fost sedus de vocea poemului, de felul în care cineva putea încă să mă țină atent după ce poemul fusese scris. Așadar, citirea unui poem m-a făcut să mă gândesc nu doar la faptul că există poezie, ci și că ea poate fi transmisă mai departe. Am vrut să fiu scriitor, un gând snob și cumva îndatorat egoului mimetic, și am vrut să fiu eu cel care, așa cum spune Borges undeva, presimte primul frumusețea unui poem înainte de a-l scrie sau de a-l citi până la capăt. Alergam împreună cu toți ceilalți prieteni din copilărie, dar eram în competiție pentru o altă frumusețe. Cu toate astea, am fost supus mai multor tribulații și am debutat târziu ca scriitor. Dar scrierea poeziei a devenit de atunci principală mea preocupare, chiar dacă am fost confiscat de viață la un moment dat. Influențele inițiale au venit dinspre poeții de „manual”, cum le spunem noi, cei deprinși în școala generală. În special, Mihai Eminescu (1850-1889), cel care inaugurează un limbaj poetic necunoscut până la el și care scrie poeme ample, cu rădăcini în romantismul german, dar și în miturile naționale, adept al lui Schopenhauer, un om cu o viață grea și scurtă. Modelul său, așa cum citim într-un poem al său, este nimeni altul decât Shakespeare, deși el a făcut studii germane la Viena și Berlin și cunoștea foarte bine literatura de acolo. Poezia sa spune și astăzi românilor ceva, așa cum americanii, probabil, deși îi prețuiesc pe beatnici, se reîntorc mereu la Whitman. Mai târziu, în afara școlii l-am descoperit pe autorul „necuvintelor”, poetul Nichita Stănescu, considerat cel mai important în generația sa (anii '60), un alt autor care supune limba română unei torsiuni formidabile și care propune o nouă paradigmă poetică. Existența sa a fost una atipică în comunism, deși poetul nu a fost un disident, ci mai degrabă un răsfățat al sistemului. Împreună cu un prieten din adolescență citeam cu nesăț poeziile sale și le urmăream pe cele noi, le recitam în concursuri ad-hoc, eram în extaz față de tot ce publica. Visam să scriem la fel ca el și chiar o făceam, cu rezultate din cele mai jalnic-mimetice. A fost febra adolescenței mele. Totuși, am fost condus prin lecturi personale (și la îndemnul unui poet mai vârstnic, Marian Drăghici, consătean al meu) spre poezia unor Cristian Simionescu, Vasile Vlad sau Cezar Ivănescu, poeți ai tragicului, inspirați la modul mistic și folosind ca nimeni alții resursele limbii române (chiar

arhaice, în cazul lui Ivănescu). În anul 1987 am descoperit „Antologia poeziei americane contemporane”, tradusă de un poet important, Mircea Ivănescu. De acolo mi-au vorbit, uimindu-mă, poeți ca T.S. Eliot (pe care îl citisem totuși anterior, era tradus de ceva timp), Randall Jarell, Mariane Moore, Wallace Stevens, William Carlos Williams, Delmore Schwartz (care era fiul unor evrei români emigrați în SUA), e.e. cummings sau John Berryman. Totuși, favoritul meu a fost Ezra Pound, nu doar fiindcă avusese legături cu marele Constantin Brâncuși, sculptorul român stabilit la Paris, ci pentru că eposul Cantos-urilor m-a pus pe gânduri. Așadar, se putea scrie și altfel decât știam noi europenii că se scrie, ba mai mult, puteai ieși din „lirism” într-o zonă care permitea imaginației și meșteșugului personal să scrii ceva care trecea dincolo de granițele genului – rămânând totuși poet. Mai târziu, viața agitată a lui Pound mi-a arătat că un poet trăiește la nivel personal drama cosmică a universului, rămânând fidel misiunii sale indiferent de ceea ce este actual în lume. În fond, poetul este inactualul care vine din viitor. Versul preferat din acea perioadă îi aparține totuși lui Odysseas Elytis, poetul grec: „Doamne, cât albastru cheltuiești ca să nu te vedem”.

Care este evaluarea dvs. generală asupra poeziei românești? Credeți că intrarea României în UE în 2007 a afectat poezia României, și dacă da, cum?

O istorie a poeziei românești nu poate fi decât una în care strălucesc vârfuri ca Mihai Eminescu, Alexandru Macedonski, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu, G. Bacovia, Tristan Tzara, Gherasim Luca, Ilarie Voronca, Gellu Naum, Nichita Stănescu, Cezar și Mircea Ivănescu, Marin Sorescu, Virgil Mazilescu, Ileana Mălăncioiu, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Vasile Vlad, Cristian Simionescu, Marius Robescu, Șerban Foartă, Gheorghe Grigurcu, Angela Marinescu, Mariana Marin, Simona Popescu, Ion Mureșan, Marian Drăghici, Aurel Pantea, Mircea Bârsilă, Mariana Codruț, Liviu Ioan Stoiciu, Traian T. Coșovei, Ion Stratan, Mircea Cărtărescu etc. E, desigur, o listă personală, profund subiectivă și care poate fi mereu reactualizată de fiecare poet din România. Voi da câteva nume de poeți din generația mea (pe care ceilalți îi precedă strălucit, uneori de neatinți), ei fiind *pe drum*, în lucrare, așadar mai au destule de spus: Ioan Es. Pop, Vasile Baghiu, Daniel Bănuțescu, O. Nimigean, Ionel Ciupureanu, fără să-l uit pe Cristian Popescu, liderul generației, mort de tânăr. Iar cei care vin după noi au deja câteva nume care vor impune, poate, marii poeți de mâine ai României. Poezie, slavă Domnului, se scrie multă în România. S-ar zice că posedăm din plin „gena” lirică: Orfeu nu a fost văzut adesea în ținuturile astea? În câteva cuvinte: poezia română este una dintre cele cu greutate în poezia europeană, modernă și postmodernă, cu poeți remarcabili care au imprimat un alt tonus poeziei străine, dacă ne gândim doar la Tristan Tzara. Nu văd cum intrarea României în UE ar fi afectat poezia română și pe moment nu pricep clar sensul întrebării dumneavoastră. Dacă vă referiți la faptul că am intrat în coliziune cu un nou mod de viață, care ar fi afectat tihna, limbajul și chiar tirajul cărților poezilor, nu este cazul, cu excepția ultimei. Viața, da, a fost afectată: în bine pentru unii, în rău pentru alții. Poezia a devenit o cursă pe cont propriu, editurile nu sunt prea interesate să publice în actuala economie de piață, dar asta nu se întâmplă în întreaga lume? „A publica nu este treaba poezilor; să fii poet este totul, să fii cunoscut ca poet este nimic” – asta a spus-o compatriota dumneavoastră, Emily Dickinson, cea care nu a publicat decât câteva poeme în timpul vieții. Apropos, cine este azi Emily Dickinson a Americii contemporane?

Mai există alte țări europene în afară de cea a dvs. a cărei poezie contemporană vă incită? Dacă da, care sunt acele țări, și mai exact care sunt poeții care vă interesează?

Totți poeții buni europeni, americani, sud-americani, arabi și africani mă interesează. Aș vrea să știu cine este poetul eschimoșilor, dar acolo cred că important este șamanul. În România s-a citit mereu poezie de calitate, s-a tradus mult și s-a comentat. Sigur, poate nu avem ediții de opere complete destule ale marilor poeți din întreaga lume, dar chiar și în ceașism s-a scris și citit multă poezie. În 1972 a apărut în România «Panorama poeziei universale contemporane» tradusă de poetul A. E. Baconski. O carte de peste 900 de pagini, în care era prezentă crema poeziei moderne din întreaga lume, de la Constantin P. Kavafis la Gottfried Benn, poetul german, „exclusul” și „tipul contrar”, așa cum s-a autoca-

racterizat în versurile sale. Parcă primul nu era la fel! Așadar, moliciunea orientală întruchipată de exigentul și parcimoniosul autor al poemului „Ithaca” și rigoarea și conștiința acută care se supune depersonalizării, ca la poetul german. Acea antologie, unde intrau o sută de poeți din întreaga lume, m-a făcut să înțeleg că poezia este un tezaur al umanității prin care omul poate să dăinuie și să descopere, vorba gnosticilor de la Princeton, „o nouă frumusețe”. Nu doresc să dau și alte exemple, însă poeți italieni precum Eugenio Montale, Umberto Saba sau Andrea Zanzotto mă inspiră mereu. În acest sens, antologiile lirice și critice publicate în România de poetul și italianistul Marin Mincu sunt inestimabile. Franța a influențat mereu cultura și poezia română, iar numele unor Lautréamont, Baudelaire, de Nerval, Rimbaud, Valéry, Char sunt la mare preț în România. Paul Celan, românul evreu sinucis în Sena, nu este ultimul dintre marii poeți pe care îl prețuiesc în mod deosebit.

Sunteți bine cunoscut în România drept fostul moderator al emisiunii culturale TV Oltenia, precum și pentru munca dvs. de editor al ziarului Cuvântul Libertății, de coordonator al LAMA și ca secretar al Teatrului Național al României. Cum au informat aceste responsabilități poezia dvs? Credeți că teatrul, televiziunea, jurnalismul și administrarea non-profit completează sau sunt în conflict cu munca dvs ca poet? În oricare din cazuri, cum se întâmplă asta?

Trebuie să lămuresc niște inadvertențe. Nu sunt „binecunoscut” în România pentru ceea ce apreciați dumneavoastră. Am fost realizator al unei emisiuni culturale la un post TV local de mult dispărut. Am interviewat artiști din Craiova, așadar raza mea de acțiune era fatalmente limitată. Ziarul de care pomeniți, singurul la care am lucrat vreodată, era tot din Craiova, se adresa publicului cititor de acolo. Am fost columnist, am scris sute de editoriale, o muncă vană, din care a ieșit, la o selecție drastică, o carte de publicistică, «Revanșa chipurilor». Am făcut într-adevăr LAMA (Literatură, Artă, Mentalități, Atitudini), pagina culturală a ziarului, și am adus acolo serie de scriitori craioveni, dar și personalități ale literaturii române, sub formă de interviu (Ana Blandiana, Dorin Tudoran, Irina Mavrodin, Vladimir Tismăneanu, Marin Mincu, H.-R. Patapievic, Matei Vișniec, Mircea Dinescu, Vasile Baghiu, Gheorghe Grigurcu, Al. Cistelec, Liviu Ioan Stoiciu), dar și străini (Dieter Schlesak, Marco Luchessi, John Elsom). Așadar, am fructificat ceea ce părea o muncă oboșitoare, adesea izolată în cerc provincial, însă cu prețul îndepărtării de poezie. Se știe, publicistica și poezia nu prea pot coabita, iar revenirea a fost dificilă. Fusesem „avertizat” (pe cale livrescă, firește) de Ernesto Sábato, din paginile cărții sale, «Abbadón, exterminatorul», dar a trebuit să fac pe cont propriu experiența rupturii. M-am rupt de acel mediu, desigur interesant dar coruptiv pentru scris, și sunt acum la Teatrul Național Craiova, care poartă numele scriitorului Marin Sorescu. În România sunt șase astfel de teatre naționale, subvenționate de guvern, ceea ce în SUA nu cred că se întâmplă, dar asta e tradiția central și est-europeană. Chiar și Franța are procedura asta, combinată desigur cu un management occidental. Nu avem încă nivelul SUA, unde totul în cultură e suținut de fundații și de ceea ce se cheamă mecenat. Poate va veni cândva acel timp, atunci când lucrurile vor sta mai bine în România. Ca o paranteză, vă informez că în acest an la teatrul din Craiova montează Robert Wilson, marele regizor american. El a început deja repetițiile la spectacolul cu piesa «Rinocerii», de Eugène Ionesco. Wilson, un american, și Ionesco, un evreu român, ce poate fi mai „poematic”? Sigur că munca în presă, dar și în teatru pot fi importante pentru un anumit tip de viață și pot lăsa urme în ceea ce scrie un scriitor. Dar asta nu e obligatoriu pentru toți: poți lucra și la poștă, cum a făcut-o Bukovski, și poți scrie cărți bune fără să suferi influența mediului. Mediul este mesajul – McLuhan ne învață asta, dar poetul poate prin acel efect de depersonalizare în scris (uneori și în viață) să scape influenței mediului. Dacă ridici ziduri nu înseamnă că scrii ca un zidar, deși aranjatul cărămidilor poate fi o treabă importantă pentru un romancier, să zicem. Robert Louis Stevenson, după cum ne spune același Borges, vedea cuvintele ca pe niște cărămizi, ustensile ale poetului care face din ele o „rețea”. Ei bine, rețeaua e importantă în cele din urmă. Nu scriu mai „teatral” doar fiindcă lucrez printre actori și regizori, văd piese de teatru, cunosc lume din această sferă. Am scris poeme cu o anumită încărcătură dramatică cu mult înainte de a ajunge acolo. Poate că am ajuns la teatru fiindcă am scris acele poeme!

Continuare în pag. 13

Mariana FILIMON / POEZIE

Ecou

Peste lucruri
ninsoarea fină a gândului

într-un ungher al odăii
vaporoasele mele mătuși
tricotează amintiri

lecția îndurării
nu poți s-o deprinzi
într-un timp ce se dizolvă
indescifrabil
e nevoie de o eliberare
din beznă

Anotimpuri

Dincolo de toamne
și ierni
îți încropești un alt fel
de a percepe anotimpuri

pământul pe care pășești
e o ilizibilă pulbere

încerci să rescii
un poem anacronic
despre iubire (!)

iubire, iubire natură moartă

Dialog

Adânc mă înclin
în fața lui Platon –
paltinul din fața ferestrei
pe care-l respect
și mi-e drag

mă încumet în lungi dialoguri
până ce ziua se mistuie
prietenoasă în amurg
mai și exersez simboluri
și gesturi
o retorică dezgolită
de avânt

voi intra mai puțin temătoare
în noapte

mă întreb uneori
la ce aş mai putea
să râvnesc

Gând colorat

Pășește pe drum
ca și cum ar cânta
este un bărbat luminos

nu-l știu nu mă știe
în mine se face tăcere
o rază din zâmbetul lui
se îndreaptă spre mine
limpede ca un gând colorat
pe care nu-l pot rosti
îndepărtate-mi sunt vorbele

el este un bărbat luminos
și în mine tăcerea se lasă
ca o ninsoare
sau poate un semn
brațelor sale în ramuri
inocent înflorite
nu izbutesc să le spun:
îmbrățișați-mă astăzi
măine va fi prea târziu

Invizibilii pași

Câtă iarnă se aprinde
în grădină
pomii își poartă argintul
ca pe un sacru veșmânt
să uiți de albastru
de roșu de verde
de galbenul cerului
din apusul interior

iar tăcerea curată sora mea de
lăcrimă
o ascultă încă din zori

plec în lumea mea efemeră
urmele pașilor
nu se văd nu se aud

dacă voi le vedeți/le auziți
dați-mi și mie de știre

Nimic

Îți pierzi dimineața
cu lucruri mărunte
nemicul-o caracatiță
ce ne sufocă pe toți

și acum amiaza
își dă capul pe spate
și își râde de noi

pulberea la vedere
e un altfel de argint înghețat
o ștergi
mai înțelept ar fi să o lași
să zacă acolo
mărturie a tăcerii
întâmplătoare și ea

mărul duios
spre care tânjești
hohotind își ia zborul
când îl atingi

Pastel

Să vă pot povesti
toată iarna din mine
ninge adânc
și nămeții cresc până în cer

oglinzile casei
ne sting de așteptare
în veșmântul lor alb
iar dublul meu
e și el tot mai alb

imaginarele piscuri
cer smerenie
veghe
somnia
ce ne poate alina
este ora când poți
să contempli tăcerea
măcar pentru o clipă
cu toții să tăcem

Octombrie

Mai pleacă-te frunză
mai fă peninență
spre răsfrânta tulpină
din lemn aurit
de la fereastră
ți-aș întinde o mână
dar mâna mea a îmbătrânit

brusc stângăcia mea
e prezență
nu-ar îmblânzi dacă ar ști

cum și de ce
n-am ce-i mai cere
când toamna își pierde
răbdarea
și cuvintele
chiar și ele cuvintele
dor la încheieturi

Atingere

Mângâi pielea gingașă
a arborelui adolescent
din Parcul Floreasca
catifelată și netedă e

firește mă încântă
și e o minune
că-mi e dat s-o ating
s-o percep
deși cineva îmi șoptește
că doar mi se pare
că în lumea asta
a multiplelor noastre abateri
nimic nu-i perfect

cu gândul cuprind
tot trupul lui fraged
că el oricum
nu mă poate gândi
Aparențe

Mă străduiesc să deprind
lecția tuturor aparențelor
real-ireal
se confundă mereu
chiar și obiectele dure
se transformă în pulbere
când le ating
și nu doar în vis

margini tremurătoare
au clipele
și ele mă pot amăgi
când se adaugă
unui decor schimbător
misterioasă-i și lacrima
o picătură de rouă

dar eu sunt aceeași
chiar sunt?

„Cînd adevărul se plictisește de sine”

Urmare din pag. 3

Dacă morala e forma înghețată a iubirii, justiția nu e forma înghețată a moralei? Dacă morala nu are nevoie în relativa-i simplitate de strategiile inteligenței, justiția, în schimb, are enormă nevoie de așa ceva. De unde bogata jurisprudență și infatigabila retorică avocățească.

Starea de soliditate a operei sub unghiul creației, starea sa de dispersie, aidoma unei feerice vaporizări (ca dintr-un spray), sub unghiul receptiei.

Să nu uităm: Marx poate fi socotit (și) un precursor al nazismului. Deoarece însoțea fără complexe conceptul vinovăției de clasă cu unul al vinovăției etnice. Nu se rostea el oare despre “popoare reacționare” și despre “rase inferioare” ce-ar trebui să dispară? Cum de au uitat evreii deveniți inflamați marxiști antisemitismul său?

“Dacă e o greutate să crezi în Dumnezeu, este o absurditate să nu crezi” (Voltaire).

7 septembrie 2007, Tg. Jiu. În vizită la mine, Șerban Foarță îmi mărturisește: “Îmi e nespus de greu să mai trăiesc, e ca și cum aş satisface un stagiul militar”.

14 septembrie 2007, Tg-Jiu. Vis: fiind eu cel de acum, mi se pare totodată că am redevenit elev de liceu. Împrejurare ce la început nu mă deranjează prea mult. Însă, la un moment dat, mă înspăimintă. Dacă în diminețile toate cînd obișnuiesc să scriu, va trebui, cu excepția duminicii, să mă duc la ore, cînd voi mai scrie?

Inteligența: o problemă ce se pune în problemă pe ea însăși.

Eruditul improductiv, vegheat de o bibliografie cum de un epitaf.

Caracterul feminin al noțiunii de perfecțiune. În egală măsură, ea poate atrage și inhiba, seduce și amenința, salva și prăbuși, aidoma unei teribile himere.

“Un om curajos face cît o majoritate” (Thomas Jefferson).

Pentru a releva în chip convenabil ideile, e recomandabilă o lumină medie. Una prea intensă predis pune la fanatism.

“Ca să pot sta de vorbă cu fetele tinere, am nevoie să-mi fie în preajmă persoane mai în vîrstă. Ușoara tulburare pe care ele mi-o suscită îmi însufletește conversația, replicile adresate mie mi se par atunci exact modulate; ceea ce exprim eu, nu prea elaborat, poate fi totuși valabil, chiar dacă nu se potrivește cu fata, pentru persoana mai vîrstnică de la care pot, de asemenea, dacă va fi nevoie, să capăt ajutoare din belșug” (Kafka).

Calitățile, legate mai mult de precaritatea ființei noastre decît defectele. Primele sînt mai rare, omologate mai anevoios și conservîndu-se mai dificil decît defectele. Ultimele vin însă din belșug, cu o alură incontestabilă și în regim de perenitate.

Nu e plînsul solitar și rîsul social, așa cum socotea cineva, ci mai curînd invers. Plînsul, explozie a durerii, își trimite undele acute către Creator și către întreaga-I creație, pe cînd rîsul nu e decît un episod modest, cu o propagare minimală, a unei dureri refuzate.

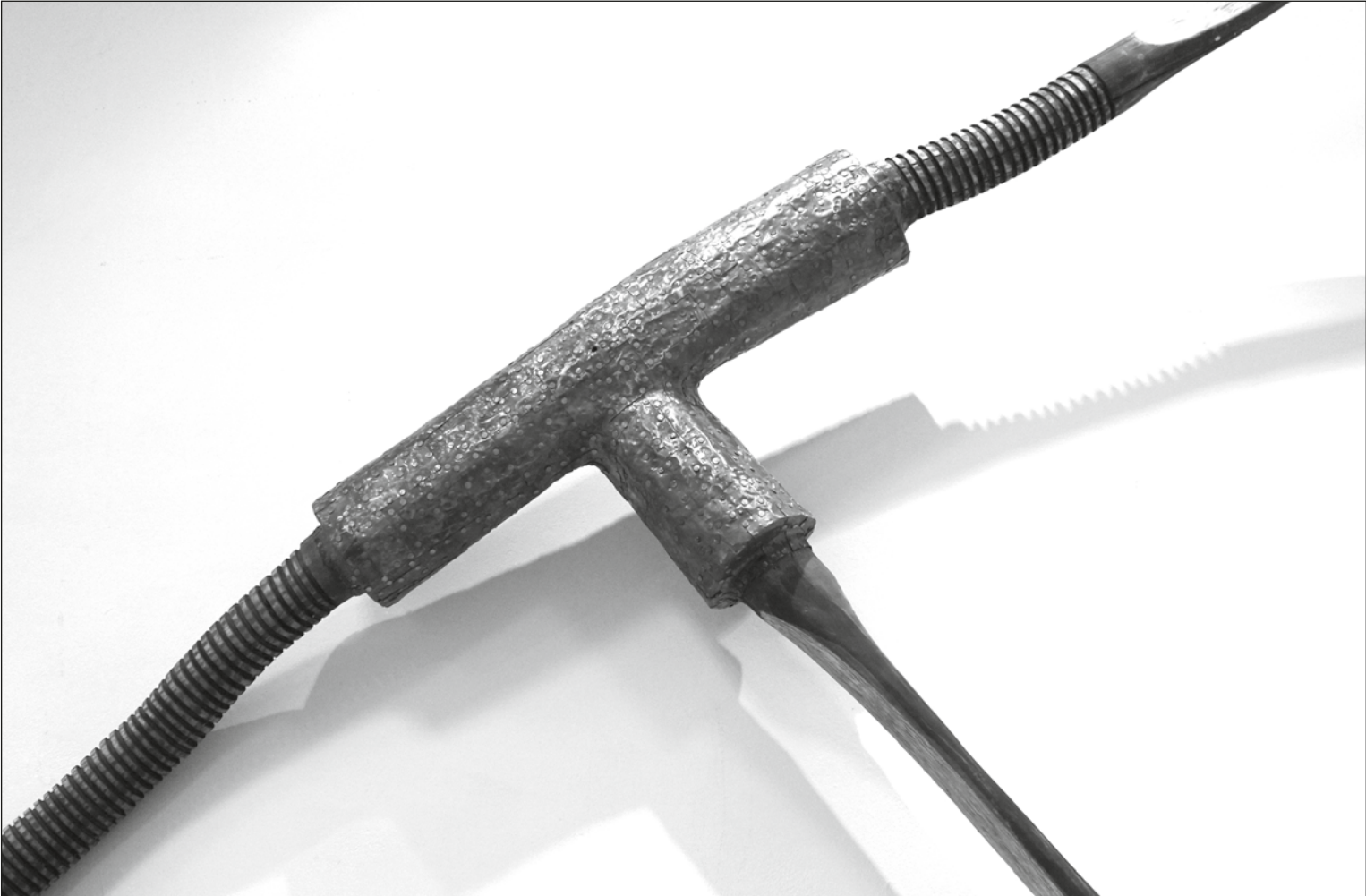
“Am fi tentați să credem că, pentru un scriitor, este ceva firesc și lesnicios să se consacre unei asemenea îndeletniciri. Dar un scriitor – sau cel puțin un romancier – deține adeseori raporturi dificile cu vorbele. Și, dacă ne amintim această distincție școlărească între scris și oral, un romancier este mai înzestrat pentru scris decît pentru oral. Un scriitor obișnuiește să tacă și, dacă vrea să se impregneze de o atmosferă, trebuie să se piardă în mulțime. Ascultă, fără să lase impresia, conversațiile și, dacă intervine, o face întotdeauna pentru a pune cîteva întrebări discrete, ca să înțeleagă mai bine femeile și bărbații din jurul lui. Cuvintele lui sînt ezitante, fiindcă este obișnuit să steargă ceea ce scrie. Desigur, după numeroase ștersături, stilul său pare limpede. Dar cînd trebuie să vorbească nu mai poate profita de șansa de a-și corecta ezitățile” (Patrick Modiano). Așadar scriitorul ca un înfrînt al oralității? În principiu da, în realitate cum se întîmplă...

Cea mai gravă criză a existenței nu se produce atunci cînd o evaluăm prin prisma unor dereglări anume (pierderea unor ființe dragi, boli, in justiții etc.), ci în momentele în care așa-zicînd normalul ei ni se pare viciat.

Uneori un moment de simplificare a lucrurilor funcționează aidoma inspirației.

Vanitatea: “orgoliul celorlalți” (Sacha Guitry).

Politețea: o năzuință către himerica egalitate dintre oameni. Subtextul său democratic.

Paul ARETZU / La marginea transcendenței

Muntele Athos, centrul monahismului răsăritean, ar fi Vaticanul ortodoxiei – unul în pustie, celălalt în lume –, *Grădină a Maicii Domnului* în care, în cele douăzeci de mânăstiri *suverane, imperiale, patriarhale și stavropighiale*, în numeroase schituri, sihăstrii, colibe și peșteri, se roagă de veacuri cetățenii lui Dumnezeu, călugări greci, ruși, sârbi, bulgari și români. Dintre cei care au călătorit din curiozitate sau atrași de o chemare lăuntrică, unii s-au convertit într-un mod minunat, făcându-se athoniți sau aghiorți. Este și cazul bordelezu-lui Jean Biès, specialist în filologie clasică, atras, mai întâi, sub influența lui R. Guénon, de ezoterismul oriental, dar având revelația împlinirii căutărilor sale spirituale în timpul pelerinajului din 1958, de pe muntele Athos. Istoria spirituală a inițierii și convertirii sale este cartea *Mont Athos. Voyage à la Sainte Montaigne*, apărută în 1963, revizuită și republicată în 1997 sub titlul *Athos. La Montaigne transfigurée*, ediție care a stat la baza variantei românești, *Athos. Muntele transfigurat* (Editura Deisis, Sibiu, 2006, traducere Maria Cornelia Ică jr, postfață Maria Cornelia și Ioan I. Ică jr). Jean Biès este un autor cu multiple preocupări, scriind eseuri, studii de spiritualitate hindusă, o carte despre Empedocle, portrete ale unor mari inspirați, convorbiri cu personalități ale secolului, volume de poezii, cărți despre tradiția creștină, dar și de inițiere în ezoterism. Scriitorul sfârșește prin a deveni contemplativ, un iubitor al armoniei universale, al simplității și autenticității trăirii, susținând necesitatea de a reda lumii dimensiunea sacră.

Călătorul prezintă cu sensibilitate frumusețile aparte ale Athosului, peninsula calcidică unde apele înspumate ale Egeei întâlnesc înălțimile sălbaticе ale Muntelui, care ating 2000 de metri. *Muntele cu ingeri* – Athosul, se află în dispută de sacralitate cu apropiatul *munte cu zei* – Olimpul. Autorul este nu atât un curios, cât un cultural și un hermeneut, interesat de latura inițiativă, trăind experiența cu fervoare, până la convertire. Despre capitala Republicii athonite spune: „Totul este tăcere la Careia. O surprinzi ca în spatele unui imens geam: zgomotul pașilor e înăbușit, porțile care se deschid și se închid nu gem deloc în balamalele lor; oamenilor care vorbesc între ei li se văd mișcându-se buzele fără a li se auzi cuvintele. Stranie surdină universală. Un întreg oraș de vată și catifea... În acest fel înțeleg surzii lumea.” (p. 13). Relevantă această tăcere comunicativă în chiar sătucul în care are loc Sfatul Sfântului Munte. De fapt, ținutul este al unor străvechi și imuabile ritualuri. La Careia se află una dintre cele mai prețuite icoane athonite, Fecioara Theotokos (Născătoare de Dumnezeu), precum și o tăbliță de aur pe care se spune că Arhanghelul Gabriel a imprimat cu urma degetului rugăciunea *Axion estin* – „Cuvine-se cu adevărat...”

Numele *Aghion Oros* – Sfântul Munte – i-a fost dat de Constantin al IX-lea Monomahul, în secolul al XI-lea. Este acoperit de păduri și arbuști din specii diferite și este străbătut de drumuri pavate cu pietre de prundiș. Explorarea Muntelui, pe care nu-l atinge vâltoarea timpului și spațiului din afară, se transformă într-o întoarcere în arhetipalitate, la stadiul locuirii în Dumnezeu: „aici nu se vânează deloc; libertatea de a trăi este absolută”, încât „animalele sălbaticе respiră mireasma lui Adam înainte de cădere” (p. 21). Ascensiunea este una spirituală, într-un ținut plin de minuni, încărcat cu semnificații tainice, o încercare, nu lipsită de miză poetică, de a-i înțelege simbolurile, de a intra în ritmurile lui. Muntele-grădină este jumătate eden și jumătate pustie, presărat cu vii și livezi de chiparoși, măsline, portocali, migdali, smochini, straturi de zarzavaturi, plantații de lavandă, mentă, salvie, terebentină, dar și cu versanți prăpăstioși, lipsiți de vegetație, unde schimmicii și-au ridicat „colibele dogorătoare”.

Partea cu adevărat vie a locului o reprezintă ritualurile, viața neîntreruptă a bisericilor, liturgiile după liturghii și rugăciunea continuă. Orice întâlnire pe Munte, orice întâmplare pare providențială. Specialistul în filologie intervine eficient, făcând etimologii, urmărind aventura limbii spre rădăcinile grecești, latine, sanscrite, îmbrăcând textul în haine culturale.

Muntele schimbă oamenii și relațiile dintre ei, conferind libertatea sincerității, exercițiul fondului uman – bunătate, iubire, încredere, altruism –, fraternizare în căutarea comună a lui Dumnezeu, împărtășire cu Duhul.

În afara bisericilor zidite, există și tabernaculele abstracte din colecțiile de cărți rare, din obiectele de artă lucrate cu multă migală: „cărți de farmece cu legături învechite, pergamente cu colțurile rupte, atlase, cosmografii, almageste, indice și codice, tratate de drept, de muzică, farmacopei, cărți de rugăciuni, dicționare, evangheliare, evhologhioane” (p. 39). Sunt inventariate chiar o serie de cărți foarte vechi, aflate în Marea Lavră sau la Vatopedu, geografii, botanici antice, cărți de medicină în care se recomandă *uleiul de șobolan* pentru vindecarea bolilor de urechi, cărți sapiențiale și liturgice, hrisoave, breviare, regulamente, manuale de cântări, pomelnice, martirologii. Cu toate acestea, este știut modul neglijent cu care athoniții au tratat dintotdeauna cărțile, dispensându-se cu ușurință de ele (se spune că uneori au înlocuit țiglele sparte din acoperiș cu pergamente scrise), prețuind mai mult tradiția orală, predania, *teognozia*, cunoașterea nemijlocită a Domnului, convorbirea prin rugăciune/cu inima. Azi, poziția

este reconsiderată, accesul la piesele rare fiind restricționat.

O altă comoară a Muntelui o reprezintă mulțimea frescelor care sunt făcute conform erminiei bizantine. Șirul personajelor hieratice este uimitor: *strămoși, sfinți și profeți slăviți, mari arhieriei, dascăli ecumenici, taumaturgi, eremiți, anahoreți, anarghiri, mărturisitori, patriarhi, teofori, martiri, șirul Părinților; șirul filosofilor păgâni, ingeri și arhangheli, arhistrategii Mihail și Gavril*. Este prezentată în detaliu vestimentația lor simbolică, este observată expresivitatea chipurilor, aspectul bărbilor. Se remarcă dilatarea geometriilor prin sacru, extensiunile transcendente pe care le exercită frescele, icoanele, în interiorul sanctuarelor, ale numeroaselor *katholikon*, mulțimea absidelor, criptelor, spațiilor curbate, alcătuint cutii de rezonanță, misterul întreținut de luminile oscilante ale candelelor, candelabrelor, lumânărilor, de fumul legănat al cădelnițelor, de relievele purtătoare de miresme, făcătoare de minuni. Mai aflăm din comentariile lui Biès că în vechime timpul trecea mai încet, că, după teologia Părinților, corpurile au grade diferite de materialitate, trupurile pneumatoforilor conținând o substanță ușoară, purificată, înzestrată cu luminiscentă și fiind capabile să dăinuiască după moarte. Cele mai multe icoane o reprezintă pe Maica Domnului, prin atributele sale: la Vatopedu, *Vimatarissa* – Păzitoarea altarului, *Paramythia* – Mângâietoarea, și *Esphagmeni* – Junghia, la Pantocrator, *Gerontissa* – Bătrâna, la Grigoriu, *Galaktorphoussa* – Cea care alăptează, la Costamonitu, *Platytera* – Cea mai cuprinzătoare decât cerurile și *Hodigitria* – Călăuzitoarea, la Iviru, *Portaitissa* – Portărița, la Filoteu, *Glykophiloussa* – Cu sărutare dulce, la Dochiaru, *Gorgoypakoa* – Cu glas de tunet. Athosul este cufundat în mistere și legende. Celebra *Tricheroussa*, Fecioara cu trei mâini, de la Hilandaru, a fost adusă pe spate de un catăr, dintr-o mănăstire sârbă incendiată, ajutând apoi la zidirea bisericii athonite. Într-o altă variantă, se spune că ar fi lipit la loc mâna lui Ioan Damaschinul, tăiată de musulmani. Patronat de Sfânta Fecioară, care l-a evanghelizat, Sfântul Munte interzice accesul oricărei femei. La Athos, timpul nu este o valoare direcționată, iar spațiul este convertit în timp liturgic, prefigurându-se eternul, adică patria lui Dumnezeu.

Inițiat în ezoterismul oriental, care nu-l satisfăcuse deplin, autorul găsește în ortodoxie un miez iradiant de la care pornește cunoașterea, sursă a libertății credinței, unindu-l astfel pe om cu Dumnezeu. El consideră creștinismul religie a gnozei paradoxale, a uniunii contrariilor, imaginea elocventă fiind chiar crucea mântuitoare, conciliind dualismul vertical-orizontal, transformând supliciu în eliberare. Dumnezeu însuși este manifestare a dualismului concordant, Întineric supraluminos de Tăcere, „Se ascunde revelându-Se și Se revelează ascunzându-Se” (Maxim Mărturisitorul). Un moment important al urcușului interior, transfigurator, îl constituie ritualul Liturghiei Sfintei și Înfricoșătoarei Schimbări la Față, *Metamorphosis*, desfășurat în katholikonul de pe vârful Athosului: „Dreptul la o a doua vedere tocmai ne fusese acordat: începând de atunci nu ni s-a mai impus *fizica* Athosului, ci *corpul* său mistic” (p. 144). Schimbarea la față este transformarea omului, adică a lui Petru, Iacob și Ioan, până într-atât încât să vadă *realitatea* lui Hristos. În acest sens, monahii de pe Munte au devenit *Stavrophores* (purători ai crucii), *Theophores* (purători de Dumnezeu), *Pnevmatophores* (purători de Duh), preschimbați de rugăciune. Veșmintele lor negre indică doliul față de lume. Orice acțiune este însoțită de semnul crucii. Nu se spală pentru a nu-și vedea nuditatea (morților li se spală numai mâinile și fața), se îmbată cu posturi, nu au voie să-și țină picioarele încrucișate, unul peste celălalt, barba lor simbolizează fecioria, castitatea. Nu mănâncă niciodată carne, afară de pește. Universul lor: supus austerității; regula lor nescrisă: ospitalitatea. Trezită cu toaca de lemn, comunitatea se strânge ca nălucile la slujbele de noapte: „Liturghia nu aduce numai cerul pe pământ, ea face să se nască lumina din întunericul cel mai întunecat” (p. 130). În timpul Sfintei Liturghii, părinții au de îndeplinit diferite obligații: *cadilolaptul*, aprinde lumânările, *skevařilaxul* are grija veșmintelor preoțești și a cărților, *bitimarisul* pe cea a icoanelor, *agnostul* este citețul, *psaltul* cântă troparele, *epiteritul* veghează ca monahii să nu adoarmă etc. Întreaga slujbă este psalmodiată. „A fi ortodox înseamnă a te mântui prin frumusețe. [...] Cântările rusești mai cu seamă oferă o sinteză sublimă de vigoare și delicatețe, de transparentă și profunzime, de putere întrupată și de lejeritate paradisiacă, de bărbăție patriarhală și de uimire vizionară. Mi se pare că îi aud încă pe acești bătrâni sciți cu plete albe din fundul stranelor și cavernelor sanctuarului scoțând mugete formidabile *Blagoslovi, Pomolimsja, Slava Tiebe, Amin, Alliluia* – răgete de ardoare, voci muiate, nocturne, prelungite nesfârșit în silabele finale, voci de dinaintea veacurilor, voci mitice, mari voci din pădurea rusă.” (p. 134). Autorul descrie cu mare artă, dar și interpretează, nu întotdeauna teologic, uneori poetic, alteori filosofic, ba chiar psihologic. Face comparatism religios, își urmărește propriile reacții, uimiri, tresăriri, filtrându-le prin fondul de erudiție. Susține esența poetică a liturghiei, prin continua preschimbare a literalității în simbolistică. Ispitirile sunt mai puternice la Athos decât oriunde. Monahii se tem cel mai mult de *akedia*, *amestec de lăncezeală, dezgust, depresie, pulsione a morții*. Ei se apără prin rugăciune, prin ascultare sau se supun mortificărilor, *akimiții* nu dorm nici ziua, nici noaptea, *gyrovagii*

sunt într-o continuă deambulare, *isihaștii* repetă necontenit Numele lui Hristos.

Jean Biès pătrunde cu finețe toate dimensiunile Athosului, cea pământească și cea cerească, cea umană și cea sacră, cea lucrătoare și cea spirituală, cea a odoarelor, a tipicului, a luptei sufletului cu trupul, cea a învățăturii, duhovnicească, și cea metafizică. Asemenea Sfinților Părinți, el vorbește despre *bucuria dureroasă*, despre *Vidul-Plenitudine*, despre sărăcia cu duhul, despre al doilea botez, cel al lacrimilor. Cele trei *voturi* monahale sunt fecioria, ascultarea și sărăcia. Fecioria bătrânilor athoniți este condiție a învierii lor: „– Vezi acest munte?, l-a întrebat un turc pe un altul. Oamenii mor aici mereu și nu se nasc niciodată” (p. 153). Athoniții sunt oameni dedicați unei singure iubiri, care-i face să iradieze. Morții însă nu i se acordă atenție. *Schima Mare Îngerească* este giulgiul de înmormântare și sicriul. Crucile nu sunt inscripționate, iar mortul ocupă mormântul unuia mai vechi, ale cărui oase, spălate cu vin, sunt depozitate în peșteri.

Cartea parcurge mai multe etape, un jurnal de călătorie prezen-tând peisajele și comunitatea, o hermeneutică a vieții și spiritualității aghioritice, sfârșind prin invocarea ecumenismului, pentru că argumentele unificării sunt mai elocvente decât cele schismatice. Autorul este însă convins că a găsit în ortodoxia athonită modelul profund uman și profund dumnezeiesc. Era de așteptat să nu lipsească aspectul cel mai caracteristic al muntelui, rugăciunea inimii, a vameșului, cea care stârnește în credincioși *o lumină înmiresmată*, dăruindu-le starea de *hesychia*, „care este în același timp liniște a trupului și a sufletului, eliminare a gândurilor, mulțumire de toate lucrurile, tăcere, absența grijilor, lăsare în voia împrejurărilor, respingere a vitalului și volitivului, indiferență față de inutil, seninătate totală; un cvietism activ, o non-acțiune care acționează, cea a crinilor care nu țes, nici nu deapănă” (p. 213). Rugăciunea devine eficientă numai în măsura în care rugătorul se schimbă. „Nu putem merge spre Dumnezeu decât plecând de la El” (p. 214), este citat Paul Evdokimov. Unii dintre monahi, cei care au ales pustnicia, trăind în chilii izolate, în schituri, colibe și peșteri, *genii ale lui Dumnezeu*, fac parte deja din *regnul angelic*.

Mai mult decât un fascinant jurnal de călătorie/inițiere la Muntele Athos, decât o carte de explorare a unui ținut aflat la marginea transcendenței, avem a face, mai curând, cu un studiu discret al uimirii și al proceselor unei convertirii, al coborării în propriul eu, îmbibat de cultură, înfrigurat de căutări, care se limpezește odată cu urcarea Muntelui interior. Concluzia este cea a efortului de înnoire a minții, de spiritualizare prin chenoză, prin sărăcie în duh: „e mai bine să mergi naiv în cer decât inteligent în iad” (p. 255).

/ Despre „învoiala” lui Noica

Deși complicat, îndelung dezbătut, de o complexitate fascinantă, ușor enigmatică, învăluită de cețuri mitologizante, *cazul Noica* a primit recent o explicație definitiv-lămuritoare, credem. Contra-expertiza scrupulosului Gabriel Andreescu, spirit independent, parcurgând „exhaustiv”, cum ne asigura, texte de arhivă, a evidențiat – imbatabil – „o formidabilă contorsionare interpretativă” (1, 98); sub pavăza capitalului simbolic al *Școlii de la Păltiniș*, noicienii, aflăm, au întors probele „cu susul în jos” (1, 97), consumând o teribilă energie pentru a nega evidențele. Dar „răfuiala cu Noica”, ne explica doct Gabriel Liiceanu, îi privește pe cei vii, cei „care i-au fost aproape”, suportând acum un pretins transfer de suspiciune / vinovăție, deși Noica, nota vanitosul filosof-editor, „ne-a născut punând în noi ce era mai bun în el...” (2, 23). În plus, discipolii, deveniți apologeți, neagă colaboraționismul lui Noica, opera sa „de propagandă”, pretinzând că, dimpotrivă, filosoful ar fi prescris agenda organelor, printr-un dialog umanizator.

Noica a fost, indiscutabil, un cuceritor. A înțeles filosofia ca donjuanism și, refugiat în Carpați, scria Cioran, a vrut să cucerească lumea de la distanță; s-a vrut înconjurat de admiratori și s-a dovedit „un hărțuitor delicat” (3, 3). Nimeni n-ar putea tăgădui imensa sa influență, chiar dacă unii consideră himerică Școala sa; alții (cazul lui Alexandru Dragomir) îi contestă discipolatul, respectivii admiratori (mari beneficiari) fiind, de fapt, se pronunța Petre Țuțea, doar „buni asistenți de Filosofie”. *Totul e școală*, spunea, însă, Noica. Și dacă fiecare om e *o formă de încăpățănare*, întâlnirea cu celălalt, chiar dacă „n-are nimic de primit”, pune sufletul *în mirare*. Trecut prin experiențe traumatizante, ar fi vrut, mărturisea, să se cufunde în tăcere; asaltat de vizitatori, a înțeles că trebuie *să le spună ceva*, refuzând împietrirea inimii. Și desferecând căile generozității, împăcându-se cu lumea. Inclusiv, „dezlegându-i” pe cei din preajmă de povara / tirania mentoratului.

Or, lumea în care a nimerit Noica, suportând șocurile Istoriei, a fost violată politic prin bolșevizarea Estului. Nu e vorba doar de „o înțelegere discretă cu PCR”, cum crede Alex Ștefănescu (4, 133), ci de o colaborare sârguincioasă, prin care Noica, vădind docilitate și corectitudine, s-a dovedit un „harnic agent de influență” (1, 102), activând, ca intelectual recuperat, într-o febrilă „operă de influențare” (1, 75). Cele două volume publicate, în 2009, de Dora Mezdrea (2; 5) conțin probe concludente; iar documentarea oferită de Gabriel Andreescu e fără cusur. Chiar dacă unele urme au fost șterse și două dosare au fost arse (la Berevoiești). Iar comunismul, observăm, modelându-și propria elită, și-a transferat-o, fără mari pierderi, în postcomunism. Arestat la 11 decembrie 1958, după ani de domiciliu forțat la Câmpulung-Muscel (1949-1958), Constantin Noica, beneficiind de repetate intervenții externe, a fost eliberat la 31 iulie 1964, încercându-se influențarea și atragerea sa (printr-un șir de favoruri). Postul deținut „își ține promisiunile” și „se predă cu totul” (1, 66). Știindu-și trecutul „cu pete”, solicită *dreptul de a fi folosit* într-o țară liberă (după 1964), dorindu-și, la 55 de ani, un nou început. Dovedește, la tot pasul, „stilistica supunerii” (1, 80), „se închină” în fața realizărilor regimului, face, vorbăreț, reverențe ofițerilor de caz, folosește carnețelul cu însemnări și adrese, mizează pe „umanizarea” discuțiilor (1, 86), Securitatea fiind (devenind) capabilă de dialog, uitându-și trecutul de organ represiv. O fi avut Noica „geniul lingușelii”, cum credea Cioran (3, 3), dar onestitatea sa nu poate fi pusă sub semnul întrebării. Recurența unor teme (mitul școlii, mitul Fratelui), urmărite obsesiv, cu tenacitate, i-au impus o conduită servilă, „legându-se” de organe (Securitatea fiind mult schimbată în bine, constată). Sperând, astfel, să-și atingă țintele culturale, misionarismul său utopic râvnind „planetizarea”. Noica se dovedește *util*, prezintă încredere, totuși, suspicioase, „organele” îl țin sub supraveghere până la moarte (4 decembrie 1987). Surprinzător, depozitiile sale, redactate conștiincios și afirmațiile făcute în fața celor apropiati, în varii împrejurări, concordă; sinceritatea sa, deseori, e vecină naivității. Trecut prin experiența carcerală, eroul *Jurnalului de la Păltiniș* se identifică deplin cu rolul atribuit; însăși Securitatea preia, după apariția *Jurnalului*, câteva din etichetele livrate, vorbindu-se insistent despre întemeierea unei *Școli de gândire*, cu tineri selectați, „îndoctrinați”, pregătind viitoarea elită culturală, chiar de o super-Universitate sibiană (în 1987). Cert, expropriat, trecut prin domiciliu forțat, exclus social, petrecând șase ani de detenție, Noica „își însușise vinovăția” (1, 89). Va deveni, paradoxal, „cântăreț al regimului”, acceptându-și, cumințit, autodafeul, și, totodată, simetric, va fi perceput ca opozant cultural, prin „jocul abstragerii” (cf. Gh. Grigurcu), cu invidiat statut de *guru* (cf. Z. Ornea). „Complexul deținutului” îl va urmări însă, convertit în „sindromul Fratelui Alexandru” (cf. Alina Mungiu-Pippidi). Interpretările mai noi invocă și *Sindromul Stockholm* (atacul de la *Kreditbanken*, 1973), ostacitii, se știe, empatizând cu teroriștii. *Moștenirea Noica* este, însă, dincolo de orice controversă, o pledoarie pentru afirmarea românescului în lume, convergența viziunilor cu regimul comunist „explicând” statutul său special, încurajându-i-se, până la un punct, nu fără pertractări, „fanteziile culturaliste” (1, 90).

În faimosul său eseu, îndelung comentat, *Cei douăzeci și doi sau cultura de performanță*, inițial cules în revista *Ramuri* (nr. 7/1981), Constantin Noica, căutând aur „în nisipurile culturii românești”, pleda pentru *rigorile culturii*, notând că un candidat la performanță, sub veghea „antrenorului”, „trebuie să transpire” (7, 78). Și tot acolo, el reamintea că *limba română* este, prin ea însăși, „și o performanță culturală” (7, 76). Cu precizarea, făcută într-o altă împrejurare, că „irespirabila” poezie a contemporaneității și, bineînțeles, nici critica ei, nu înseamnă cultură de performanță (7, 63). Oprobiul nicasian nu poate ascunde faptul că, în junețe, Noica însuși comitea versuri (găzduite în *Vlăstarul*, 1928), elanul liric al începuturilor fiind retezat de Ion Barbu. E drept, la senectute, ocazional, a recidivat (fără a convinge); dar editura *Panteon* din Piatra Neamț a tipărit, în 1995, un volum de *Versuri*, aproape necunoscut prin circulația discretă a plachetei. De care, credem, s-ar fi dezis chiar autorul, realizând că nu satisface acel „raport de intimitate” cerut poeziei (v. *Gânduri despre esența poeziei*, în *Convorbiri literare*, nr. 1/1943). Ratând în poezie, Noica s-a încercat și în gazetărie, acolo unde, exploatănd un filon obsesiv, putem afla o poartă de acces spre operă, asigurând nu doar scrisul beletrist, ci chiar formarea filosofică. Gazetăria (1927-1944) ar fi, s-a spus, „umbra opereii”, în legătură osmotică cu preocupările înalte ale filosofului. Fără a încerca „o aureolare ilicită a începuturilor” (8, 108), cercetând „vămile gazetăriei”, Ion Dur va recunoaște atât vocalizele stilistice ale imberbului june, cât și ipostaza de „reporter politic” a cronicarului, sacrificând acum, în favoarea temporalului, nișa spirituală (8, 16). Îndeosebi publicistica de la *Buna Vestire*, exprimând un atașament deschis pentru „România legendară” și pentru reforma legionară, se înscrie între „hotarele imediatului”. Apropierea de legionarism s-ar datora solidarizării cu victimele represiiunii din 1938, când, printre alții, a fost ucis și bunul prieten M. Polihroniade. Oricum, în pluriile ființei gazetaru-lui, ne asigură Ion Dur, stă pitit gânditorul, confiscat de „speculativism”. Interesat de „trăiri”, îmbrățișând, camusian, etica lui *nu*, dandysmul etc., el vedește „strabism moral” (8, 15) și încearcă trecerea spre *inactual*, dincolo de pulsunile și presiunile clipei. Adică în ceea ce va dezvolta, cu maximă cordialitate și fermentație ideatică, într-o creație amănată, ca elogiu al posibilului: problema „limitației”, obsedantul mit al Școlii, variațiunile pe tema rostirii românești, plonjând într-un univers concret (autohtonismul) și dezlegând, cu tălc filosofic, sub impuls heideggerian, tainele limbii, ciocănind plinăteatea cuvintelor. S-ar părea că șederea câmpulungeană „a moșit” *nașterea filosofului* (cf. Sorin Lavric), încât, după 1965, asistăm, într-o „cursă contracronometru” (cum constata tot Sorin Lavric), la o adevărată explozie editorială, Noica bătându-se cu „forurile” pentru cărțile îndelung visate.

Noica, subliniază Andrei Pleșu, a avut „ghinionul” de a scrie frumos, eiscismul său dovedindu-se o pistă falsă (10, 25). Totuși, comentând *Jurnalul filosofic*, apărut, în 1990, la *Humanitas* (după 46 de ani!), Eugen Simion nu ezita a vedea în Noica un strălucit eseist; fie clamând despărțirea de *țărănesc*, fie încurajând rodnica *singurătate comunitară*, fie, în fine, pledând pentru înzestrarea filosofică a limbii noastre. Bine așezat în câmpul reflexivității (a fi *întru*), nuanțând – speculativ – între rost și rostire, ispitit de rânduiala ființei și laboratorul limbii, Noica, ne asigură Dorin Popescu, propune o linie de receptare eretic-literară (11, 292). Într-o carte „fără miză sangvnică” (11, 24), dar cu verdicte tranșante, reevaluarea devine *un pariu critic*, subliniind „literarizarea discursului nicasian” (11, 290). Desigur, distanțându-se de literatură, retrasă într-un discurs autonom, specializat, filosofia își pierde publicul; are nevoie de „literarizare” ca instanță de mediere; după cum insinuarea discursului literar, impunând *filosofia ca gen literar* (cf. Aurel Codoban), îi asigură supraviețuirea. Cu riscul, nu doar presupus, al degradării substanței speculativ-filosofice. Între acești poli, Dorin Popescu vrea să identifice discursul nicasian ca *text proteic*, cu logici textuale juxtapuse, înregistrând – prin „arheologia” opereii – elementele paradigmaticе și amprentele stilistice. O perspectivă integrată, așadar, configurând, prin „trilogia literară a ontologicului” (11, 296), o fizionomie literară / o „rostire”, în „creștere paideică”. Poate sub exemplu blagian, Noica va fi fost tentat a pune „în lucrare” un sistem filosofic cu mijloace literare. Deși, tot el, suspecta literatura de frivolitate, considerând-o „o mare pierdere de timp”; și laudând „norocul eșecului”, când Ion Barbu, deturnându-l, i-a refuzat prestația lirică. Dorin Popescu vede, însă, în vocația literară a filosofului un „eșec binefăcător” (11, 85). Că Noica era atras de literatură rezultă și din încordările polemice (timpurii!), intrând în conflict cu G. Călinescu, „divinul critic” sancționând „generația bombastică” (*Gazeta literară*, nr. 91/1928), verbozitatea și infatuarea colegienilor, „invazia adolescenților” etc. Noica, proaspăt student, doar cu zece ani mai tânăr, nu rămâne dator: recomandă „primerirea” colaboratorilor *Gândirii*, vede în Călinescu un „scrib incendiat”, culegând „incoherențe” și ilogisme. Firește, „aerele d-lui C. Noica” nu vor rămâne netaxate în acest „duel”. Și, constatăm, mult dincolo de el. Dacă Noica, abia trecut de bacalaureat, condamna cu impertinență „beteaga” critică literară de la noi, peste ani, G.

Călinescu îl va „eluda” în *Istoria* sa, scrie Ion Dur, achitând „o poliță restantă” (8, 119). Consumată sub epitete umorale, invocând „stăvilarele” (cf. Al. Dima), polemica viza, pe de o parte, epidemia nonconformiștilor „mucoși”, ciraci frenetici orbitând în jurul Profesorului (Nae Ionescu fiind considerat de către G. Călinescu doar „un cabotin superior”) și, pe de altă parte, consecința firească a impactului generaționist, dorința de a ocupa scena, măturând pe cei instalați, unii deja afirmați. Cazul lui Călinescu însuși, dobândind autoritate, chiar dacă marile sale cărți vor urma. Noica nu va ezita, peste ani, să noteze respectuos, întrebându-se *Ce înseamnă cultură de performanță*, că „un G. Călinescu a dus critica de tipul judecății până la genialitate” (7, 68).

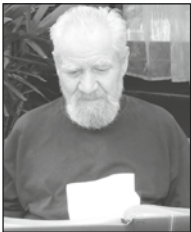
Ceea ce va constata, însă, filosoful, redactându-și, imediat după detenție, „memoriile”, e că noul regim dă „o proastă folosință inteligenței umane” (12, 119). Dar *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* este „spovedania unui neînvins” (8, 111). Ca „burghez” trimis la *reeducare*, Noica pornește, în această falsă rememorare, de la premisa că nu te poți sustrage timpului tău; că viața e „o chestiune de digestie” (12, 16) și că, îndopat cu tomuri marxiste, buchisind teoria alienării (Marx fiind un „îndrăcit” purtător de cuvânt al conștiinței europene), va îngâna o rugăciune pentru „biruitorii nesiguri” (12, 5). Pedagogia nicasiană vedește compasiune pentru *torționari*, cei care „nu sunt puși în condiția de oameni”. Cartea lui Noica, datată 1965 și tipărită în 1990, imediat după seismul decembrist, propunea o rugăciune pentru foștii stăpâni; ea a venit „prea devreme”, nota, cu deplin temeii, Marta Petreu (13, 483), provocând neînțelegeri. Arestat în decembrie 1958 și condamnat, în celebrul proces Noica-Pillat, la o detenție de 25 de ani, Noica se va comporta „iresponsabil” (cf. Ion Ianoși). Stelian Tănase oferea documentația acestei înscenări (v. *Anatomia mistificării*, 1944-1989, ed. *Humanitas*, 1997), iar Cioran, frivol, milos (totuși), deplângea greșeala de a fi răspuns la scrisorile lui Dinu, din „datoria de prieten”, obligându-l la un „turism fără voie”. Un calvar părelnic „încheiat” în 1964, îndulcit apoi prin puțința de a scrie și publica (râvnită), chit că acele, în primă instanță, colaborări la *Glasul patriei* i-au distrus, în ochii exilului, „legenda”. Prin diligențele numeroase, cerând favoruri pentru ucenici și încercând „să influențeze pozitiv regimul”, crede A. Pleșu (10, 29), înfrângând obtuzitatea politrucilor, Noica făcea figura unui pensionar cumințit (urmărit, e drept). Prin „conivența unor oameni ai regimului” (1, 40), apelând frecvent la bunăvoința unor nomenclaturiști, el cultiva, dintr-un „candid calcul tactic” (10, 28), dialogul cu autoritățile, sperând într-un rezolvativ *captatio*. Sunt concesiile care cântăresc greu la o judecată dreaptă, potențate de zelul colaboraționist, indubitabil. Fiindcă Noica, apăsat de remușcări și sentimentul vinovăției, cu prieteni, la rândul-le, traumatizați, a jucat pe cartea sincerității, asumându-și / recunoscându-și eșecul. A vrut o relație a egalilor, crezând că „strategia” sa, de bună credință, îmbrățișând proiecte utopice, poate fi „o relație umană”. Or, „isprăvile lui Dinu”, pendulând între anexare și adeziune, dorindu-se o ispașire, sfîdau realitatea. Antrenoratul cultural pleca de la premisa (cel puțin discutabilă) că lumea de mâine va fi una a culturii; proiectul său, vizând o cultură română majoră, căuta urmași spirituali „însetați”. Obsesia pedagogică, înverșunarea de a modela, îl consacrau drept „călăuză”. Într-o scrisoare către N. Mărgineanu (2 noiembrie 1969) era explicit: voia să sufle „în pânzele câtorva tineri”. Încrezător în „funcția matriarhală” a Ardealului, și-a oferit reclusiunea de la Păltiniș, devenind *un mit laic*. Nu la o margine de țară (sesiza K. Verdery), ci chiar în centrul ei, lăsându-se „înfiat” de / în „Olimpul păltinișean”, cu voința de a face cultură; așa cum, în tinerețe, într-o conferință ținută la Berlin (iunie 1943), exaltat, sub impuls cioranian, visa a face, într-o cultură mică, istorie, anunțând „o creștere dinăuntru în afară”.

(va urma)

NOTE:

- Gabriel Andreescu, *Cărturari, opozanți și documente. Manipularea Arhivei Securității*, Editura Polirom, Iași, 2013.
- Dora Mezdrea, *Constantin Noica în arhiva Securității*, Editura Humanitas, București, 2009.
- Cioran, *Scurt portret al lui Dinu Noica*, în *România literară*, nr. 19/10 mai 2013. Text inedit, tradus de N. Manolescu.
- Alex Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane* (1941-2000), Editura *Mașina de scris*, București, 2005.
- Dora Mezdrea, *Noica și Securitatea*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, București, 2009.
- Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș: un model paideic în cultura umanistă*, Editura *Cartea Românească*, București, 1983.
- Constantin Noica, *Despre lăutărism*, Editura Humanitas, București, 2007.
- Ion Dur, *Noica: vămile gazetăriei, Cuvânt înainte* de Gh. Vlăduțescu, Editura *Institutul European*, Iași, 2009.
- Constantin Noica, *Jurnal de idei*, Editura Humanitas, 1990.
- Andrei Pleșu, *Constantin Noica, în Față către față: întâlniri și portrete*, Editura Humanitas, București, 2011.
- Dorin Popescu, *Noica. Bătălia continuă*, Editura *Ideea Europeană*, București, 2013.
- Constantin Noica, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, Editura Humanitas, București, 1990.
- Marta Petreu, *Noica și utopia recunoașterii*, în *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Editura Polirom, Iași, 2011.

Petru URSACHE

/ Clipa Basarabiei

Moto:

„A rosti numele Basarabia e una cu a protesta contra dominațiunii rusești. Numele Basarab și Basarabia exista cu mult înaintea vremii în care acest pământ devenise românesc; acest nume singur este o istorie întreagă”.

(**Eminescu**, *Opere X. Publicistică*. Editura Academiei, 1989, p. 57).

„Deșteaptă-te, pământ român! Biriue-ți durerea, e vremea să ieși din amorțire, seminție a domnitorilor lumei!... Aștepti oare, spre a învia, ca strămoșii să se scoale din morminte?... Într-adevăr, într-adevăr ei s-au sculat, și tu nu i-ai văzut... Ei au grăit, și tu nu i-ai auzit... Cinge-ți coapsa ta, caută și ascultă... Ziua dreptății se apropie... toate popoarele s-au mișcat... căci furtuna mîntuirii a început!”

(**Alecu Russo**, *Cîntarea României*, versetul 62).

„Dacă visul unora a fost ori este să ajungă în Cosmos, eu viața întreagă am visat să trec Prutul.”

Grigore Vieru

De la inversarea, cu intenție, a geografiei istorice, fapt posibil doar pe hartă și în cabinetele diplomaților, se ajunge la fenomene de aculturație și de colonizare (sau, într-o retorică mai nouă, pentru întreținerea orgoliilor „celui tare”, a „sălbatecului modern”), la „ciocnirea civilizațiilor”; dar și la bălălia pentru triumful adevărului în temeiul documentului de arhivă, ca să se dea o umbră de speranță majorității păgubite. Basarabia reprezintă un caz tipic în această privință, destinat să întrețină nu doar starea conflictuală, „ciocnirea”, ci vrajba și înrăirea, căderea din starea de umanitate.

S-a început cu o minciună imperială, tratatul de la Lutk. (Se întâmpla, totuși, dincolo de Nistru și de seria de cetăți de strajă, preexistente: Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă); s-a continuat, după un secol, printr-un rapt monstruos, pe măsură (la 1812), ca atacurile împotriva insulei de romanitate, „de la Nistru pîn’ la Tisa”, să capete forme dramatice, fiind vizată îndeosebi fibra etnică, situarea spațio-temporală, jurisdicția istorică, deprinderile cutumiare și etice. Dezbinarea și acapararea au fost legile de fier ale năvălitorilor colonializatori. Ei au reformulat datele realității milenare, pentru a da față convenabilă, însă înșelătoare, ordinii impuse în folos propriu. Ce înseamnă Moldova versus Basarabia, decît o nemaipomenită contrafacere geo-politică, o sfidătoare siluire a adevărului? Moldova și-a luat numele de la un rîu care-și poartă undele pe o întindere de teren aflată „dincoace”; și de la o legendă intrată în conștiința tuturor românilor. Între Baia și Siret se cuprinde spațiul de întemeiere și de extindere a Moldovei lui Alexandru cel Bun, a lui Ștefan cel Mare, a lui Dimitrie Cantemir. Mișcarea întemeietoare de viață istorică și culturală a pornit dinspre Carpați spre Nistru și mai departe. Nu invers. Pe-atunci, rușii abia se organizau în jurul Novgorodului, ajutați de suedezi; Kievul avea să se înalțe în spiritualitate abia o dată cu Petru Movilă, iar curtea țaristă se putea fălă, ceva mai tîrziu, să aibă în mijlocul ei un reprezentant al Academiei din Berlin, în persoana înțeleptului, dar naivului domnitor, Dimitrie Cantemir. Lucrurile trebuie spuse răsplat în litera lor. Și tot așa: ce înseamnă Moldova versus România? Este o nouă și diabolică intenție de spintecare a trunchiului comun și indivizibil, nu numai teritorial, de data aceasta, dar și etnic, lingvistic, spiritual. După ce criterii își fabrică manualele istoricii si lingviștii din cabinetul comunistului și românofobului Voronin? Nu ne rămâne decît să ne angajăm, în bălălia pentru adevărul istoric, cu cărțile pe masă, pentru a discuta coerent, cu măsură, temeinic și în firea lucrurilor.

O astfel de carte doveditoare, de replică este, fără îndoială, *Basarabia necunoscută*, elaborată în mai multe volume, începînd cu anul 1993 („Universitas”, Chișinău și continuînd: 1997, „Museum”; „Museum”, 2002; „Museum”, 2006) de energicul publicist și om de cultură basarabean Iurie Colesnic. Ni se înfățișează, pe mai multe sute, chiar mii de pagini, „o clipă” din viața Basarabiei, cea mai semnificativă și impunătoare dintre toate. Ea corespunde momentului de iluminare și de voință, cînd forțele autohtone și patriotice au ascultat chemarea pămîntului, au înființat Sfatul Țării, în tradiția vechilor domnitori și au decis, „într-un glas” cu frații ardeleni, Unirea cu Țara. Această „clipă” aurorală nu însemna numai redeșteptarea Basarabiei. Era și „clipa României” reîntregite. Basarabia a dat prima tonul, cum se știe, în mod decis și în perfectă cunoștință de cauză, ca partea cea mai îndurerată și cea mai încercată din ființa etnică. Atunci s-a cîntat pentru toți românii *Limba noastră*, în chip de imn, de doină și de rugăciune. Să se rețină: o poezie alcătuită de un preot, fiu de plugar. Și să nu uităm: tot un basarabean a fost primul care a pus în frază și în ton melodios imaginea de glorie și de îndurerare a României. L-am numit pe Alecu Russo. El este unul dintre aceia care au lucrat cu meșteșug și înțelepciune ca numele Țării să intre în gînd și în inimă. Și tot el a salvat și dăruit pentru memorie *Miorița*, „cea mai frumoasă epopee păstorească din lume” (cuvintele îi aparțin). Așadar, „clipa Basarabiei” este însăși „clipa României” din totdeauna.

Basarabia necunoscută cuprinde succinte schițe de biografie culturală privind personalități ale locului, care s-au afirmat în anume planuri ale vieții politico-administrative și spirituale, reușind, prin lucrare grea și la unison, să mențină suportul moral,

continuitatea și coerența etnică a elementului românesc dintre Prut și Nistru, împotriva tendintelor vrăjmașe, din afară, de dispersare și de nimicire. Unii au roit, după împrejurări, spre alte centre de cultură, în interiorul țării sau în afara granițelor. Reveneau, însă, de fiecare dată cînd situația celor rămași locului devenea critică, reangajîndu-se, cu putere, întru ajutorare. Se asigura *ochiul de veghe*, necesar și vital.

Autorul, Iurie Colesnic, a trecut dincolo de nume de primă mărime, ca Alecu Russo, Hasdeu, Stere, care aparțin, în fond, tezaurului general românesc. S-a procedat așa, după cîte se pare, din două motive. În primul rînd, personalitățile citate își fac simțită peste tot prezența, îndeosebi Alecu Russo și Constantin Stere. Cel dintîi și-a consacrat definitiv numele prin cultivarea neostenită a românismului și a unității, în spiritul avîntat și sacrificial, specific epocii lui Nicolae Bălcescu și Vasile Alecsandri, cei doi mari prieteni ai autorului poemei *Cîntarea României*. Patruzecioptiștii au fost unioniști înainte de toate. De altfel, ei au și realizat acest ideal național, într-o primă etapă, decisivă. După înfăptuirea lui, orice încercare de dezbinare a fost totdeauna înțeleasă drept antiromânism, asasinat etnic, pînă la etnocid.

În ce-l privește pe Constantin Stere, el a preluat ideea unității neamului la scară lărgită, pînă la cuprinderea organismului în totalitatea lui naturală și istorică și a cultivat-o cu aceeași înflăcărare pe care o întîlnim la Goga și la Iorga. Profesor la Iași, înființa revista „Viața Românească”, în amintirea „Daciei literare”, publicații de cultură în general. Cu gîndul la basarabenii săi, însă, și la partea din trupul românismului aflată în pericolul înstrăinării forțate, înființa reviste unioniste în folosul direct al locuitorilor dintre Prut și Nistru; și tot el a fost cel mai activ și influent în acțiunea de întemeiere a Sfatului Țării, nucleul politic al dezvoltării Basarabiei viitoare, revenită în componența naturală a Țării. Lui Constantin Stere i se datorează înființarea ziarului „Basarabia” (ajutat de Zamfir Arbore, Ion Pelivan, Emanuil Gavrilă), la 1906, primul în limba autohtonilor, adică româna. În acea vreme, *română* însemna *unire*. Au urmat „Viața Basarabiei” (1907) și „Cuvînt moldovenesc” (1914). Ca amănunt: toți cei trei mari basarabeni, Alecu Russo, B. P. Hasdeu și Constantin Stere au fost adversari de neîmpăcat ai rusificării și ai colonizării.

Din derularea destinelor acestor cărturari de seamă rezultă că ideea Unirii venea din timpuri îndepărtate, pentru basarabeni, ca un vis încă neîmplinit, cum spunea poetul, sprijinind speranța încă înaintea înfăptuirii ei. De altfel, scriitorul de la Chișinău și autorul *Basarabiei necunoscute*, care s-a afirmat, am putea spune ireproșabil, deopotrivă, în domeniul istoriei și teoriei literare (a se vedea *Literatura română*, „Museum”, Chișinău, 2000, 520 p.), i-a consacrat lui Constantin Stere o cercetare temeinică, de arhivă (Constantin Stere, *Documentări politice*. Museum – Fundația Culturală Română. București-Chișinău, 2002, 638 p.), corectînd necesar și pertinent șablonul narodnicist cu care ne-au obișnuit manualele comuniste, ca și prea mult lăudata și amalgamata monografie a lui Z. Ornea. Pe scurt, aceeași menire de corectare și cuprindere largă a imaginarii politico-cultural are și cartea, în completare, *Basarabia necunoscută*.

Autohtoniei i se adaugă educația civică aleasă (dobîndită-moștenită), în măsură să întărească statura morală a combatanților. Ca să facem o statistică lămuritoare, din cele 46 de chipuri evocate în primul volum, o treime sunt preoți, cu 4 mitropolii printre ei, iar majoritatea celor rămași (de regulă, cadre didactice, juriști, scriitori, ziariști, actori, pictori) și-au început cariera trecînd prin seminarii și academii teologice. Alexandru Cristea și Alexandru David sunt preoți, muzicieni și publiciști; Ion Buzdugan, jurist, economist, poet și jurnalist; Alexei Mateevici, preot-poet și erou. Biserica, școala, tradiția istorică îi mențineau în permanentă vibrație. Li se adaugă profesori de mare profil științific și profesional, asemenea lui Ștefan Ciobanu ori Al. Boldur. Găsim în paginile cărții lui Iurie Colesnic informația, neștiută de multă lume, că unul dintre cei patru generali ai României, anume Alexandru Averescu, a fost basarabean. Cum vedem, sunt prezentate în carte caractere puternice, încercate. Este și cazul preotului și mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, cu care se deschide volumul întîi. Era „fiu de răzeș și ostaș de frontieră”, unul dintre marii misionari ai românismului în prigoană, în legătură cu care s-a păstrat dușmănoasă tăcere. Și-a început școala în Transilvania, unde avea un unchi preot și a continuat-o la Budapesta, ca să urmeze Academia teologică din Kiev. După un stagiu la Iași, călătorește în Orient și în sudul Dunării, la Constantinopole, Smirna, Patmos, Afon; se întoarce iarăși o vreme în țările române (Cozia, Iași) și ajunge din nou la Kiev, Poltava, Odessa. Peste tot ține cursuri la institute teologice și predici de suflet în biserici și mănăstiri. Ajunge episcop al Cetății Albe și al Benderului și e numit mitropolit al Moldovei și Munteniei, „fiind sfințit la Iași”. În cele din urmă, „se retrage la Chișinău și este nevoit s-o înceapă cu organizarea unei noi eparhii a Basarabiei”. Remarcabilă este și figura lui Vasile Gafencu, de asemenea fiu de plugar la origine. I se potrivește perfect strofa lui Mateevici: „Limba noastră-i limbă sfîntă./ Limba vechilor cazanii/ Care-o plîng și care-o cîntă/ Pe la vatra lor țărani”. Pentru că a făcut parte din Sfatul Țării, Vasile Gafencu a fost deportat și s-a pierdut, prin 1940, într-un gulag din pădurile îndepărtatului Arhanghelsc. Fiul său, Valeriu Gafencu, „sfîntul închisorilor”, cum i se spunea printre deținuții de la Pitești, avea să sfîrșească și el dramatic; iar unchiul lui Valeriu și fratele lui

Vasile Gafencu, anume Grigore Gafencu, fost ministru în Guvernul României interbelice, s-a văzut nevoit să fugă din țară sub amenințarea tancurilor cu stea roșie. O familie zdrobită de comuniști, ca multe altele din spațiul eminescian „de la Nistru pîn’ la Tisa”.

Cum spuneam, Iurie Colesnic a dat prioritate elitei culturale, locale deocamdată, dorind să se afle că lumea intelectuală a basarabenilor nu se reducea la cîteva nume cunoscute doar din surse publicate sub cenzură. Exista la fața locului o categorie întreagă, bine constituită, de oameni activi și curajoși, pregătită să întîmpine tendințele potrivnice, dirijate de aproape sau de departe. De aceea, în special volumul întîi pune în fața cititorului schițe de portret ale unor cărturari, participanți direct la momentele conflictuale de la începutul secolului trecut. Se lămurește, indirect, cealaltă problemă de fond din istoria mai nouă a Basarabiei, ca un adaos la ce s-a spus deja: dorința generală de unire cu Țara nu s-a produs spontan, sub impulsul împrejurărilor de moment. Ea s-a născut din interiorul organic, cu răspundere și cu asumare și a fost sprijinită de forțele locale care au pus în practică o comandă transmisă imperios din generație în generație. Dovadă că în „clipa” dată s-au ivit oamenii necesari și vrednici care au fost recunoscuți ca mesageri ai adevărului, intrînd glorios în istoria politică și culturală a României: Pantelimon Halippa, Ion Inuleț, Ioan Pelivan, Anton Crihan, Vasile Gafencu, Liviu Marian, etc.; ca să nu mai vorbesc de profesori de înaltă valoare, de savanți, îndeosebi filologi, de artiști și de actori celebri.

De reținut modul tenace al basarabenilor de angajare pe toate planurile împotriva țarismului, îndeosebi pentru libertate etnică și democrație. Doar un singur caz citez, figura de legendă a lui Zamfir Arbore, după însemnările unui martor de epocă: „În casa lui Arbore, veneau toți acei care erau împotriva țarismului, pentru eliberarea Basarabiei și a Poloniei. Întîlneau acolo oameni de diferite neamuri, din diferite medii, din diferite țări, de diferite dogme politice, dar legați toți printr-un profund sentiment contra țarismului și pentru eliberarea popoarelor de sub jugul lui. Și toți găseau la el un cuvînt de îmbărbătare, de îndrumare și ajutor” (Cf. Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, ediția, 2002, p. 8).

După pilda lui Zamfir Arbore (din vița celebrului hatman de la Hotin?), acționează și basarabenii de astăzi, cu aceeași sete de libertate, organizați în societăți culturale, instituții publice, case de editură, fundații politice internaționale. Dificultatea, ca o sporire a răului, constă în faptul că oamenii lui Voronin sunt mai pătimași decît slugile țarului. Dacă asta e posibil! Probabil că se dorește o încheiere rușinoasă, fără margini, a domniei comunismului. Partea neplăcută este că a căzut năpasta pe biata noastră Basarabie, adică „cealaltă” Românie, să fie scena pentru ultimul act al sinistrei istorii. Îndemnul lui Alecu Russo încă este de actualitate: „Cinge-ți coapsa, țară română... și-ți întărește inima... miazănoapte și miazăzi, apusul și răsăritul, lumina și întunerecul, cugetul dizbrăcător și dreptatea s-au luat la luptă... Urlă vijălia de pe urmă... Duhul Domnului trece pre pămînt!...” Ca și oastea de preoți basarabeni, și scriitorul de pe malul Băcului dădea un înțeles înalt psalmic scrierilor sale. De aceea a și compus *Cîntarea României*; de aceea se dovedește a fi mai mult decît utilă cartea lui Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*.

Dragă Luca Pițu,

Simplu spus, Bătrânu n-a vrut decât să slujească binelui, într-o lume a răului. *S-a suit* până la 82 de ani, cum spune anonimul etnosof, având puterea rară de a transforma în avantaj piedicile puse în carieră *de cei trei A*. A schimbat discipline net diferite, dar a intrat „pe calea regală a interdisciplinariității și a dialogului artelor”, cum scria în „Dacia literară” din 2000, nr.3, Ioan Constantinescu, sub titlul *Petru Ursache sau despre biruința interdisciplinariității*.

„Ăștia ne fac nouă rău pentru binele lor”, obișnuia să-mi repete.

Nu i-a păsat de criticile lor nedrepte, de cleveteli, de pizma lor. Și ce *pizmătareți* au fost pe cărțile lui! Petru Ursache n-a așteptat laude dinspre Arvinte – Adăscăliței – Andriescu; nici nu le-a adunat / contabilizat pe ale celor care l-au prețuit cu adevărat. S-a evaluat corect, cu modestie: „Lauda de sine a ce-o fi mirosind?”

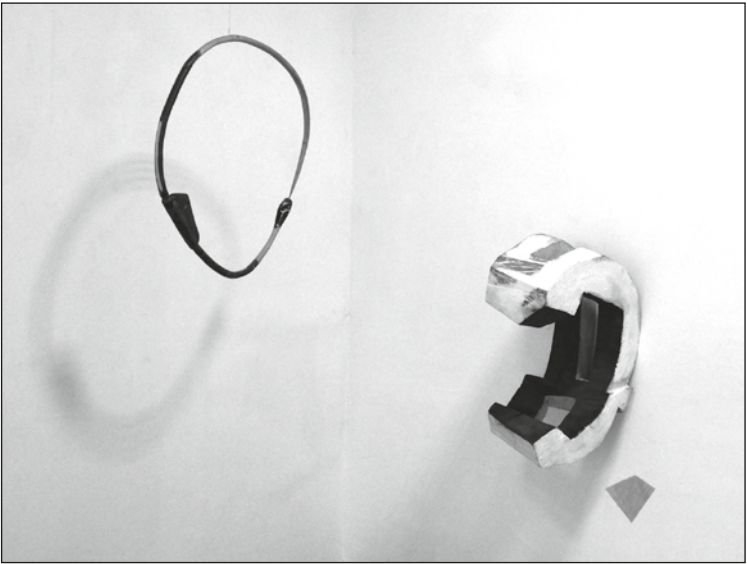
Nu i-a plăcut ciroul din jurul premiilor (nici nu le-a avut, decât după acel Decembrie), dar, într-un juriu, M.R. Iacoban, aflat călare pe bățul Filialei Iași a USSR, din ,71 până-n ,89, adică 18 ani, îl putea numi, măcar pentru că a predat atâta vreme Estetică. Iacoban i-a preferat pe subordonabilii, pe simpateticii față de comunism, cu înțelegere față de utopia rea. Incapabil de relații, pile, împrieteniri favorabile cu fideliu slujnicari PCR, Bătrânu n-a intrat „în suveica premiilor reciproc avantajoase,” cum îi spui tu.

Cât timp Profesorul Al. Dima i-a fost șef de catedră, s-a simțit, cumva, ocrotit. Am dat, tot în prețioasa sa arhivă, evacuată odată cu el din Universitate de decanul Cuțitaru, de un proces-verbal de la analiza cursului lui Ion Tiba. Tare-ar vrea stalinistii declarați virgini moral să nu existe arhiva asta.

În ședința aceea, care mai de care se întrecea în a-i găsi lui Tiba „calități deosebite”, „nivel înalt științific”, „orientare justă”. Numai „tov. Prof. Al. Dima” a făcut o remarcă sărită din „linie”. Și anume că referatul comisiei „ar fi putut fi ceva mai critic”; cursul „a precizat unele probleme dând soluții (leniniste, nota mea, Magda U.), dar lăsând în discuție alte probleme, nelămurite încă, de Teoria și Istoria Literaturii”. Și Profesorul Dima a trimis la „tov. asistent Petru Ursache”, vorbind despre „calitatea seminariilor lui”. N-a spus limpede: *în contrast* cu prelegerile lui Tiba, dar s-a înțeles. Și-l citez iarăși, din procesul-verbal: „seminariile duc la înțelegerea cursului de către studenți.” Cred și eu: acoperea neroziile partidnice ale lui Ion Tiba, prost de dădea în gropi comuniste, în limba lui înlemnită, plină de ă...ă...ă-uri.

Când Petru a venit, în ’58, la Catedra de literatură universală a lui Dima, în Universitate nu mai erau Th. Simenschy, Petru Caraman, Șerban Cioculescu, Dan Simonescu, Giorge Pascu, Ștefan Berechet... Șef de Cadre fusese colonelul Batcu, instalat de comando-ul Secu. Avea stagiul de *bătăuș la Canal*. Personajul meu din *Universitatea care ucide*, Horea Hariga, îi are în *avant-arrière* pe toți profesorii de etică net superioară: Caraman, Simenschy, Bărsănescu, Dima, Cuciureanu...Pe urmele lor, Bătrânu n-a fost nici resemnat, nici fricos. „Ăsta mic (se referea la decanul Andriescu) crede că are capul mai sus decât al tuturor”, mi-a spus Bătrânu într-un alt moment greu al carierii lui. Constantin Ciopraga propusese, într-o ședință de consiliu, dosarul de promovare de la lector la conferențiar. Membrii consiliului i-au dat vot favorabil, dar A-ul s-a ridicat, cât se putea el ridica în picioare, și a mințit că promovarea nu se putea face pentru că Petru Ursache ar fi fost ...”sub anchetă.” Care anchetă? Minciună acceptată, dosar respins.

Al. Dima a plecat la București din cauza lui Adăscăliței: ca activ la Partid, secretar doi cu Propaganda, la Comitetul Județean, îl elimina de pe listele de plecări în străinătate și se lăuda cu asta în catedră: „Iar l-am tăiat pe conu Sandu!”; sătul de traiul la comun cu familia Feider, Al. Dima a vrut să-și cumpere o casă a IGLL-ului; tot Adăscăliței a aflat și, cu nerușinare, i-a luat-o înainte, obținând casa pentru el însuși. Așadar, părăsind Iașul cu regret, Dima i-a propus lui Petru să-l urmeze. Dacă atunci lăsa Universitatea de pe „tempetuosul Bahluviu” în plata Domnului, poate că ni s-ar fi schimbat drumul. Petru n-a vrut-o.

„Am suprimat golurile care dau umbrele.”

NR. 34, aprilie / 2016

“Unele lucruri certe sunt tăgăduite. Unele lucruri false sunt netăgăduite.”

„Toată apa mării n-ar putea să spele o pată de sânge intelectuală.”

Lautréamont, Poezii
(trad. Tașcu Gheorghiu)

Sistemul socialist defect a făcut din el un om care a rămas după Cortina de Fier (majuscula îi aparține, scriu și eu F mare, ca să fie mai grea sintagma). Universitatea nu i-a dat nimic (nici casă, cum au primit mai toți, nici burse, nici măcar un bilet de sindicat), ci i-a luat. Dar generozitatea, dărnicia lui față de studenți au fost recunoscute de cei mai buni dintre ei.

„Nu i-a fost dat să plece afară”, a încercat cineva să-mi ostoiască necazul apelând la destin. Așa, de „sus” sau nu i-a dat Secu voie, nici ante, nici post-socialist?

Bătrânu nu s-a lăsat ispitit de Securitate. N-a fost un *duelant* (cuvântul lui N. Iorga), dar nici n-a fost complexent cu gunoaiele. Și-a asumat riscul necomplezenței cu numitul Nicu Crețu, care i-a suflat doctoratul din SUA, aprobat de Ministerul Învățământului pentru Petru Ursache.

„Singura soluție cu Crețu e să nu-l ascuți ce spune. Și cum n-are nimic de spus...”

Din păcate, e greu de evitat acest informator zgomotos și găunos. Măcar de-ar tăcea, dar iese inevitabil în spațiul public și, culmea, vrea să dea lecții. Sper ca redactorul șef al „Convorbirilor literare” să curețe locul de nimicarnița asta.

Cele două categorii, sicofanții și sicofanteziștii din Universitate, i-au dat referințe negative lui Petru. Unul dintre ei (ne-a comunicat asta rectorul Mihai Todosia, care chiar a vrut să-l ajute să plece) a declarat că n-ar fi stabilă căsnicia noastră. Ce-i drept, n-a durat decât 50 de ani. Și știi ce, dragă Luca? Nu este viață după Petru. E altceva: viața după viață. Și găsec în Johannes Volkelt (*Estetica tragicului*), ca un făcut, un pasaj subliniat de creionul lui Petru: „continuarea vieții poate avea un efect mult mai înspăimântător decât moartea fizică, moarte care apare întotdeauna concomitent cu eliberarea de nefericirea lăuntrică.” Acum, la doi ani și cinci luni de la plecarea aproapelui și departelui meu, pe glaful ferestrei, unde scria așa cum îi plăcea să scrie, în picioare, stau ochelarii lui, creioanele, gumele și ascuțitorile lui, paharul cu apă pe care o urmăresc cu emoție cum scade, să-i șoptesc cântecul funerar comentat de el în cărțile etno: „Și-acolo mai este/Un pom înflorit/Nu-i pom înflorit/Și-i Domnul Cristos/Părintele nost’/Lui să i te-apleci/Și să te mai lase/Mai curând pe-acasă/Tot să ți se mai dea/Pahărel de apă/Să bei să te răcorești/ Să te odihnești/ Să nu mai dorești.” Îi plăcea cum ornăm casa de Crăciun. N-o mai pot face. Profesorul Ionel Andriescu a înțeles: „Du-i Magdei, i-a spus Nicoletei, soția sa, un brăduț împodobit, că ea n-o s-o facă.”

Îi tot repet lui Petru, cu ochii în ochii lui albăstri ca zorelele, din posterele care îmi acoperă pereții: *symbolic*, tu ai reușit. Nu e posibilă vreo paralelă profesională între tine și *cei trei A*, cu tot clanul lor. S-au înverșunat *cei trei A* împotrivă, din pică pe tine, dar știi bine că n-ai fost învinș. Ei au știut să fie toată viața mari și tari. Poate că tu o să fii mare toată moartea. Nu te-au strivit. Au făcut-o doctorii.

Uite ce-mi scrie Elena Cojocariu, în 15 mai 2015: „S-au făcut 84 de nemuriri. Citesc o cărțulie despre Monseniorul Ghika, comemorat și celebrat mâine, și mă gândesc tot timpul la *dalbul de pribeag*.”

Și pe ea, bibliograf la BCU, a învățat-o Petru că „frumosul, în ființare spirituală, se asociază cu mila și cu smerenia.”

Claudiu Târziu l-a înțeles bine:

„Am avut bucuria să-l cunosc și eu pe Petru Ursache. Ce m-a marcat nu a fost știința lui de carte, abilitatea de a vedea lucrurile în profunzimile lor insondabile pentru omul obișnuit sau personalitatea sa prolifică, ci smerenia. Ceva ce nu întâlnești de obicei la un asemenea nivel. M-a smerit pe loc prin smerenia lui iubitoare” (14 decembrie 2015).

Da, Luca, Petru a predat Estetică fără să fi intrat în Louvre. În locul lui de drept, a plecat Grișa Țugui. Nici la Lima n-a ajuns, așa cum îi promisese Alexandru Husar: că-l va recomanda la foruri după ce-și va fi încheiat stagiul în Peru. Să-ți mai spun că n-a făcut-o? Apăruse atunci o lege cum că lectorul în misie nu poate lua salariu și din țară, și din străinătate. Ce se mai văitau că plecările din cușca socialistă erau grele, că lectoratele erau plătite mizerabil... Petru i-a ținut cursurile și Husar a încasat bănișorii. N-a văzut Lima nici măcar într-o cartolină ce ar fi putut să i-o trimită Maestrul și Margareta.

Îi transmit pe această cale Isabelei Vasiliu – Scraba că Al. Husar n-a fost repulsiv la „sarcini” PCR. A colaborat ca șef peste Comitetul de Cultură Socialistă cu prim secretarul Iliescu; în 26 iunie 2004, la o lansare de carte iliescă, l-a lăudat – zice presa – pentru „vorbe bine potrivite”. Etica Bătrânului a fost net superioară *po-eticii* lui Husar. Aflat pe aceeași treaptă a Puterii (după ,89) cu Husar, la Comitetul devenit Inspectorat, Petru Ursache n-a reacționat ca politrucii puși pe căpătuală: a demisionat decis în clipa când i s-a propus să organizeze primirea liderului fesenist cu lozinca „Iliescu apare/Soarele răsare.”

Aici îmi scapă gândul spre cele scrise de Gheorghe Grigurcu (în „Cafeneaua literară” nr. 9, din septembrie 2015), care îl citează pe I. D. Sîrbu. Gary urca Feleacul, în decembrie ,49, împreună cu Blaga, cu Liviu Rusu, cu D.D. Roșca. Sîrbu se lamenta: „ce facem?, ce e de făcut”, spumegând, cum îi era felul, contra fărădelegii comuniste instalate. Și Blaga, care „fusese criticat pentru absența etnosului în sistemul său filosofic”, cum observă

tot Gheorghe Grigurcu”, i-a dat răspunsul: „deodată Blaga, cu o furie ce nu i-o cunoșteam, verde la față, mă apucă de rever și îmi strigă în față: «Ce facem, Gary? De astăzi ne scriem Ethica. Asta vom face.»”

Ce-i drept, *Ethica* s-a dovedit mai greu de scris decât *Estetica*. În fapt, dragă Luca, deși pașapoartele noastre au fost, cum ar scrie Cătălin Mihuleac, „răbdări impecabil prăjite de socialism”, am plecat fără viză și-n Olanda, și-n Suedia, și-n SUA, și-n Franța. Ce fericire să plănuiești călătorii imposibile! Cele mai multe planuri le-am croit pentru destinația Brazilia. Casa era plină de dicționare, de albume, de cărți de istorie. Pe hărțile noastre, meridianele și paralelele erau roz-mov, păreau țesute cu orhidee. Se știe, așa cum am scris în romanul *Astă vară n-a fost vară...*, că o călătorie e mai ușor de descris înainte de a o face decât după. Am fi mers până la locul unde izvora Amazonul, subțirel ca un răuleț oarecare; am fi mâncat fructe ciudate; am fi ascultat jazz... În târg, la Valparaiso, ne-am fi ales un cal. Petru n-ar fi confundat, ca mine, Macaraibo cu Marinaco, nu s-ar fi rătăcit nici în junglă. Și ce bine dansa tango, ca un brazilian sadea. Dintr-o consignație de pe Gabroveni îmi cumpărasem un soi de podoabă din pene, pe care o consideram aztecă. Mi-a plăcut s-o port la un revelion. Nici nu ne-am necăjit prea tare când am aflat că n-o să ne ducem la Lima. Zăbovisem destul acolo.

Să știi, Căjvănene, că am avut împreună bucurii mici. Puteam spune ca Marin Sorescu, „E rău, dar e bine” în spațiul gri și monoton ca ziarul „Scânțeia”. Bucuriile noastre nu le-am obținut cu parale (n-am alergat după bani, am rămas neatașați de *a avea, avere*, ceea ce o fi ușurând existența, mai știi?). Nu ne-am simțit „strâmptorați” nici când eram *săraci lipiți*.

Călătorii exotice, spre care ne îndemnai postdecembrist, după ce am făcut atâtea călătorii imaginare? Globotting-ul real nu ne-a mai interesat. În Costa Rica s-a dus Nica și se duce madam’ Tatoi. Ce să mai căutăm și noi acolo?

Ne beam cafeaua în bucătărie cu gândul la Cafê de Flore. Puteam face asta în bookătăria noastră, cu urechea informatorului Secu, așa-zisul ziarist sportiv, la țeavă.

Descoperisem într-o vreme o sticlă de pastis, într-un bar sordid din preajma pieței din Târgu Neamț. Intram acolo pe frig, în așteptarea autobuzului pentru mănăstire. „Numai voi beți asta!” ne-a spus barmanul, a treia oară. A patra, am cumpărat sticla cu tot ce mai rămăsese în ea.

Petru și cu mine puteam culege cochilii de crabi și cioburi sparte de valuri la 2 Mai, ca și cum am fi fost pe Zante. Nu urcam în Orient Express, ci în Târgu Neamț Express (azi, desființat), ca Mușina în Budila Express . Vara de noiembrie putea fi magnifică, surprinzătoare în parcul Târgului de lângă stadion, mâncând ouă fierte. Cine ne oprea, în autogară, să ne imaginăm în Piața San Marco? La Broșteni, într-o dimineată voalată de nori, cu cer indecis, puteam auzi nu Bistrița, ci Sena curgând sub fereastra Nataliei Găină. Când urmăream jocul peștilor în bazinul din gara Buzău, puteam arunca o monedă, ca-n Fontana di Trevi. Cu puțin noroc, simțeam mirosul Veneției în cealaltă Veneție, din josul Tătărașilor. Parthenonul? Găseam noi unul. Acoperișul lumii de pe Repedea era copia celuiialt. Tufele de răsură, de rosa canina, de cadacăr (Petru adăuga un s eufonic pentru urechile mele: cascadăr) ar fi aidoma și pe acoperișul propriu-zis al lumii, Stonehenge, Wiltshire.

Pentru noi, Cîricul era Santorini, insula paradisiacă grecească, unde aud că a umblat primarele poreclit de studenți TAI-TEI-TAI-TOT. Lângă lacul încercuit de stuf, din josul Grădinii Botanice, urmăream jocurile cufundarilor și puteam crede că-s lebede negre vieneze. Iar un broscoi orăcăia pe lacul Dorobanț cu accent britanic, îți jur.

Da, Luca, am încercat să ne facem unul altuia viața frumoasă. El a reușit mai bine decât mine. Mi-a făcut din viață o sărbătoare specială, cum știu că ai făcut și tu din viața lui Costăchel, *alias* Anișoara Pițu. Cu spusa Eminescului, „poți să ai totul fără să ai nimic și poți să ai nimic având totul.”

Mie mi-a plăcut să citesc „în aer liber”. Ultima oară în doi, pe ceea ce numeam Coasta Boacii, nu cea din Sibiul lui Cioran. Dar dacă acoperișul lumii e pe Repede, de ce n-ar fi Coasta Boacii în Aroneanu? Cât timp îmi citeam eu revistele, Petru călca desculț pe iarbă caldă, în susul și în josul cărării. Cine se gândea atunci la anul 13 al vieții lui?

Bătrânu n-o să mai meargă pe Coasta Boacii când înfloresc socii; n-o să mai tragem noi cerul în piept pe Coasta Boacii. Dar îmi repet, trebuie, după părintele Ioan Cristian Teșu, duhovnicul meu, că 7 august, ziua plecării *dincolo*, e ziua lui de naștere pentru viața veșnică.

Și poate că *dalbul de pribeag* a găsit și acolo o Coastă a Boacii, unde merge cu Rozina, cățelușa bej-rozie căreia îi dădea înghețata lui, ca Petru s-o mănânce, apoi, pe-a mea.

Aprind, dragă Luca, două candelă, să aveți lumină pe cărările sufletului. Ce m-aș face dacă n-aș crede că numele voastre de cărțari sunt scrise în cartea vieții veșnice?

La bună vedere și auzire,

1 ian. 2016

Vasile GOGEA / Povestea celor șapte pitici din Rozavlea

Apariția, în premieră, în limba română a cărții semnate de doi cunoscuți jurnaliști izraelieni, Yehuda Koren și Eilat Negev, *Giants: The Dwarfs of Auschwitz* (Kindle Edition), la Editura clujeană *Grinta*, în traducerea poetei Petruța Șerban, urmează celei în limba franceză, apărută sub titlul *L'incroyable survie d'une famille juive de lilliputiens* (în colecția “de buzunar” a Editurii Payot) și aduce, editorial, “acasă” fabuloasa poveste despre viața și încercările istoriei prin care a trecut o familie de evrei liliputani din localitatea maramureșană Rozavlea. Pitici, antropologic, aceștia se dovedesc, în confruntarea cu istoria, niște *uriași*. Umanitatea din ei compensează deficitul fizic doar omenesc, transformându-i din niște „recruți ai nenorocului”, cum ar fi spus Romain Rolland, în niște „atleți ai supraviețuirii”.

Autorii acestei „povești adevărate”, scrisă, în ansamblu, cu har, compasiune, umor, implicare nevindictivă și detașare nu lipsită de uimiri, **Yehuda Koren și Eilat Negev**, dau, în același timp, măsura unui talent narativ, literar incontestabil. Astfel, planurile fantastice, mitologice, imaginare se împletesc cu faptele istorice investigate, cu evenimente concrete, statistic, geografic și politic rediate într-un tip de demers jurnalistic ce-i făcuse, deja, cunoscuți după publicarea altei “povești” celebre, cu final tragic de această dată, și anume *Lover of Unreason. Assia Wevill, Sylvia Plath's Rival and Ted Hughes' Doomed Love*, unde investigația are ca temă “reconstituirea” contextului și motivațiilor a două sinucideri dintr-un celebru “triunghi” amoros (în lumea literară anglo-americană a anilor '60 ai secolului trecut), în care “victime” sunt, succesiv, soția și amanta poetului englez Ted Hughes (17 august 1930 – 28 octombrie 1998).

Povestea cărții începe “în martie 2013, când actorul american Warwick Davis, cunoscut pentru rolurile sale din producțiile de succes *Războiul stelelor* și *Harry Potter*, a prezentat un episod din serialul *Perspective* al postului ITV intitulat *Warwick Davis - The Seven Dwarfs of Auschwitz* (Warwick Davis – *Cei șapte pitici de la Auschwitz*), documentar în care Davis, pitic și el, merge pe urmele familiei Ovit. Povestea acestora este redată în cartea scrisă de jurnaliștii Yehuda Koren și Eilat Negev” (așa cum aflăm de la Marius Comăneanu, în articolul *Povestea celor șapte pitici maramureșeni de la Auschwitz*, publicat în 23 aprilie 2014, în *România liberă*).

Povestea propriu-zisă începe însă în 1866 (Marius Comăneanu, în articolul citat mai sus dă anul 1869) într-un sat din Maramureș, Rozavlea. Este anul în care mitologia locului pare să fie “confirmată” de istorie. Pentru că, așa cum scriu și autorii:

“Povestea începe cu *uriași*.

Se spune că în zilele de mult apuse, în nordul deluros al Transilvaniei erau răspândite mai multe neamuri/ popoare de uriași. Vreme după vreme, de la Creație, ele au trăit, au crescut și au împânzit pământul. A venit apoi Potopul și s-au retras cu toții pe culmile netede ale munților. Au pierit acolo unul câte unul și

Viorica GLIGOR / „Vremelnic, străveziu, brumat”

Dacă volumele anterioare ale lui Mihai Octavian Ioana, *Alonso și concertul* (Ed. MJM, Craiova, 2006) și *Frizeria din turn* (Ed. MJM, Craiova, 2010) prezintă o continuitate de viziune, susținută de discursul alegoric și fantast, *Pluralul majestății* (Ed. Ramuri, Craiova, 2015) stă sub semnul unui lirism confesiv, marcat de antiteze identitare, afective și stilistice.

Poetul rămâne o ființă insulară, un naufragiat mistuit de sentimentul dureros al exilului interior, trăit ca un destin. Conștient de condiția sa privilegiată, de natură princiară, el nu-și găsește locul și rostul într-o lume tot mai decăzută. Mărturisirea din poemul care dă titlul cărții dobândește valoare revelatorie și emblematică: „Pe această insulă/ locuim noi, poetul,/ într-un nebinecuvântat naufragiu”. Surghiunit într-un timp nemilos, „în noaptea cu vânturi sălbatic/ și ploi nemiloase”, eul tânjește nostalgic după tărâmul paradisiac de altădată: „Mai nădăjduiesc/ să mă întorc/ cu sufletul încă în mine/ la casa părintească/ de pe colină/ și la pădurea de fag/ pe care nu mi-o pot scoate/ din minte...”.

În prima parte a volumului, Mihai Octavian Ioana este regăsit în ipostaza unui trubadur neostenit, a unui cavaler modern, „purtător de sabie în cetate/ de platoșă și de scut”. Care se declară iremediabil învins de splendoarea feminității, deși a biruit în multe alte bătălii personale. Deloc întâmplător, se simte „un serv galant”, „o vietate firavă/ captivă în capcanele frumuseții”. El își închină versurile Femeii, căreia-i elogiază grația, farmecul, ardorea. În vecinătatea acesteia nu-și mai simte îmbătrânirea, devine „un trunchi aerian/ o structură imponderabilă”. Privirea iubitei are puteri cosmogonice, ea renaște, recrează ființa bărbatului. Poemele, scrise în registru romantic, sunt luminoase, însuflețite de efuziuni și exaltări sentimentale: „Când tu te-arăți, se-arată-n ceruri luna./ Apele cad netrebnice în râpe/ Dacă le-atingi oglinzile cu mâna/ Și pâna lor ca un nimic se rupe.” Grăul în lan începe să pleznească/ Lovit fiind de umbra ta de fată/ Căci toată roada lui dumnezeiască/ E lujer sec și iarbă sfărțecată.” Vino tiptil, vino cu

când apele s-au retras, au apărut singurii *supraviețuitori: un uriaș și fiica lui Roza Rozalina.*”

Chinută de singurătate și fără speranță de a-și găsi un soț, plimbându-se melancolică pe malurile riului Iza, aceasta descoperi într-o zi “*niște creaturi micuțe alunecând printre firele de iarbă*”. Și, împotriva interdicției tatălui ei, implorînd și mila Atotputernicului, și-a unit viața cu una dintre aceste creaturi, Dumnezeu aducîndu-i pe amîndoi la o dimensiune comună, anume aceea care avea să fie personificată, începînd cu nașterea lui Shimshon (nume dat în compensație la dimensiunile sale fizice) Eisic Ovit, primul *pitic* dintr-o familie care avea să devină celebră în satul de *uriași*, care se va numi de-acum, în memoria Roza Rozalinei, *Rozalia*, devenit mai apoi Rozavlea. Astfel, s-a născut și apărut în lume prima familie cu șapte copii pitici! Fiind evrei, au avut mai întîi de suportat restricțiile învățaturii ortodoxe ale Talmudului. Astfel, fiindu-i refuzate de cutumele comunității evreiești alte posibile profesii, Eisic Ovit a înființat o trupă de “*artiști ambulanți*”, *Trupa de Teatru Liliput*, care, prin turneele făcute prin toată Europa Centrală, pînă la declanșarea celui de-al doilea Război Mondial, a asigurat familiei de pitici o bună stare materială, notorietate și chiar respectul comunității *uriașilor*. Datorită acestei notorietăți, trupa lui Ovit a reușit chiar să amîne soarta ce le era hotărîtă în cancelariile naziste, pînă în mai 1944, când toți cei doisprezecemembri ai familiei au fost deportați, cu concursul autorităților horthyste la Auschwitz-Birkenau, alături de întreaga comunitate evreiască locală. Doar “interesul științific” al monstrului “doctor” Mengele a făcut ca familia de pitici din Rozavlea să fie una dintre cele două singure familii extinse de evrei care au supraviețuit infernului de la Aushwitz. Eliberați, după mai multe “peripeții” (inclusive prin U.R.S.S.), au emigrat în Izrael, unde și-au reluat activitatea “artistică”, sub numele de *Cei șapte pitici de la Auschwitz*. Ultima supraviețuitoare a familiei, Perla Owitz (care a decedat în anul 2001) este *sursa* principală a întregii povești, ea fiind interviuată de cei doi autori ai cărții despre care vorbim.

Dar, cei doi nu s-au mulțumit doar cu redarea mărturiilor Perlei. Au efectuat și o “călătorie de documentare” în România, respectiv Rozavlea-Maramureș. Informațiile culese la “fața locului”, însă, în mod paradoxal (dar explicabil prin nevoia, tipică jurnalismului american, de a menține “senzaționalul” la nivel maxim pe tot parcursul “reportajului”), nu mai au aceeași acuratețe, planul real al prezentului pare mai deformat reflectat decît cel mitologic sau istoric. Dacă editorii francezi s-au mulțumit, pentru ediția lor a cărții, să sugereze o oarecare atenționare critică pentru lectorii cărții, în chiar titlul ales pentru ediția din *hexagon*, “**L'incroyable** survie d'une famille juive de lilliputiens” (s.m.V.G.), cititorii români cred că vor resimți nevoia unor nuanțări în plus. Nu le voi inventaria eu aici. Voi spune doar că anumite “comportamente sociale” sau “atitudini comunitare” semnalate și accentuate ca specifice zonei vizitate de cei doi

ziariști, au fost, în realitate, mult mai ne semnificative, atît statistic, cît și ca intensitate și au caracterizat toate regiunile țării (cu corespondențe simetrice și în celelate țări intrate sub ocupația bolșevică), odată cu “transformarea socialistă” a României (mă refer, acum, doar la devastările de conace, castele, case “chiabu-rești”, risipirea patrimoniului acumulat de “dușmanii” clasei muncitoare etc.).

Și în ce privește atribuirea-asumarea vinovățiilor și a răspunderilor românești și ungare în legătură cu holocaustul, cei doi omit – în general, pentru familiile de evrei deportate din Maramureș, nu numai în cazul special al familiei Ovit – că Maramureșul se afla, după 31 august 1940, sub administrație horthystă. Dar, în această chestiune atît de delicată, nu împărțirea vinovățiilor este, după șaptezeci de ani, esențială, ci asumarea reciprocă și recunoașterea caracterului universal al tragediei pe care au trăit-o, în toată Europa, milioane de oameni nevinovați.

Îmi amintesc că în 2013, în zilele de 1 și 2 octombrie a.c., Institutul “Tom Lantos” de la Budapesta, fundație care se ocupă mai ales de cercetarea respectării drepturilor omului și minorităților în Europa centrală și de est și în Balcanii de vest, a organizat conferința “Viața evreiască și antisemitismul în Europa actuală”. Publicația *REALITATEA EVREIASCĂ* (Nr.416-417 (1216-1217) - 1 - 30 noiembrie 2013) relatea, prompt despre această întîlnire: “*Vicepremierul Tibor Navracsics a recunoscut oficial că statul maghiar și instituțiile sale au luat parte activă la Holocaust – o traumă pentru ansamblul societății ungare –, dar că în prezent democrația ungară este în stare să-și apere cetățenii de cei care caută să semene ură. Ca dovadă a atitudinii pozitive a guvernului Ungariei, anul 2014 (70 de ani de la deportarea evreilor) a fost declarat An Memorial al Holocaustului în Ungaria. La rândul său, Zsolt Németh (secretar de stat, n.m.V.G.) a reafirmat determinarea guvernului ungar de a nu tolera nicio formă de ură, antisemitism sau rasism și a recunoscut că Holocaustul nu a fost doar tragedia comunității evreiești ci a fost tragedia națională a întregii Ungarii.*”

Lată un punct de vedere la care putem subscrie și astăzi. Și o perspectivă din care putem citi, cu folos, acest volum, nu doar ca pe unul “de aventuri”.

Cartea, **ÎN INIMILE NOASTRE ERAM NIȘTE URIAȘI. Extraordinara poveste a piticilor din Rozavlea**, oferă, așadar, nu doar o lectură mereu incitantă, pasionantă, provocatoare dar invitată și la o meditație mai adîncă, în legătură cu condiția umană, atît a individului cît și a unor comunități mai mici, ori mai numeroase, aflate la un moment dat într-o confruntare disproporționată fie cu “idolii tribului”, fie cu “demonii” istoriei. E mai mult decît povestea „celor șapte pitici” supraviețuitori ai Auschwitz-ului și „experimentelor” sinistrului „doctor” Mengele.

E un exemplu cu adevărat impresionant al unui mod în care un destin totalmente nefast este transformat într-o viață plină de succes.

necruțată, cusurgiu: „Nu știu ce se-ntîmplă de-un timp/ Că lumea din jur tot mai urâtă-mi pare că este/ De parcă mi s-ar fi zdrobot în pupile cioburi/ Ale oglinzii blestemat din poveste.” (…)/ Iar femeile, doamne, femeile./ Ce prăbușire de imagini, ce nenorocire!/ Merg subțire și țepene/ Ca-ntr-o competiție de îmbătrânire” (*Meteahnă*); „Doreai în juru-ți zâne, dar ești pe-un loc cu scorpii/ Tărâmul de poveste îl rup cu cloțul corbii/ Și-n loc de iaz de aur ai sub pervaz băltoace/ Și moartea grijulie se uită fix încoace” (*Gărgăuni*).

Peste acest univers în destrămare, planează umbra „păsării mute” sau cea a „pescărușului înfometat”, simboluri ale zborului strivit. Poemele din *Catalogul obscurităților* relevă drama însingurării și a înstrăinării subiectului poetic și consonează cu versurile grav-meditative din secțiunea *Cartea disprețului* a volumului anterior, sau cu cele din *Alonso și concertul*, așezate sub pecetea căutării de sine. Confruntarea cu inexorabilul, cu realitatea mizeră a vieții, cu proprii demoni generează o tensiune tenebroasă, devoalată la nivelul pesimismului, al autoironiei, al introspecției. Care devin note dominante ale trăirii: „Mă știu vremelnic, străveziu, brumat/ Cu cărja albă mângâi bolovanii/ Simțind cum mi se-mping în cale anii/ În jocul zilei, tot mai greu jucat/ Căci Frumuseța-n față nu-mi mai vine/ Cu flacăra ferită între bezne/ Nimic nu-i așezat, nimic nu-i lesne/ Sub cerul mut ce-n prag firav mă ține” (*Labirint*). Și totuși, în acest tărâm al alienării, eul retrăiește fiorul unor „emoții zglobii”. Întinerește subit, după ce aude o voce ce prevestește dragostea. Al cărei semn, „încă neclar./ încă ambiguu”, rămâne imaginea plastică a florilor cumpărate din piață, anume pentru ea: „Gerbera roșii, crizanteme pătate/ crini imperiali, petunii curgătoare/ și câteva anemone târzii”.

Mihai Octavian Ioana este un poet nutrit la izvoarele clasice ale lirismului. El nu renunță la muzicalitatea prozodiei tradiționale, nici la mirodieniile cuvintelor de factură orală. Tocmai pentru că le cunoaște forța expresivă: harul, mângâierea, disperarea, furia...

Ion POPESCU-BRĂDICENI / Emil Parascchioiu: Biografeme

Emil Parascchioiu, unul din cei patru scriitori de pe „Ulița cu patru scriitori” din Brădicenii Gorjului, este deci fiu al cătunului Drăgoiești și a copilărit pe Râul Morii. A participat la prima ediție a Atelierului Național de Poezie și Critica Poeziei din 1997, unde s-a făcut remarcat prin finețea spiritului și modestia firii melancolic-meditative și reticent-ironice.

Dându-mi, încă de atunci, volumul colectiv de debut, de la editura Cartea Românească din 1983, îl regăsesc azi și constat, uluit, că Emil Parascchioiu se numără printre membrii celebrului grup de tineri prozatori intitulat cu oarecare temeritate și emfază „DESANT ’83”.

Într-o prefață, Ovid S. Crohmalniceanu îl prezintă astfel pe Emil Parascchioiu. Acesta – citez – „își dă un incipit și-l continuă în mici fragmente confesive la care acesta îl obligă oarecum, dar treptat micul joc devine un jurnal crud, autoflagelant al vieții ajunse exclusiv... literatură, adică TEXT. Cu o teribilă sinceritate „omul de hârtie” al lui Barthes își dezvăluie înaintea noastră vidul interior care sfârșește prin a dobândi carnalitate; spovedania aproape impudică se dovedește a fi fost o ucigătoare parodie care l-a silit să-și trădeze adevărata intimitate: „omul de la subsol” al lui Dostoievski”.

În volumul „Desant ’83”, Emil Parascchioiu dostoievskianul stă alături de Mircea Nedelciu, Sorin Preda, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, George Cușnarencu, Ion Lăcustă, Constantin Stan, Marius Bădițescu, Hanibal Stănculescu, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Iova, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Ene, Mihai Rogobete, Valentin Petculescu, Maria Holomeia și Mircea Cărtărescu (vezi „Desant ’83”: „(SIC)”, pp. 223–247).

Emil Parascchioiu este în „(sic)” – să nu fie totuși o întâmplare identitatea dintre acest titlu și prescurtarea Științelor Informației și Comunicării? – un (trans)textualist pus în serviciul conceptului poeinic de «așa», din aceeași categorie cu al meu numit «cumeitate» din „Fluturi pe frezii”.

Se mișcă transhermeneutic cu o „gratuitate” provocatoare, indicațional, atunci când precizează cititorilor că el, ca scriitor, se exprimă „întocmai după original”, asumându-și devierea și ciudătenia de rigoare „oricum; la întâmplare”.

În ciclul „,... („alfabetic” vorbind)”, Emil Parascchioiu aruncă verbul peste bordul navei textului și păstrează numai substantivul. Tehnica este a unui prozator incredul în propoziție căci aceasta pare să se fi demonetizat în timp, să-și fi pierdut... intransitivitatea. Această manieră este evident deretorizantă, este o scriitură ascetică, reîntoarsă în epoca hieroglică/cuneiformă etc., în «illo tempore». Am rămas perplex întrucât nu știam decât că a prețui numenalul în defavoarea fenomenalului e riscant și prea „experimentalist”. Și totuși lanțul substantival se paradigmaticizează... sintagmatic! Cinic! „Zero”-ist – ar adăuga ironic Emil Parascchioiu.

În ciclul „Știați că?”, prozatorul ne informează corect că îi e specifică atitudinea fragmentistă / postmodernistă, că e un „scriitor de sfârșit de săptămână” aspect care psihanalitic vorbind îl autoculpabilizează. Așteptându-și rânduul să existe, constată, suferind de atăta autoreferențialitate, că „dezordinea acestor rânduri... e însăși ordinea dezordinii stabile” în care s-a mișcat ca scriitor de week-end într-un „timp-candid”. Ca Voltaire oare? De ce nu? Întrucât ca și francezul Arouet, Emil Parascchioiu e silit să constate că pe pământ domnește hazardul transformându-se dintr-un naiv optimist într-un foarte avizat sceptic și într-un auctor al unui „haos de idei clare” (deci haosmic), desemnat să mimeze „cu (mai degrabă fără) talent rolul de figurant” în deixis-ul textual (discursiv) dar unul antideictic / simbolic; să-l citez în loc de propria-mi argumentare: „acum când scriu și când voi mă citiți, imit rolul scriitorului în care nu cred”.

Atent la detaliu, nu mă las așa ușor păcălit. E.P. se exprimă (meta)critic / (trans)critic, demonstrând un bagaj cultural-literar monstrosus însă întristat de indiferența publicului care practic refuză să mai citească. Uite-așa de-al dracului ce e! Dar și răzbu-narea scriitorului va fi pe măsură căci va tipări o „antologie a prostiei” (în genul „Istoriei culturale a prostiei omenești” a lui Ráth-Végh István din 1969, ilustrată de Florin Pucă și tradusă de Doina Tudoran – n.m., I.P.B).

Heideggerian se auto-critică, spășit, că nici măcar „discursul despre nimic” nu-i reușește, așa că se va mulțumi cu un eseu despre literatura de sub unghii sau avatarurile pășunismului”, fiind – adaug eu dumirit – de fapt un contestatar... fericit „asemenea unui fir de iarbă”, apostol al „generației în trening” și singurul ei reprezentant.

Traducând din Marcel Proust, în fine îmi furnizează încă un indiciu precum că proza sa ar fi „un fel de mini – À la recherche du temps perdu, scrisă de un admirator” dar și un soi *de carte singură* (s.m.) de tipul „Craii de Curtea-Veche” a lui Mateiu Caragiale. Și, pentru că George Călinescu îl acuzase pe Odobescu că „bate câmpii cu grație”, (se) mărturisește că este inventatorul mașinii de bătut câmpii, încă neomologată „dar care va deveni, în mod cert, mașina viitorului, așa după cum lasă să se întrevadă prezentul!” sau non-autorul unui roman pe care nu-l va putea scrie „Râma și asfaltul”. Îl va scrie, în replică, Mihai Tatulici (vezi volumul „Vin râmele”, despre care am scris în cartea mea „Scriitorul transmodernist; neohermeneut și mân(t)uitor al cuvinte-lor” din 2006 – vezi pp. 232-235, capitolul „Vor putea vreodată râmele să aibă verticalitate?” – n.m., I.P.B.).

Într-o țară cu toate valorile răsturnate, scrisul nu-ți mai poate oferi nici un fel de plăcere. Scriitorul se rezumă atunci la rolul de

contemplator al apei precum Gaston Bachelard (cel din „Apa și visele” – n.m., I.P.B.) ori la cel de tip (m)oral, precum Socrate, mereu aflat în dificultate „de a face cuvintele să sune (de două ori!) bine: etic și fonic”. Nichita Stănescu afirmase că „Scrierea deși materializează, prin litere, foneme (care sunt naturale), are un caracter artificial. Ca și imaginația. În procesul ideal dintre natural și artificial (creat). De altfel, cuvântul scris are un mai pronunțat caracter de vehicul estetic decât cuvântul vorbit, însoțit, acesta din urmă de o aură naturală, ingenuă prin particularitatea infinit nuanțată a rostirii vii” (vezi în „Fiziologia poeziei”, 1990, „Avant-sentimente la o carte de scrieri în proză și în versuri, pp. 11-12”).

Emil Parascchioiu se autodefineste prin urmare drept un adept al recuperării oralității pe care să se grefeze o scriitură ontologică, dar și ca produsă de o „ființă comprimată” (adică esențialistă). Afirmă, neutru – alb cum îi e și stilul, că „altă-aceeași istorie se (în)scrie pe altă-aceeași hârtie”, de unde și inutilitatea oricărui demers reciclator. Consecința se ivește de la sine din (con)text. Emil Parascchioiu ne inițiază sec că fragmentele sale sunt „tot atâtea tentative (neizbutite) de exprimare (comprimare-suprimare-imprimare) a unei obositoare și obosite „biografii” – exterior și interior –, chinuitoare și chinuite biografeme”.

Aceste biografeme sunt rodul hazardului și, iată, constat, azi, că și E.P. și eu, am cultivat același zeu (vezi cartea mea „Cristalizarea hazardului” din 2008). Sunt oare un fel de redescoperiri intertextuale ale Americii? Un fel de expresii ale golului nonecritural? Un fel de antijurnal, în care nici măcar nu se rătăcește cineva „în labirintul acesta prost întocmit” din pricina arhitectului care își notează cioranian ori tamarisian: „Am mai murit cu o zi, tot restul e (desigur!) literatură...” otrăvitoare, amară (ca-n amarul Târg al lui Grigurcu – n.m.) și exact ca-n versul: „vers invers, pervers revers”, ori: nostalgizându-l pe Ulysses care iubise plecarea, el neplecând, niciodată, nicăieri.

Dezavuând termenul «scriitor», Emil Parascchioiu ne și explică de ce: întocmai ca-n Shakespeare „e ceva putred în (dar mai ales sub) cuvântul acesta...” astfel că noțiunea de „dezordine creatoare” pare să-l salveze din o eventuală „împostură strălucitoare”. Cartea sa (apărută la grămadă cu altele în „Desant ’83”) e prea puțin polizată căci pe autor nu-l interesează produsul („fructul”) ci producția, procesul, nu născutul, ci făcutul (chinurile prefacerii) din entități... disperate ori disperate.

(Stră)bătându-și câmpii proprii, pentru a aduce aceste entimeme în starea de a mai servi la ceva, trebuie să le (pre)lucreze el însuși, cu un tupeu (pe care din păcate nu-l are și de aici și calitatea de a nu putea trece drept un impostor adevărat, ca vreunul din personajele musil-iene). Trebuie dar își înfrânge netrebnica ispită și așa cum unui (alții) culeg fructele norocului (sau pe ale mâniei) (eventual exasperării), el s-a mulțumit să le primească pe cele ale hazardului (pământului?), trecând de la natura la contra-cultură și avertizându-și cinstit eventualii cititori de ocazie: „tot ceea ce la vremea respectivă m-a desfigurat... refluează acum în paginile pe care le citiți; unele lucruri s-ar putea (chiar) să vă cadă cam greu...” Mie nu mi-au căzut, căci convorbindu-ne, serile la Drăgoești-Brădiceni, îi aflasem firea molcomă, de o sensibilitate generoasă, deschisă, primitoare, înflorată de vântul ce adia dinspre arinii și sălcile de pe malul Râului Morii de Grâne și Poezie, de o spiritualitate veselă deci dezingândurată („,... (acum) nu gândesc, deci nu exist...”) și sorbind, în fine, relaxat o bere rece, de la frigider.

(Auto)biografemele lui Emil Parascchioiu sunt neverosimile, convențional neadevărate? Sunt totuși adevărate, dar corporal ci nu scriitural, dincolo de orice „făcut asemenea adevărului”. Respingând figura asemănării, prozatorul tel-quel-ist, sincronic cu sine însuși (adică anacronic), ne încredințează (sic!) că n-a avut niciodată raporturi autentice cu limbajul căci cuvintele l-au trădat întotdeauna ca niște prostituate; că nu crede că va reuși să ducă vreodată până la capăt marea scrierii unei cărți.

Sarcasmul lui E.P. e al unui avatar al lui Seneca, e de o înțelepciune stoică, e a unui om integru, manolic, care distruge pe măsură ce clădește propria sa (falsă) imagine, care sub nici o formă / chip nu trebuie să se închege; e a „unui ins convins că „educația ucide mitul”, calea ieșirii din impas fiind beckettianismul ori parafrizarea vreunui model („lipsa modelului în carne și oase (a tatălui ideal?)” a făcut ca viața mea să devină o continuă căutare...”). Citez: „... de când am început să scriu nu fac altceva decât să parafrzez: re-propun o postură, alta decât cele clișeizate; o stare de scris, o neînstare de scris (scriere, o ne-stare scriiturală, un neastâmpăr; o clipă de răgaz sau de reculegere, explodând în chiar clipa următoare în frânturi, în țândări – toate excentrice: cuvintele)”.

A – biografia indexată de dânsul / abia-grafia cu formula «știați că...» dacă s-ar revendica din formula lui Einstein despre univers („finit, dar nelimitat”) ar sfârși prin a fi contradictorie (ca-n „Logica dinamică a contradictoriului” a lui Stéphane Lupasco? – n.m.). Poate. În lipsă, rămâne autistă, artificială, strategie de enunțare a unor informații (de-formații, con-formații, re-formații, per- și pre- formații) relativ indiferente. Impulsurile scrierii sale sunt iraționale energii libere pornite în căutarea rețelei de-a lungul căreia să se neantizeze (e la vedere intertextul la opera lui Sartre – n.m.), iar scriitura propriu-zisă e „scriitură-frântă-casată-casantă-în țândări-puzderie expresia unui sentiment de mutilare, a unui – discutabil – complex de castrare?” „Tot ce se poate (probabil)”.

Leit-motivul cogitoului existențial e cartezian, iar E.P. preferă să nu treacă drept intelectual, căci se regăsește mereu ca re(de)

butant într-o ejoculație fastă, fiind totodată și ultimul mare (i) moralist al sfârșitului de secol XX.

Dac-ar fi totuși să scrie o carte, Emil Parascchioiu ar redacta „o carte impulsivă, o carte, o carte compusă numai din pulsioni („traduse/trădate”) convertite în cuvinte, o carte pulsională care (în afara celei scriiturale, datorate celui care scrie, inevitabil obstaculat de propria sa structură, represivă) cenzura ar fi suspendată, ar fi o carte-vie, dar (probabil) una monstuoasă (sau poate așa ni s-ar părea nouă celor trecuți cale de-atâtea generații prin furcile caudine ale subconștientului morfo-moral), informă și colcăitoare, asasină și genezică în același timp, implacabilă, impasibilă și indiferentă, în dinamica ei, inumană, așa cum e (și) viața „pur și simplu”...”

Această carte n-ar mai fi inocentă, pentru că el, prozatorul, ca și Nicolae Manolescu – din „Cărțile au suflat” de pildă – și-a pierdut inocența literaturii, dar cultura e ca un joc trucat iar cărțile ar fi și ele măsluite. Această carte l-ar avea ca autor pe „un nimeni principal” un Ulysses reprimat și deprimat care și-a contrariat (refulat?) prea mult geniul demistificării. Această carte este doar cenușa unei arderi neștiute care-l mistuie pe el, non-pasăre Phoenix, fără urmă. Este cartea unui Rimbaud de România cu un mediu prea strâmt, prea burghez și prea meschin pentru a fi un artist foarte mare. Este cartea-paradox a disperatului din tratatul omonim al lui Kierkegaard ori cartea produs din „complexul lui Amiel, sau cartea dreptului la contradicție a lui Baudelaire ori cartea-portret al artistului ca salt-în-b(l)anc („subintitulat contradicționar de cuvinte (m)ostenite” subintitulat „deturnare de cuvinte” și taxat (auto!) drept „un fel de p(roză)”, subtaxat, deasemeni, „U(n) mor(b) ret(r)o-roman”)).

Așezându-se el însuși într-o paradigmă, Emil Parascchioiu își revendică locul într-o galerie cu Camus, Sartre, Beckett, Malraux, Ionesco, Joyce, Musil, Céline, Unamuno, Kafka, Dostoievski, Pavese, Gide ș.a.

Piesele de teatru ale lui E.P. sunt niște parabole dramatice, niște documente simptomatice: recurența unor motive, revenirea obsesivă și obsedantă a unor expresii, formule sau sintagme, dincolo de narcisismul (à rebours).

Dar în încheierea articolului meu monografic să-l las pe însuși Emil Parascchioiu să-și prezinte piesele de teatru din „Cine mă trece strada?”, editura Paralela 45, Pitești, 2001. Volumul cuprinde cinci „bucăți”:

- Vreau să am și eu o amintire
- Exact sau câine de vânzare (Parodie absurdă într-un act)
- O crimă perfectă (Fragment pirandellian dintr-un act oarecare)
- Marșul sau A treia piesă cu soldați (Dramă în două părți).

„În loc de argument Poate că fiecare dintre noi trăiește, printre altele, și o dramă. Dar nu neapărat una a lucidității, ci una a confuziei: azi - mai mult ca oricând; ieri -cât pentru o eternitate. Nu voi vorbi însă nici despre drama-luciditate, nici despre drama-confuzie. Voi vorbi doar (sic!) despre o dramă interioară sau, dacă preferați, despre o anume (psiho)dramă.

Pentru mine, teatrul este și această...«altă scenă», freudiană, dacă doriți; o scenă pe care, cred eu, fiecare din noi, mai mult sau mai puțin în cunoștință de cauză, trăiește și moare. O trăiește, adică...o joacă, mimetic sau participativ, o repetă sau o re trăiește, obsesiv, obsedant și...orb! Drama despre care vorbesc are de acum un nume consacrat, devenit cu atât mai celebru cu cât i se contrapune uneori, cu mult talent speculativ, și un «anti»: Oedip - dramă și/sau complex.

Pe scena «eu»-lui, iubit sau urât, recunoscut sau decretat «efect de limbaj», între instanțele sale mereu în conflict, se consumă însă o dramă - o viață. Roluri, funcții; actori, actanți; regizați, regizori - manipulare: un întreg spectacol. Un loc (contestat) al privirii (incontestabile) care nu (se) vede: a vedea (ce anume?) fără a fi văzut? A (te) vedea pur și simplu, privind corpul (total) care ți se oferă și ți se refuză în același timp (cum susține Roland Barthes)? Inavuabilă nevoie (pulsione) scopică? Sau poate loc privilegiat al imaginarului și al iluziei prin excelență care este iluzia teatrală, teatrul - scenă și înscenare(de alții și de sine), pentru un «sine» ignorat, dar nu mai puțin imperios? Căutare a unei identități niciodată (re)găsită, sau lungă serie de identificări (parțiale) mai mult sau mai puțin (ne)reușite?

Un lucru e limpede totuși: după atâtea și atâtea solicitări rămase tot fără răspuns, teatrul nu mai poate fi ceea ce a fost (Și, de fapt, ce-a fost?). Cel puțin pentru mine, vreau să zic pentru piesele pe care le-am scris. Chiar dacă nu știu dacă sunt sau nu dramaturg, mă recunosc desigur ca autorul textelor (actelor) mele. Dacă acestea sunt sau nu teatru, asta e cu totul altceva. Oricum, orice ar fi, ele tot mai riscă (sau mai experimentează) niște întrebări. Problema se poate însă enunța (și nuanța) și altfel: când a început piesa? Sau: a început oare piesa? (Eventual: ceea ce jucăm - de-a ce ne jucăm, ca să glisez până la capăt? - atunci când jucăm «sincer», «adevărat» sau doar din «inerție» - este chiar piesa?) Tot ce se poate... Restul...!?

P.S. Aceste texte au fost scrise în anii ’70. Vin, cu alte cuvinte, dintr-un context care nu mai există.” Emil Parascchioiu”

...„M-am îndrăgostit de literatură la vederea unei femei care o preda”

Urmare din pag.5

Glumesc, desigur, dar poetul este un om care stă în mijlocul evenimentelor fără a fi neapărat influențat de ele. Altfel, am scrie poeme meteo sau ocazionale (o facem, uneori, pentru rutina simțurilor). Evenimentul pentru mine este mai degrabă ceea ce afirmă John D. Caputo într-o carte concepută împreună cu Gianni Vattimo, «După moartea lui Dumnezeu»: „ceea ce caută să se facă simțit în ceea ce este prezent”. Așadar, evenimentele nu ar fi ceea ce se întâmplă acum, în accepțiunea curentă a termenului, ci „ceea ce ne solicită de departe, se apropie de noi, ne prelungește în viitor, ne cheamă acolo, provocări și promisiuni având structura a ceea ce Derrida numește *neprevăzutul care va veni*”. Caputo, pentru care hermeneutica radicală este o metodă de a pune constant sub semnul întrebării discursurile teologice înalte, îi opune Hipernarațiunii Religiei, una, în Occident, a violenței și a vărsării de sânge, tocmai delicatețea evenimentelor, acei *puiști firavi și delicați* care trebuie ocrotiți și salvați de voracitatea marilor teorii atotcuprinzătoare, ca și de dogma leneșă, dar opresantă. Rugăciunile și lacrimile potențează evenimentul; nu ne rugăm pentru ceea ce există deja, ci pentru ceva care vine din viitor și ne așteaptă deja, o incandescență care promite „flacăra eternă a evenimentului care arde în interiorul numelui lui Dumnezeu.” În așa ceva constă forța rugăciunii (ca și a poeziei): ne adresăm cuiva care nu se arată niciodată și astfel este întreținută dorința de Dumnezeu, acea stare formulată de Augustin (*Ce iubesc eu când iubesc pe Dumnezeul meu?*) și care e la adăpost de „soarele ofilit al cunoașterii”. Poetul bun se concentrează asupra viului, în strălucirea sa de a nu lăsa viața să se ofilească.

O parte din opera dvs a fost tradusă în engleză. Cum credeți că poate traducerea să informeze munca dvs? Ce poeți de limbă engleză (americani, britanici sau Commonwealth) admirați cel mai mult și de ce?

Din opera mea, cum spuneți dumneavoastră, nu s-a tradus nimic semnificativ. Am fost tradus cu câteva poeme în antologii din Germania și SUA. Desigur, m-am bucurat, dar e ceva neimportant. Nu mi s-a tradus o carte sau un florilegiu din cărțile mele. În România, prin programul Institutului Cultural Român, au fost traduși în câteva limbi de circulație, în special europene, mai ales prozatori și esești. Poezia e azi Cenușăreasa, dar știți asta, desigur. Însă eu nu am luptat pentru a fi inclus în acele programe. Pur și simplu nu mi-am permis acest efort, am avut altceva de făcut, deși uneori regret această neimplicare în susținerea cărților mele. Nu sunt combativ în grupuri de influență, îmi plac, ca model uman și literar, scriitorii solitari, introvertiții care nu au nimic de demonstrat. Contează și faptul că nu locuiesc în București, capitala țării. România e un stat centralizat, chiar dacă se afirmă anumite principii ale autonomiei, măcar culturale. Contează dacă ești aproape de sediile puterii sau dacă le frecvențezi. În SUA, e mai puțin important, deși nu cred că e totuna dacă trăiești în Anchorage (ca poet, desigur) sau la New-York sau în LA. Câteva dintre versurile mele dintr-un anumit poem se referă la faptul că aș fi vrut să trăiesc în cartierul Tribeca, sa mă fi cunoscut Susan Sontag, să o pot uimi cu poezia mea. Desigur, e și nițică autoironie aici. Sontag a scris despre Cioran, de ce nu ar fi scris și despre mine? Dacă am fost tradus în Germania a fost pentru că am avut burse literare acolo (Köln și Münster), iar în SUA s-întâmplat grație unor prieteni scriitori, români stabiliți acolo, care au militat să intru în antologii îngrijite de ei. Nu am un impresar (nimeni nu are în România), cu autoritățile culturale nu mă cunosc și nu mă interesează. Așadar, (luați-o ca pe o poantă bună), cred în spusa poetei Emily Dickinson, citată anterior. Toate la timpul lor...

Din poezia de limbă engleză mă interesează Ezra Pound, Robert Frost, Walt Withman, John Berryman (tradus recent cu o selecție din *Dream Songs* de poetul Radu Vancu), W. H Auden, T.S. Eliot, Marianne Moore, e.e cummings, Charles Bukovski, Allen Ginsberg, dar și Jerome Rothenberg (recent tradus de Raluca și Chris Tanasescu, ultimul un poet exploziv care „operează” inclusiv pe teritoriul SUA, atenție FBI!) sau David Baker (tradus de același Chris Tanasescu). Evident, Shakespeare e un poet imens, trebuie recitat în permanență, doar rivalizează cu faimosul J (sau cu Batsheba), cel care a scris Exodul sau Geneza, după comparația lui Harold Bloom! Dar și Milton, Yeats sau puternicul William Blake: „So I turn’d to the Garden of Love, / That so many sweet flowers bore. / And I saw it was filled with graves /And tomb-stones where flowers should be...”

Sunteți de asemenea un bine-cunoscut eseist. Cum credeți că munca în acest gen vă informează poezia și invers? Preferați vreun gen altuia, și dacă da, de ce?

Știți, există o vorbă care spune că W.H. Auden cerea unui poet adevărat să știe două limbi clasice și să nu scrie despre ceilalți poeți. Ce ne facem însă cu faptul că T. S. Eliot, care întrunea condițiile cerute de Auden, scria despre „alți” poeți? Eseurile sale sunt memorabile și azi, fie că sunt despre Shakespeare, Dante sau Baudelaire: un mare poet și gânditor scriind despre alți mari poeți. Tradiția, după cum bine spune chiar el, înseamnă cunoașterea poeziei de până la tine de o manieră care să facă din tine un urmaș deplin conștient al moștenirii acelor poeți. Și cum să nu scrii despre alți poeți, așa cum fac și eu, când iubești poezia și vrei să oferi ceea ce și ție ți s-a dăruit? Avem versul lui Pound care ne salvează de la ingnoranță și de la a rătăci: „What thou lov’st well is thy true heritage”. Am scris eseuri despre poeți români contemporani, dar și despre esești remarcabili din România, ca și despre gânditori precum Aleksandr Soljenitșin, Allan Bloom, Raymond

Aron. Favoritul meu de departe este, însă, David Herbert Thoreau. Nimeni nu a realizat mai bine decât el ceea ce avea să vină prin revolta maselor, acea tiranie a majorității care impune individului liber ce și cum să gândească. Cu toate astea, era îngrijorat că poporul și-ar putea pierde libertatea în fața guvernului sau a băncilor și a descris situația în pagini memorabile oferind și panaceul: nesupunerea civică. Mai este citit în SUA? «Walden» mi se poare și azi o carte mare. Mă pasionează mitologiile politice, dar și analiza marilor cărți care au denunțat totalitarismele secolului XX. În acest sens, ies din carapacea de poet (poetul ca broască-țestoasă!) și iau act de gândirea unor oameni pentru care libertatea este condiția umană pentru care merită să luptăm cel mai mult. Cum spunea John Stuart Mill, „History teems with instances of truth put down by persecution; if not suppressed for ever, it may be thrown back for centuries.” Dar și apetența pentru asta mi se trage tot de la condiția de poet. Poetul nu este un uluit pentru care contează doar poemul său și propria bunăstare. Dante a fost în exil pentru că s-a opus unui regim, dacă ne reamintim. Fiecare poet are exilul său, depinde cum lucrează” cu el.

Au mai fost traduse lucrări de-ale dvs și în alte limbi? Dacă da, în care limbi anume? Unde în afara României credeți că a fost cel mai bine primită opera dvs?

Cum am spus, nu am cărți traduse în afară. Poeme ale mele au fost traduse în reviste din SUA, Germania, Franța, Serbia, Turcia, Belgia, Slovenia. În SUA am apărut cu câteva poeme în reviste electronice precum «Asymptote», «Guernica», «Plume», iar acum, prin amabilitatea dumneavoastră, în «Poets@Work». Apropo, legat de numele revistei dumneavoastră, în România, în perioada interbelică, a apărut o revistă condusă de scriitorul Camil Petrescu care se numea „Săptămâna muncii intelectuale și artistice”. Frumos titlu, păcat că azi nu mai există, iar munca intelectuală, cu mici excepții, nu e răsplătită cum se cuvine în România, o țară încă debitoare legilor marxizante ale gândirii sau supusă noului mercantilism care domină falsa economie de piață de aici.

Cine v-ați dori să vă citească poemele? Ce ar putea un American să obțină citind lucrările dvs. ce nu ar putea poate obține citind un poet American? Și ce obțineți dvs. din poezia americană?

Și aici mă ajută bătrânul Borges. Într-una din conferințele sale ținute în 1967 în notoria serie Norton, de la Harvard, poetul afirmă : „Când scriu, nu mă gândesc la cititor (cititorul este un personaj imaginar) și nu mă gândesc la mine însumi (poate că și eu sunt un personaj imaginar), ci mă gândesc la ce am de gând să transmit și mă străduiesc din răspuțeri să nu stric ce am de transmis”. („Crezul unui poet”, în vol. „This Craft of Verse”, Calin-Andrei Mihailescu editor). Borges se referea la stilul aluziv, parabolic, învăluitor – singurul capabil să consune cu imaginația și percepția cititorului, ca experiență comună amândurora. E interesant ce spune Borges, fiindcă în România, în comunism, s-a practicat stilul aluziv, esopic până la sațietate. Scriitorul dorea să „transmită” anumite lucruri pentru a scăpa de cenzura oficială și învelea adevărul său într-un nor de aluzii, de factură literară, care puteau suna frumos dar ratau ținta. Sigur, literatura nu e un proces verbal în care cuvintele desemenază precis ceea ce semnifică

faptele și nu este obligată – ba, din contra! – să țină cont de ideologie. Însă a transmite cumva voalat ceea ce ai de spus atunci când poți adopta stilul direct a dus de multe ori la slăbirea literaturii. Cititorul nu mai știa ce să creadă – era țesută o lume din fragmente stilistice care ocoleau fondul literaturii înseși. Cred că cititorul are dreptul la adevăr, firește, unul poetic, însă nediminuat de o superbie a stilului care să sune a gol, chiar dacă pe dinafară e poleit cu aur. Nu ar fi oare de crezut că un cititor poate naște prin ebuliția lecturii un scriitor la fel de dornic de a răzbate în celălalt, în felul în care el poate precomanda apariția eroului de hârtie, ca o plămuire a propriei dorințe? Ce altceva decât un mare Cititor este Don Quijote care scoate din umbră vechi figuri pentru a deveni el însuși Strania figură a literaturii lumii? El rescrie Literatura și o face sub ochii noștri – îl credem Personaj. El acționează potrivit autoteliei sale, de fapt. El creează așteptarea în cititor, deci funcția cititului. Un eventual cititor american al meu ar putea sesiza capacitatea unui poet european de a recompune în poezie lumi care îi pot părea familiare – și chiar sunt. Când eu îl citesc pe Berryman cu sonetele lui rănite de moarte și suferință nu îl socotesc doar un poet american, ci un poet universal. Durerea lui, filtrată de cultura lui majoră, e de înțeles pentru mine fiindcă este atât de umană. Un poet adevărat trece de granițele receptării prin felul în care este el însuși vorbind unui cititor dotat cu un anume orizont de așteptare și, în mod sigur, cu inteligență critică.

Ce sfaturi aveți pentru tinerii poeți? Care este cea mai mare greșală pe care o poate face un tânăr poet?

Trebuie să vă spun că nu mă consider atât de bătrân încât să pot oferi sfaturi unui poet mai tânăr. E adevărat, nu mai am 33 de ani, vârsta la care am debutat și când, după anumite standarde, nu mai eram eu însumi foarte tânăr. În Europa, mitul poetului tânăr și genial a dominat multă vreme imaginarul public și poate continuă să o facă încă în Estul ei. Un poet tânăr e o promisiune de continuitate într-o literatură periferică, un soi de mândrie că gena creației e neatinsă, în ciuda unui anumit marasm istoric. Sau poate tocmai de aceea. Poetul tânăr e ca sângele tânăr – dorit de toți și în același timp rar. Montale credea că „tineretea-i anotimpul cel mai penibil în viață”, iar același Borges (prea des citat de mine) spunea că tinerii doresc și reușesc cu ușurință să fie nefericiți. Poate că de asta scriem, ca să scăpăm de nefericire. Unui poet tânăr i-aș spune, dacă m-ar întreba, să încerce să scape de nefericire nu dând-o mai departe altora, ci scriind despre ea cu toată fericirea singelui său tânăr. Însă pentru asta trebuie să perceapă tradiția, așa cum afirmă T. S. Eliot, ca pe o condiție de supraviețuire, căci „tradiția, deși moștenită se obține printr-o grea strădanie”. Simțul istoriei, continuă Eliot, „te obligă să scrii având nu numai generația ta în sânge, dar și sentimentul că întreaga literatură europeană de la Homer și, în cuprinsul ei, întreaga literatură a țărilor tale au o existență simultană și alcătuiesc o ordine simultană”. Așadar, contemporan cu ai tăi, dar și cu Homer! Nu știu care ar putea fi ceea mai mare greșală a unui poet tânăr, el e capabil de toate greșelile, tocmai pentru că e tânăr, dar și de toate izbânzile – din același motiv. El poate totul. Tot ce nu trebuie să facă ar fi, după umila mea părere, să nu se nege pe sine (un poet nihilist e o *contradictio in adjecto*). Să creadă în „steaua” lui.

Mulumesc pentru răbdare, le urez cititorilor dumneavoastră viață lungă și roade bune. (N.C.)

Dan CULCER

Serii și grupuri. O ședință de partid în redacția revistei «Vatra» (1986) - V

Din Jurnalul unui vulcanolog [opiniile lui Dan Culcer sunt sincrone cu evenimentele evocate]

17 ianuarie 1985

Am terminat, în fine, tratamentul familial cu Fasigyn contra lambliazei: descoperită inițial la Tudor, apoi la sora Mariei, Irina, boala este parazitară, periculoasă dacă nu e tratată la timp și extrem de răspindită (se zice, datorită lipsei igienei în producția și distribuirea alimentației), încît găsirea medicamentelor cere eforturi sociale deosebite, punerea în mișcare a unor relații, deși, în coproducție româno-americană, remediul se fabrică în țară. Tudor a avut după ultima doză o reacție de intoxica-re, cu vomă repetată.

Ieri am fost în tipografie, la paginație. Gazeta (Vatra, nr.1/1985) cu pagini bune sau mediocre începe însă execrabil, cu editorial greoi (scris de Băciuț) și cu tot felul de însăilări ideologice legitimize ale unor pseudo-cercetători ori „politicieni” locali. Faptul în sine că particip la paginarea unor astfel de imbecilități este o înjosire, un gest de conformism grețos. Degeaba aș cîrți apoi în cercuri restrînse sau mai largi, dobitocii care ne conduc sînt în pagină, cu titluri mari și timpenii asemenea incompetenței și lingușelii lor.

Nu vom ieși niciodată din zodia imposturii, a imposturii agresive care îi controla și pe cei dintre războaie (vezi modul de cerșeală a scriitorului român la mecenajii epocii lui Camil Petrescu etc.)

Visez a doua oară că îl pierd, într-o înghesuială, pe Matei. Acum eram cu el într-un coș de copil și l-am încredințat unor buni cunoscuți din Cluj, pînă iau bilet. Cei doi au plecat cu un tren și nu știam dacă l-au luat cu ei sau lăsat în gară, undeva.

I-am scris lui Ilia Mihály în chestiunea venirii mele la un colocvium Németh László. Îmi trebuie o invitație oficială trimisă superiorilor ierarhici, Consiliul culturii, Uniunea scriitorilor și Redacția Vatra, care să mă îndrituiască a primi un pașaport de serviciu. Altfel nu pot pleca fiindcă călătoria liniștită am epuizat-o în 1984, cu drumul la Cerisy. Și deși totul a fost pe cheltuiala noastră, iată că imbeciliile îmi stabilesc de am sau nu voie să ies din țară.

*

Azi, privindu-l pe [fiul nostru], Matei, m-au podidit lacrimile. Eram amîndoi într-o semiobscuritate roșiatică, soarele de iarnă slab intra în cameră; mi-a părut așa de fragil intrînd în porcăria asta a lumii, fără dreptul de a se retrage, a sta la o parte; fără să fi fost întrebat dacă vrea, doar fiindcă am vrut noi, care l-am pus într-o situație tragică, tipică. În numele dorinței noastre de reproducere. Nu-mi pare rău pentru noi ci sînt îngrijorart pentru el, pentru toți ceilalți copii. Am mereu discuții cu Maria pe tema Ioanei. Pentru că nu a știut o definiție, două, trei – Maria i-a spus să meargă să repete, deși supa era pusă în farfurii. Nu-mi place tendința de marginalizare

Sorana GEORGESCU-GORJAN / Dor de Nina...

Prietena mea de suflet, Nina Stănculescu, ființă dăruită cu “frumos și har”, a părăsit această lume în zorii zilei de duminică 31 ianuarie, 2016. La 4 martie ar fi împlinit 88 de ani, dar suferințele mucenicești i-au scurtat viața.

În ultima vreme nu am mai putut comunica. Nu mai răspundea la telefon de luni de zile, se izolase cu totul.

Martți 2 februarie, în sfânta zi de Întâmpinare a Domnului, am condus-o pe ultimul drum. La Capela din Cimitîrul Bellu Ortodox, întristata adunare am ascultat o slujbă impresionantă oficiată de trei preoți și doi diaconi. Din partea prietenilor întru Brâncuși, am vegheat-o împreună cu Genoveva Pogorilovschi, Vasile Vasiescu, Cristian Robert Velescu și Matei Stârcea Crăciun.

Mi-am amintit nenumăratele momente plăcute petrecute pe vremuri. Ne bucuram când ne întâlneam la Zilele Școlii Centrale (absolvită de ea în 1946) și ne mândream cu păstrarea tradițiilor școlii (deși pe vremea mea se numise „Zoia Kosmodemianskaia”).

Pe amîndouă ne-a pasionat munca de redactor, căci am lucrat ani buni în edituri, Nina la „Meridiane” (1964-1984), eu la Editura Academiei (1965-1996).

Peste ani, am făcut parte amîndouă din colegiile redacționale ale revistelor de cultură din Târgu-Jiu – „Brâncuși”, serie veche și nouă, „Portal-Măiastra”...

În decursul vremii, ne-a unit „deosebita afecțiune pentru marele nostru Brâncuși” (citez dintr-o dedicație de la Nina), cât și strădania de a păstra vie amintirea celor ce l-au cinstit.

Nina a îngrijit cu devotament neprecupețit volumul postum al lui Petru Comarnescu *Brâncuși– mit și metamorfoză în sculptura contemporană*, apărut la Editura Meridiane în 1972.

Pentru Editura Fundației „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu a tradus și prefătat în 1997 *Mărturii despre Brâncuși*, de Mircea Eliade, Ionel Jianu și Petru Comarnescu, iar în 2001 *Brâncuși* de David Learielle Wis.

A scris eseuri despre apropiatii lui Brâncuși – Amedeo Modigliani, Isamu Noguchi, Eric Satie, Marcel Duchamp, Constantin Antonovici, Claudia Millian. A comentat competent exegeze semnate George Uscătescu, Marielle Tabart, Doina Lemny, Serge Fauchereau, Camilian Demetrescu, Ion Pogorilovschi. A urmărit convergențele dintre Blaga și Brâncuși.

Am ascultat-o prezentând cu sensibilitate expozițiile de pictură

a Ioanei, punerea ei în situații inegale. Deși, recunosc, Ioana este foarte dezordonată, uitucă, învață greu (eu zic – nu a fost învățată să învețe, mama mea i-a dat totul mură-n gură supraveghind-o de aproape și nu are autonomie reală, învață mecanic), nu are motivații și/sau ambiții în acest sens, în nici o direcție, în afara lecturii nu are pasiuni. Dar eu aveam? Îmi plăcea cu adevărat chimia, să zicem. Nici o materie nu mă pasiona. Și totuși mama nu m-a „decapitat”, nu m-a pus la colț, nu m-a trimis să învăț la bucătărie. E adevărat, eram singurul [prunc]. Ceilalți copii par mai dotați. Trebuie și ei supravegheați, ajutați, meditați. Dar nu știi ce iese, Maria e sceptică, zice că Ioana nu e dotată pentru nimic. Că e mincinoasă, leneșă. Eu răspund micșorînd proporția și efectul «culpelor», încercînd să compensez afectivitatea de care o văd privată pe Ioana. De aici intervenții pe care Maria le cotează drept subiective, părtinitoare. În realitate, nu cred să am vreo slăbiciune specială pentru Ioana, mai degrabă nu cred că este bine să recunoaștem anticipat un eșec educațional. Nu cred în înșii nerecuperabili și, mai ales, nu cred că trăsăturile negative ale Ioanei sînt de o negativitate profundă, ci mai degrabă efectul unui egoism și suprasolicitări la care este supusă; pusă să spele vasele, să spele pe jos, să facă cumpărături, cu program școlar încărcat, nu le poate duce pe toate în cîrcă și marea, singura ei dorință este să stea într-un colț, să citească și să fie lăsată în pace. Încerc să înțeleg asta! Așa se manifestă subiectivismul meu, vrînd să-i asigur un colț unde să citească, chiar dacă nu va avea o carieră strălucitoare. Deși aș fi, desigur, dezamăgit! Dar putem fi cu toții excepționali sau mai mult decît mediocri?

Sînt eu altceva decît un mediocru ambiționînd să fie altceva? Și cît de altceva pot fi?

Tot pregătindu-mă să fac, să scriu, să citesc, să călătoresc, tot adunînd cărți, notînd idei, făcînd copii, amor, teren, gazetă, tipogra-fie, amîn mereu marile cărți. Totul este proiect, lucrurile reale făcute sînt de pe o zi pe alta. O văd pe Maria scriînd disperată pentru un volumaș nou de versuri. E bine, desigur. Mi-ar place să-l văd. Dar în afara expresiei însăși, nu (văd) acord nu văd nici un rost acestei acti-vități. De aici nivelul scăzut al ambițiilor mele, nu vreau o carieră socială ci șansa de a spune exact ceea ce gîndesc. Că acest gînd e mediocru, ce-mi pasă! Nu vreau să concurez cu nimeni. Ce folos, manevrele complicate făcute de Lucian Blaga, să devină academici-an sau să primească un premiu, mi se par de o imensă futilitate. Am studiat cazul și l-am văzut cît era de încîntat de sine, doritor să i se recunoască meritele. Singurul lucru care mă incită, dar cînd în cînd, este posibilitatea pe care o ofer unor necunoscuți de a spune ce gîndesc. Dar gazetăria culturală e ceva mai mult. Să scriu – iarăși proiecte – articole analitice serioase nu pot fiindcă nu am informații exacte. Pot scrie opinii despre multe, despre toate, dar o minimă decență mă oprește să fac afirmații tranșante căci am îndoieli referitoare la fundamentarea informațiilor mele. Ce pot eu știi exact

despre dedesubturile afacerilor economice. Văd, sigur, că incompe-tența ne conduce, văd cum Ceaușescu este un soi de *factotum* și știu că nu le știe pe toate, nici el, nici ai lui, dar mă îngrozesc să mă implic cu pseudocompetența mea analitică, înlocuind analiza cu impresia. Ar fi să practic același sistem pe care îl repudiez, dar care prin însăși natura lui îmi interzice accesul la date reale, face o presă căreia i s-a luat cea mai vagă funcție informativ-critică.

În ultimul timp scriu mult, dezlînat în jurnal. Amîn realizarea textelor pe care le-am contractat. Mai ales față de Zaciuc [pentru Dicționar] sînt dator și laș pînă la penibil, nu mă simt în stare de mobilizare.

De sîmbăta trecută studiourile teritoriale de Radio au fost desființate, fără nici un preaviz. În chestiunea lăcrămației mele pentru plata onorariilor restante, nici un răspuns. O să-mi spună că nu mai există obiectul, studioul nu mai e bugetat, deci... Voi insista totuși la București pînă îi voi înfuria. Nici Michael Kolhaas nu s-a lăsat cu caii lui. Cînd sus se încasează sume serioase, cele două trei mii ale mele pot părea meschine. Dar este dreptul meu, munca mea.

Varianta de final:

„Deschide gura! Primește steaua de sus. Trage aer adînc în piept! Nu-ți fie teamă! Steaua din cerul gurii poate fi stigmat sau blazon. Al unei alte rase, al unui alt om. Fii tu acela! Privește în sus, bea aer, cîntă, urlă, nu-ți fie teamă! Gura ți se va umple de sînge. Scuipă-l! Va îngheța în cristale roșii înainte de a se coagula.

Aș vrea să scriu un poem care să aibă primul vers: „Panică, numele tău este Maria” iar ultimul să fie: „Îți vor descoperi în cerul gurii semnul stelei galbene. Deschide gura și trage aer adînc în piept! Nu-ți fie teamă!

O prelucrare a mitului nașterii cristice, cu mama îngrijorată care cată a-și salva fiul stigmatizat din naștere iar călăii, în căutarea lui îl ratează, mereu aceiași, pînă la crucificare. Steaua de sus, a magilor, se impregnează în cerul gurii și devine stigmatul cu șase colțuri. Asumarea identității cu cei însemnați cu tăierea împrejur (deși nu ritual ci doar prin întîmplarea unei fimoze (boală!), teama Mariei că fiul nostru Tudor, și apoi celălalt, Matei, vor fi tratați ca niște evrei cîndva, dacă antisemitismul va evolua iarăși spre întîlnirea cu puterea.¹ Necesitatea de a-i învăța pe copii să refuze orice dogma-tism, orice ură rasială, să accepte străinul ca pe un potențial tovarăș, și nu ca pe un dușman potențial, dacă vine cu palma deschisă. Să citească despre gesturile prieteniei la diferitele popoare, cum se exprimă ea. Să descriu tablouri cu uciderea pruncilor!

„*Panică, numele tău este Maria!*” – *astfel ziceam privind pe fereastră zăpada care începuse să acopere urmele. Sîngele înghețase înainte de a se coagula.*

Alt titlu: „Uciderea pruncilor”

Va urma

tarea făcută la Biblioteca Sadoveanu la 13 februarie 1989 sau la Casa Ghiață, la 25 aprilie 1998. La 3 februarie 2004 a vorbit din nou, de data aceasta la lansarea ediției integrale a cărții *Am lucrat cu Brâncuși*, apărută la Editura Universalia.

La rîndul meu am apreciat personalitatea tatălui Ninei, arhitec-tul Florea Stănculescu, ale cărui scrieri le-am studiat cu interes.

Am admirat-o pe Nina, vorbind la radio în ciclul de emisiuni despre Brâncuși, conferențiind la Muzeul literaturii române, la Ambasada Braziliei, la Clubul Arhitecților sau la Societatea “Getica”.

Am fost împreună la manifestări închinatc lui Brâncuși, la Târgu-Jiu, Hobița, Bumbeshți, Tulcea, sau Târgoviște și am învățat de la ea cum se moderează un simpozion.

Îmi amintesc cu drag de călătoriile în care discuțiile animate scurtau timpul ca prin minune. Am împărțit de nenumărate ori camera la hotel Gorj, Sport sau Miami din Târgu-Jiu, iar orele de somn dispăreau în favoarea schimbului de confidențe.

Răsfoiesc cu melancolie fotografiile care imortalizează mo-mente petrecute la diferitele colocvii „Brâncușiana” sau la lansări de carte, poze realizate de Vasile Blendea, de Teodor Dădălau sau chiar de Nina însăși.

Recitesc cu încântare articolele semnate de ea în revistele “Brâncuși”, “Frontiera clipei”, „După Brâncuși”, “Memoria”, “Lucaefărul”, “Literatorul”, “Rădăcini”, „Lumea gorjenească”, „Diplomat-Club”, sau “Portal-Măiastra”. Simt mereu nevoia să reiau lectura textelor sale de inspirată interpretare creștină, rod al studiilor sale teologice.

M-am bucurat alături de ea la Hotelul Mariott la 21 februarie 2001 când a primit medalia „Brâncuși” de la Grupul de Inițiativă și Reflecție, precum și la 21 februarie 2006 când Centrul de Cultură și Artă „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu i-a acordat Premiul „Brâncuși”.

I-am prețuit mereu sensibilitatea, smerenia, evlavia, dragostea față de micile viețuitoare.

Cea pe care Ion Pogorilovschi a numit-o „doamna brâncușiologiei românești” ne-a părăsit cu discreția care a caracterizat-o mereu.

Îmi este foarte dor de Nina...

Flori BĂLĂNESCU / Identitatea – sinteză a desfacerilor și regăsirilor, la Vintilă Horia

„Din păcate nu poți să te așezi pe marginea timpului așa cum te așezi pe malul unui râu.”

(Vintilă Horia)

Gheorghe Caftangioglu (Vintilă Horia) s-a născut la 18/31 decembrie 1915 la Segarcea, în Dolj, pe Domeniile regale, unde tatăl său era inginer agronom. A încetat din viață în aprilie 1992, în Spania. Primul Război va împinge familia în refugiu. Își va petrece perioade ale copilăriei în regiunile Romanului și Râmnicului-Sărat, o altă perioadă în Basarabia, unde s-a născut fratele mai mic: Alexandru. Săgetător după Calendarul Iulian, Capricorn după Calendarul Gregorian, viața lui Vintilă Horia a fost, parcă, la confluența ascendențelor, acolo unde vâlul este atât de subțire încât poate fi sfâșiat oricând pentru a trece pragul. Prietenul Raymond Abellio („dedicat nu numai literaturii dar și astrologiei, studiilor tradiționale, interpretării matematice a Bibliei și ingineriei”, ca inginer, matematician, romancier și filosof, așadar, un erudit) i-a descifrat într-o după-amiază din noiembrie 1960 horoscopul. Avea să primească sau nu Premiul Goncourt? Aceasta era întrebarea din acea zi. Și răspunsul a fost: nu. Dar și astrologii se mai înșală uneori; a doua zi chiar primește Premiul Academiei Goncourt. Abia în 1972 își va aminti că data „legală” a nașterii sale este 31 decembrie, și nu 18, așa cum îi spusese lui Abellio. Nu astrele se înșelaseră, eroarea fusese umană.

Memoriile lui Vintilă Horia, a căror redactare a început în 1985, debutează cu acest episod. Nu întâmplător, credem. Intuiția îmi spune că dacă întrebi un român cu o brumă de cultură ce știe despre scriitor, acesta va răspunde interogativ: *Nu e cel cu „Dumnezeu s-a născut în exil”*, cu scandalul Premiului Goncourt? Un atare sondaj de opinie nu ar fi lipsit (tot intuiția îmi spune) de menționarea sămânței care a provocat scandalul. Cristian Bădiliță surprinde foarte bine trăsăturile esențiale întruchipate de personalitatea lui Vintilă Horia, considerând că „n-a fost afiliat unei ideologii politice, contrar insinuărilor și acuzelor care încă se perpetuează, cu o indecență revoltătoare. Între 20 și 24 de ani a avut un episod naționalist, concretizat în colaborări literare și jurnalistice la *Gândirea*, *Sfarmă Piatră*, *Meșterul Manole*, *Țara* etc. Da, Vintilă Horia a fost un anticomunist visceral, un om de dreapta, în sensul autentic al termenului, a fost un creștin practicant, a fost un elitist, iar aceste crezuri nu se iartă într-o Europă dominată, dar încă nu răpusă, de «intellectual» filocomuniști, atei și demagogi. «Procurorii» fără operă și fără bun-simț de astăzi, care ar face bine să-și numere caprele foarte răioase din propriile familii înainte de a-i condamna pe alții, vor găsi, dacă vor deschide acest volum extraordinar, o mărturie despre interbelicul românesc și despre postbelicul european cum rar ne-a fost dat să întâlnim.”

Parcurerea cărții este alertă, paginile te țin captiv, precum foamea îl ținut pe pușcăriașul politic în obsesiile despre bucatele alese. Las cititorilor bucuria de a descoperi singuri frumusețea plină de trup, suflet și spirit a rememorărilor lui Vintilă Horia, și adăst mai mult în copilăria lui basarabeană.

„La Chișinău am împlinit cred cinci ani, prima aniversare de care-mi aduc aminte. Era, deci, în 1920, când tata ajunsese să fie numit director al Casei Noastre, instituție *ad hoc*, creată pentru nevoile unei Basarabii de curând alipite, un fel de Minister al Agriculturii.” Am mai scris cu alt prilej: prejudecata basarabenilor (dar nu numai) că Bucureștiul a trimis după 1918 în prima provincie unită cu țara toate ciurcurile, toți pedepsii disciplinar etc. este, încă o dată, infirmată de memoriile de față, de chiar cazul familiei Caftangioglu și al cercului de prieteni, detașați de dincolo de Prut pentru a pune umărul la integrarea Basarabiei. Nu există pădure fără uscături, spune o vorbă veche. Sigur că au ajuns în Basarabia și oameni de proastă calitate, dar nu aceasta a fost regula.

Din acei ani își amintește memorialistul că s-a născut sentimentul plenitudinii, pe care nu îl va mai întâlni niciodată. Prin zona dimprejurul Mănăstirii Căpriana copilul s-a dat cu totul naturii, contemplației, așa a putut pătrunde mai târziu tainele lumii. De câte ori va mânca cireșe pe alte meridiane, va avea „sub ochii lăuntrici cireșele de la Căpriana (sau de lângă Condița), dealul înroșit de bogăția luxuriantă a verii, parcă împins pe dinăuntru ca să devină un tablou sau un fel de *memento* pentru toți cei care-i treceau pe aproape, o invitație la meditații metafizice de la Platon cetire, un reflex pământean al ideii de colină românească și de cireșe”. Pentru că acolo și atunci l-a descoperit pe Dumnezeu. Acolo și atunci a trecut „proba copilăriei”, cum o numește, pe urmele prietenului său Toynbee („punerea la încercare”: e adevărat, Toynbee se referă la popoare, dar nu este Vintilă Horia legat indestructibil de zbaterile poporului în care s-a născut, în ciuda respingerii sale de către unii dintre noi?) Prima întâlnire cu biserica mănăstirii de la Condița i-a revelat copilului un „fragment ascuns în mine cu scop de a fi dezvăluit într-o zi”, motivația rememorării ajunse, azi, la noi, într-o expresie atât de frumoasă:

„Era un timp separat de timpul din ceasuri, un timp pe care, poate, îl făcuseră să se manifeste în conștiința oamenilor medievali orologiile puse în turnurile catedralelor occidentale de papa Silvestru, care băteau, pe de o parte, orele laice sau profane, măsurate exterior, și orele interioare, ale meditațiilor și ale zborurilor către nevăzutul inefabil din care, în realitate, suntem făcuți și de care nu știu să dea socoteală decât poezii.” Când s-a „născut” prima oară în Basarabia, pentru copilul Gheorghe, cunoscut mai târziu ca Vintilă Horia, Dumnezeu era în toate fără a

fi cunoscut: în cireșe, în caise, în cer, în livadă, în pivnițele de sub deal, în hambare, în parfumul din cădelniță, în clopote și în toacă și, mai ales, în straiile negre ale călugărilor. Pe măsură ce creștea, odată cu trupul său, tânărul, apoi maturul exilat avea să-L descopere pe Dumnezeu în toate, având parte nu de „o poposire pe marginea conștiință a lucrurilor”, ci de „o itinerare cu scop de mărire și chiar de spargere a hotarelor, lucru de care se îngrijea propriul meu trup care, crescând în fiecare zi cu câte ceva, împlinea astfel scopul meu epistemologic.”

Împrejurul copilăriei sale *trainice* (cum ar spune Goma, și tot legat de Basarabia), lumea era clădită „din colinele Basarabiei ștefanitice (din aceste două nume iese la iveală întregirea fundamentală a României: *Basarabia*, de la Basarabii munteni, și *ștefaniticul*, de la marele principe care ducea la îndeplinire misiunea creștină gotică a Evului Mediu românesc), și din acele voci interioare care rimau cu mănăstirea și cu livada.” Sunt elementele care au constituit „o dualitate trup-suflet din care sunt și acuma făcut.” Este, trebuie să recunosc, ceea ce, ca olteancă prin părinți, naștere, educație, trăiesc la un nivel spiritual, fără să îmi pot, deocamdată, explica atunci când aprofundez diferite teme basarabene, traseele unor personalități din Basarabia: nostalgia basarabeană. Am încetat să mă întreb de ce prietenii mei cei mai mulți și mai statornici sunt moldoveni, de pe ambele maluri ale Prutului, fie de obârșie, fie *adoptați*. Pot, astfel, empatiza ușor cu Vintilă Horia, când scrie: „veneam tocmai din Dolj ca să aflu lângă codrii Tigheciului, ceva mai la sud de Cetatea Hotinului și ceva mai la nord de Cetatea Albă, locuri valaho-moldovene, o esență care avea, de la început, să mă definească. Mai târziu, în cadrul aceleiași sinteze, Aldeștii și Râmnicul aveau să joace același rol.”

Epopoea ritualică basarabeană a luat sfârșit din cauza „revoluției”, casele autorităților române fiind atacate de agenți sovietici provocatori, astfel încât mama scriitorului s-a îmbolnăvit și familia a fost nevoită să părăsească provincia, iar tatăl său „își întrerupea astfel o carieră strălucită”. Împușcăturile ideologice de la Moscova răzbăteau până în ferestrele românilor basarabeni din Chișinău. Începutul anilor 1920 avea să culmineze cu celebra revoltă bolșevică înscenată la Tatar-Bunar, în Bugeacul românesc, în septembrie 1924. Timpurile au fost tulburi, memoria lui Vintilă Horia este ca diamantul. Nu doar limpede, ci tăioasă, până la înțelesul ultim. Este un critic lucid al perioadei interbelice, dezastrul politic și decăderea morală fiind contrabalansate, în opinia sa, „de câteva centre de putere spirituală care au fost Nichifor Crainic, Lucian Blaga și Nae Ionescu. *Gândirea*, *Trilogia culturii* (ca și *Lauda somnului* sau *La cumpăna apelor*) și *Cuvântul* au constituit cele trei centre soteriologice, de fapt inconștient structurate într-un singur centru de cunoaștere, care ne-au ținut deasupra degradării politice”. Degradarea politică a debutat, crede memorialistul, cu intrarea în scenă a PNȚ și cu Restaurarea din 8 iunie 1930 (întoarcerea lui Carol al II-lea), convins că dacă Ion Antonescu ar fi preluat puterea cu trei ani mai devreme, România ar fi evitat dezastrul politico-militar și ar fi avut măcar soarta Finlandei în urma războiului. Sugestia lui Vintilă Horia nu este lipsită de noimă, un regim militar ar fi putut evita chiar mascarada scurtei guvernări legionare și efectele ei maligne. În sfârșit, ar fi putut evita uciderea unor oameni nevinovați, atât de origine evreiască, dar și români a căror vină a fost că nu mai suportau mlaștina politicianistă. Pe fondul unei Europe cuprinse de efervescențe ideologice, ar fi nepotrivit să îi clasificăm pe românii din trecutul interbelic potrivit normelor conceptuale și corect-politice de azi.

Fatidica vară a anului 1940 (când va fi numit atașat de presă la Roma) este surprinsă astfel: „Într-o noapte de iunie, în 1940, rușii au intrat în Basarabia și în Bucovina de nord. Vestea m-a aruncat pe străzi, unde nu întâlneam pe nimeni cunoscut. Rătăceam printre spectre, pe Calea Victoriei înțesată de lume, tăcută, rătăcind ca și mine printre alți rătăciți. Parcă, încă o dată, se termina ceva. O stare, un timp, o geografie, un ciclu. Un scurt ciclu care se numise România Mare și din care începeau să smulgă fielele istoriei cu nume de vecini. Cu consimțământul lui Hitler, Stalin își trimitea armatele, numite ani mai târziu «liberatoare», liberatoare de libertăți, ca să ocupe un ținut pe care îl mai ocupaseră odată cu învoirea lui Napoleon Bonaparte. Înțelegerea între tirani a însemnat întotdeauna pagubă pentru oamenii liberi, reîntoarcere la sclavie și la întuneric cultural.” Nu s-a tras un glonț măcar, un glonț al demnității naționale (cum au tras polonezii), când au fost cedate Basarabia, Bucovina de Nord, Ținutul Herței, tot așa cum nu s-a clintit nicio scamă când au fost cedate Transilvania și Cadrilaterul. (Cel din urmă, să o spunem – în răspăr cu autorul memoriilor –, obținut de români în urma participării la o campanie peste Dunăre: după Războaiele Balcanice).

Comunismul, această „rușine universală”, și care, în timp, avea să devină „un semn de recunoaștere al secolului” îl forțează pe Vintilă Horia la exilul perpetuu. După ce este numit atașat de presă la Viena (1942), înaintarea frontului dinspre Est, noile realități militare și politico-strategice îl vor arunca (împreună cu soția) în lagărele din Silezia, Austria, Italia (august 1944 - mai 1945). Absurditatea noii ordini europene culminează în cazul său cu o condamnare în contumacie, după o judecată sumară a Tribunalului Poporului (februarie 1946), la muncă silnică pe viață,

pentru „crima de dezastrul țării, prin săvârșire de crime de război constând în faptul de a se fi pus în slujba hitlerismului și fascismului, contribuind prin fapte proprii la realizarea scopurilor lor politice”. Potrivit Legii 217/2015, art. 2, lit. c, care spune că „prin persoană vinovată de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război se înțelege orice persoană condamnată definitiv de către o instanță judecătorească română ori străină sau prin orice hotărâre recunoscută în România, potrivit legii, pentru una sau mai multe infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, precum și persoana din conducerea unei organizații al cărei caracter criminal a fost constatat prin hotărârea unei instanțe penale internaționale!”, Vintilă Horia – a cărui „vinovăție” nu poate fi probată – este condamnat în eternitate de către un legiuitor incult (sau ca parte a unui scenariu care ne scapă) din anul Domnului 2015. Semnalele de alarmă din spațiul public asupra modului arogant, nedrept, care sfidează pur și simplu istoria, în care această lege cauzionează comunismul și urmările lui, au rămas captive unui timpan surd, unei mentalități comunistoide. Tarele ideologice ale principalului învingător în al Doilea Război Mondial își fac de cap după 70 de ani de la terminarea conflagrației și la 26 de ani de la încetarea oficială a comunismului în România (și în Europa). Dar istoria e făcută și „dreptatea” instituită de către învingătorii în războaie.

Ca istoric și iubitor de cultură este o încântare parcurerea acestui neașteptat volum de memorii ale unui scriitor român care a câștigat Premiul Goncourt pentru romanul *Dumnezeu s-a născut în exil/ Dieu né en exil* (festivitatea de premiere nu a avut loc din cauza agenților Bucureștiului care au declanșat o campanie de denigrare, prin inventarea unui dosar de legionar, sprijiniți de „L'Humanité” și de stanga franceză – o intelectualitate care a făcut mereu jocurile tactice ale Moscovei). Consemnările lui Vintilă Horia au parfumul aparte al poveștilor din vechime, undele sale mnezice trimițând la conjugarea dintăi a Cuvântului și la liniștea care îmbogățește a predicii rândunelilor a Sfântului Francisc. Ca într-o a doua cristelniță, una a spiritului, Vintilă Horia se cufundă în învățătura franciscană, și astfel își redescoperă rădăcinile:

„Cred că egalitatea, din care revoluțiile au făcut o injustiție, a fost posibilă numai atunci, în acea confundare franciscană cu omul și cu neomul, într-o frățietate care venea din rădăcini, nu din atitudini. Iată de ce am trăit la Assisi epoca cea mai fericită din viață, un an întreg de desfaceri și despărțiri dar și de regăsiri, întregiri și comunicare, prin Assisi, cu ceva din mine care, altfel, n-ar fi îndrăznit niciodată să iasă deasupra. Începea să funcționeze compensația, de care aveam absolută nevoie ca să suport conștienta pierdere a tot ce avusesem. Era o reînnoire *sine qua non*, care, de fapt, nu mă îndepărta de nimic, ci mă întorcea, metamorfozat, la origini, cu o întărire lentă și sigură a tuturor legăturilor fundamentale. Începeam să înțeleg de ce eram român și ce însemna, în limbaj metapolitic, o astfel de posibilitate de a fi.”

Dumnezeu renaște mereu în exil, pentru Vintilă Horia, așa cum patria se clonează din propria-i sevă pentru Paul Goma. Este de-a uimirii cum acești mari nedreptățiți de către poporul lor (să nu-l uităm pe Eugeniu Coșeriu!) – asupra cărora semenii și-au proiectat, înfățișate în hainele retoricii de lemn a noii ordini, sumedenie de spaime, interese, lașități – au legături atât de puternice cu Basarabia.

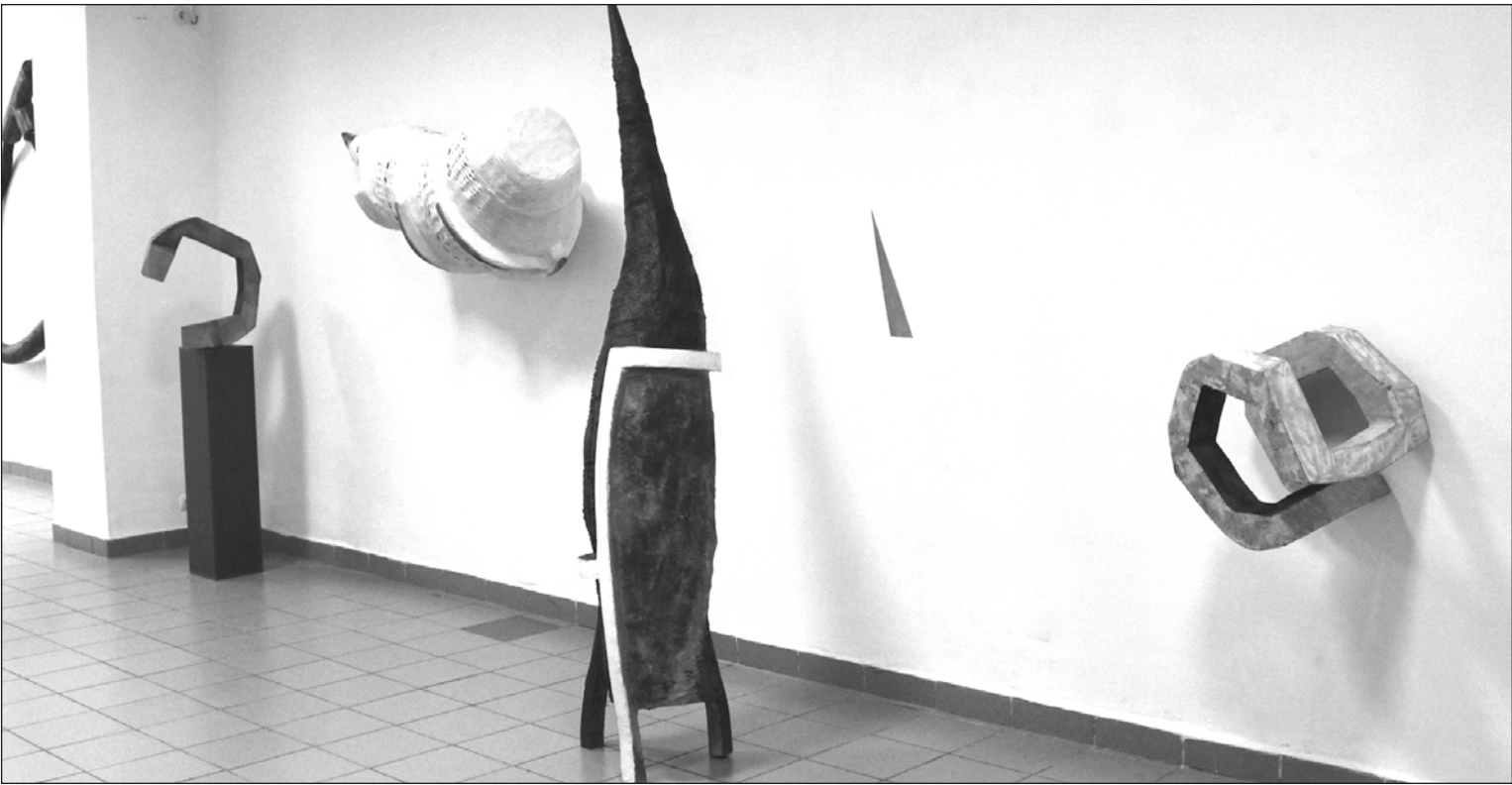
Victor ȘTIR /CONFESIUNI ARDELENE DE AZI

Iuliu Maniu, omul principiilor și patriotul român total

În 8 ianuarie ne aducem aminte de Iuliu Maniu, este data venirii sale pe lume la Bădăcin, comuna Perici, în județul Sălaj, în familia unor români care au format o veritabilă dinastie a lupătorilor pentru emanciparea românilor de sub stăpânirea austriacă și maghiară, fiind rudă apropiată cu Simion Bărnuțiu și familia Coroian. După studii liceale la Blaj și Zalău a urmat Facultatea de drept la Cluj, Budapesta și Viena unde a susținut și teza de doctorat în drept. Activitatea sa politică s-a derulat în Partidul Național Român din Transilvania și Ungaria (începând cu 1926, în Partidul Național Țărănesc), fapt știut că provincia majoritar românească, făcând parte din vechea Dacie a fost inclusă în Ungaria, urmare a aranjamentului politic pe care l-a reprezentat dualismul austro-ungar. În 1906, Maniu a devenit parlamentar în legislativul de la Budapesta, unde a dovedit curaj și intransigență; spune tradiția că își încheia discursurile maghiare vorbind românește, spre iritarea colegilor unguri. În Primul Război Mondial a luptat pe frontul din Italia și la dezmembrarea imperiului a luat comanda soldaților români ținând ordine în Viena prinsă de degringoladă. Maniu a rămas celebru prin replica „Teljes elszakadas” (Despărțirea totală), dată ministrului Naționalităților din Ungaria, Iászi Oskar, la întrebarea: „În definitiv ce vor românii?”, pusă în cadrul unei întâlniri de la Arad în care Ungaria dorea păstrarea în continuare a Transilvaniei.

După adoptarea în unanimitate a Rezoluției Marii Adunări de la Alba Iulia a fost ales Marele Sfat Național Român din Transilvania, pentru a reprezenta interesele românilor până la convocarea viitoarei Adunări Constituante a României Mari, iar din sânul acestuia, un organism executiv, numit Consiliul Dirigent, prezidat de Iuliu Maniu, totodată și ministru de Interne. Pe lângă împlinirea visului unității naționale a românilor, unirea i-a adus lui Maniu și oportunitățile unor dezamăgiri privind practicile politice ale Partidului Național Liberal, despre care Iorga spunea: „Coroana a ajuns vasală Brătenilor”. În concepția lui Maniu, statul nu putea fi folosit pentru obținerea de imagine politică de către liberali, de aceea, ardeleanul Maniu nu-a participat nici la încoronarea de la Alba Iulia, „coborâtă”, după expresia sa, „la rolul unor simple manifestații de partid”. Adversitatea lui Iuliu Maniu față de Ion I. C. Brătianu a rămas un exemplu de luptă politică pe scena românească. O „ciocnire” notabilă a lui Maniu care ținea la principii a fost rezerva la votarea Constituției din 1923, pe motivul că nu era elaborată de o Adunare Constituantă, așa cum se procedază principial. Prim-ministru în mai multe rânduri, mandatul din 1928, de care erau legate speranțe, nu a oferit posibilitatea implementării programului de guvernare al lui Iuliu Maniu, din cauză că începuse marea criză din care nu s-a ieșit decât începând cu 1933. Activitatea politică a lui Maniu a fost complexă, într-o epocă foarte frământată și din pozițiile sale de ținut minte, vom mai aminti-o doar pe cea în care l-a sfătuit pe mareșalul Antonescu să oprească pe Nistru, granița noastră răsăriteană, trupele române pornite de Hitler împotriva Uniunii Sovietice. Nu a fost să fie așa; cursul evenimentelor este cunoscut și Maniu a ajuns în pușcăria de la Sighet, în cadrul programului de lichidare a elitei poporului român care trebuia stăpânit de comunismul răsăritean și modelat după proiectul „omului nou”.

Marele om politic și patriot a murit la 80 de ani, în 5 martie 1953, rămânând în amintirea românilor ca omul drept, de nu cumva prea rigid, care nu tranzacționa principiile. Un model de verticalitate pentru omul politic român dintotdeauna și de temperare, ca ardelean, a tendințelor excesive ale „zburdălniciei” politice dâmbovițene. Un patriot în linia bărbaților ardeleni care au luptat secole cu asupritorii austrieci și maghiari pentru păstrarea ființei naționale române.

De la bomba cu nutрии românească, la cea cu hidrogen coreană

Știrile de una-două zile informează lumea despre faptul că în Coreea de Nord a avut loc o experiență cu bomba cu hidrogen, produsă de țara care trăiește într-o izolare rar cunoscută în vremile noastre. Programul francez de televiziune TV 5 a preluat știrea de pe ecranul postului național nord-coreean, unde o doamnă cu ton emfatic anunța provocator acest succes.

Gândurile lumii libere, fără interese în Coreea de Nord, se îndreaptă spre poporul obidit și indoctrinat până la pierderea însușirilor de ființe raționale. Obligația de a plânge sincer și cu lacrimi mari la moartea și apoi la comemorarea marilor conducători din dinastia cărora se găsește în fruntea statului Kim Jong-un, singurul gras al țării, ne amintește de epoca în care perimetrele Sălii Palatului în care se găseau reprezentanți din județele românești la congrese sau sesiuni ale Marii Adunări Naționale erau supravegheate sub raportul entuziasmului pentru tovarăș. În prelungirea experimentului nuclear din Coreea de Nord s-ar fi produs și un cutremur de pământ, gradul cinci pe scara Richter, menit să scuture încă o dată Japonia vecină, Coreea de Sud și întreaga lume, asupra pericolului pe care-l reprezintă arma nucleară în posesia unei țări sărace, condusă dictatorial și fără perspective democratice. Contactele între lumea liberă și Coreea de Nord fiind atât de puține, este destul de limpede că nu se întrevăd, la nivel comun, posibilități de salvare a poporului care se găsește la antipodul poporului frate din sud, frate spunând pentru că ambele țări sunt locuite de unul și același popor, tot astfel cum România și Republica Moldova sunt.

Avându-se în vedere că tânărul lider, Kim Jong-un, întărește practic linia conducerei dictatoriale printr-un regim de inspirație aparent feudală, este puțin probabil ca în viitor să se producă o agresiune externă asupra vecinilor: Coreea de Sud sau Japonia. Bomba atomică rămâne pentru Kim Jong-un biciul cu care va ține la ascultare poporul său. Nu știm dacă Rusia și China mai susțin regimul dictatorial de care discutăm, dar argumentul „echilibrului” în peninsula Coreea, de care se va fi făcut cândva uz, nu mai pare să aibă nicio rațiune. Când un popor flămând locuiește într-o țară foarte puternică militar, lipsa de rațiune a conducerii nu poate fi ascunsă. Efortul poporului de a realiza ambițiile liderului se traduce în foame, moarte, suferință.

Enorma putere de a răspândi moartea din cât mai multe puncte ale Pământului ține de o întărire a haosului prin care se poate strecura nenorocirea, catastrofa. O glumă purtată cândva printre matematicieni punea întrebarea: dacă ai în buzunar o grenadă de care nu poți scăpa, cu probabilitate de a exploda de 40%, ce faci ca să scazi pericolul? Și s-a răspuns: mai bagi o grenadă în buzunar, pentru că înmulțindu-se numărul grenadelor și înmulțind probabilitățile, la două bucăți se ajunge la 16%, ceea ce este mult mai confortabil decât aproape 50%. Glumă-glumă, absurd-absurd, dar situația este cu un pas mai aproape de rău, tot astfel cum vom simți și când Iranul ne va anunța că și-a împlinit visul.

În urmă cu decenii, când noi, românii, demonstram în piața publică împotriva bombei cu hidrogen, am numit-o „bomba cu nutрии”, și astfel, am neutralizat-o, nu ne-a mai fost frică de ea. Spre deosebire de noi, coreeni, cândva model în felul cum se aplaudă „profesionist”, mizează tocmai pe team ape care o produce acel tip de armă asupra străinilor care-l vor democrați.

Președintele Iohannis, vulnerabil la răceală?

Am rămas cu gândul că președintele nostru, Klaus Werner Iohannis, își petrece concediile în străinătate, mai ales în Florida (SUA), unde și în aceste luni de iarnă este cald și poate face plajă cum noi ne prăjim numai în lunile de vară la fân. Deloc prefăcuți, purtăm de grija sănătății președintelui, care,

obișnuindu-se cu soarele fierbinte, își poate pierde rezistența la virușii acestor ierni și ținuturi, să fie prins de răceli, gripe, care ar diminua în mod real condiția României. Adicătelea, un președinte răcit, cu dureri de cap, nu mai are putere, chef, să se gândească la treburile țării; în primul rând, este vorba de apărarea țării; cine ne apără dacă președintele este epuizat de gripă? Dacă președintele are lingoare, atunci și guvernul dânsului se debilizează de tristețe că „tăticul” inspirator suferă. Poate veni o vreme, Doamne ferește!, când trebuie să ia o importantă hotărâre de stat (politică, nu de stat jos), puterea de concentrare îi poate fi diminuată de o rebelă sumă de viruși, pe care nu-i poate trece sub integrală ca pe parlamentari. Neîndoielnic, tot poporul bucureștean hăituit de frig se bucură că președintele are căldură și fiecare înfrigurat se gândește, probabil, cam așa: dacă i-a plăcut cartea și a învățat-o pe cea care trebuia pentru a ajunge..., dacă are rude la Ierusalim și Berlin..., dacă are fini în Florida... Unii se gândesc ce concedii ar fi putut face Traian Băsescu, pretutindenii în lume, pe unde se plimbă navele măritate de dânsul, toți proprietarii fiindu-i un fel de cumetri. Deci la „rudele” pe care le are, Traian Băsescu putea petrece ambele mandate în străinătate, numai că nu fusese inventată conducerea țării prin Facebook, iar fostul președinte era suspicios să nu se creadă că a fost racolat de vreun serviciu secret al cuiva. Așa era moda atunci; acum, dacă nu ești „aliat” al niciunuia, ești socotit nimeni. Și așa, suveranitatea de tip vechi, de dinainte de 1989, este socotită anacronică; statul nostru și altele, vulnerabile, trebuie conduse dinafară, spun unii. Un ONG trimite o lege la Parlamentul care votează, încât poporul se trezește cu dispariția unor scriitori din librării; niște ambasadori ne conduc prin declarații la televiziune, prin interviuri, iar „Înalta Poartă” cheamă conducătorul și îi dă ordinele în plic.

Rânduielile sunt cum sunt, iată de ce președintele țării trebuie apărât de virușii care pot să îl gripeze. Pierzându-și anticorpii naționali, ai iernii românești, poate fi vulnerabil la virușii cu rădăcini din alte părți, cu modificări genetice, Doamne ferește!

Ratează Germania?

Întrebarea „Ratează Germania?” nu se referă la vreo lovitură de pedeapsă a naționalei de fotbal la Cupa Mondială, nici măcar la neplăcerile uriașe pe care le-a adus onoarei germane „chestiunea” Volkswagen, ci la scoaterea de sub interdicția de publicare a cărții „Mein Kampf”, de Adolf Hitler. Se spune că vor fi comentate anumite capitole în școli, pentru a convinge că lucrarea este antiumană, anti, anti! Tirajul programat inițial, cică, va fi suplimentat datorită cererii, și în aproape o duzină de țări și limbi s-ar arăta mare interes pentru traduceri. „Mein Kampf” înseamnă ”Lupta mea” și are pe prima copertă imprimată o sabie în poziție verticală; primul gând duce la un format de saga medievală. Acum șaptezeci de ani, Germania era praf și pulbere după războiul pornit împotriva lumii de către „autor”. Au suferit toate țările care au ajuns atunci în contact cu Germania, ca și cu o ciumă. Se spune că acel război și Primul Mondial ar fi printre factorii care au debilizat Europa, lăsând-o în urma altor zone ale lumii, mai sănătoase sub raport demografic și mai dinamice economic. La orice se putea gândi cineva, dar nu la introducerea în școli a „Mein Kampf”. Există un atât de mare interes în rândul elevilor pentru ideile Fuhrerului? Ne putem îndoi. Poate fi studiul începutul unei căi de scoatere a lui prin educație, de la vârste mici, din lumea germană? Dacă se pune astfel problema, este de presupus că ar avea căutare pentru segmentul de populație tânără a Germaniei. Întrebarea este dacă simbolul răului din secolul al XX-lea nu poate fi contracarat cu valorile splendide ale culturii germane, din care se împărtășește întreaga lume. Dacă din zece copii care intră în contact cu textul în cauză, doi nu îl înțeleg și îl iau ca atare, așa cum unii, în loc să deducă formulele la trigonometrie, le învață pe de rost, deja pericolul se poate cândva „solidifica” într-o formațiune politică extremistă cu douăzeci la sută în Bundesrat, ceea ce este evasicatastrofal pentru o democrație. A luat extrema germană așa aripi, încât trebuie începută o „catehizare” democratică a tineretului? Deocamdată, din exterior se vede tipărirea doar ca o afacere prietenoasă, ca și cum s-ar lucra cu un bestseller. Și când ne gândim că acest text poate fi socotit inspiratorul ridicării crematoriului în care au ars șase milioane de evrei, popor despre care Fuhrerul credea că pregătește o conspirație mondială. Ne vine greu să credem că Germania învață la fel de puțin din istorie ca alții, dacă amorsează o resuscitare a învățăturii naziste, pe motivul că azi nu mai poate avea loc așa ceva. Sau poate mai puțin decât alții! Albert Camus sugera în „Ciuma”, și este valabil pentru toate ciumele, că germeii care o produc pot sta în adormire un timp îndelungat, pentru a ieși iar de la „naftalină”, cum se spune, și a produce nenorociri. Și cine a suferit mai mult decât Germania în Al Doilea Război Mondial?

Ne întrebăm ce sentiment trăiește comunitatea evreiască din Germania, care a beneficiat prodigios de aportul inteligenței iudaice, de la filozoful Husserl, esteticianul Theodor Adorno, la

Nelly Sachs, laureată cu Premiul Nobel pentru literatură. Este adeărat că și educația, formarea în societatea germană, a prezentat avantaje. Că Germania „nu știe” istorie ne dovedește cu prisosință cancelarul Merkel, care cheamă fluxul islamic doar pe considerente economice, fără a ține cont de implicațiile catastrofale pentru Europa creștină, entitate unică de civilizație și spiritualitate, care va dispărea iremediabil, cu un tezaur de nerefăcut, de nereînviat.

Top of Form

Olimpia IACOB / Smajil DURMIŠEVIĆ

S-a născut la Vrtar, Žepa, municipiul Rogatica. Absolvent al Facultății de Medicină din Sarajevo, Smajil predă la Universitatea din Zenica. A publicat patru antologii de versuri: *Silent Screams-Bosnian Bloody Fairy Tale; Flickers; Mountain Flowers Of Zepa; Fragrance of the wild rose*). Scribe

haiku, aforisme, parodii pe care le publică în revistele de literatură din țara și străinătate. Participând la concursurile internaționale de haiku, Smajil a primit numeroase premii și distincții.

429.
tristețe mare -
străbate Sarajevo pînă la inimile
oamenilor

430.
musculiță
pe frunza unui stejar -
om stînd la umbră

432.
tristețe mare în orașul nostru -
ticăloșii ne-au ucis frații:
două sute de copaci

441.
iulie în sat -
păduri, păsări și furnici,
fără oameni

445.
tu, mesteacăn alb,
tu nu ești sclavul meu -
ești iubitul meu

448.
trandafir tomnatic -
în ochii mei norocoși
vine iarna

450.
cer de toamnă tîrzie -
smarald în coroana de aur
a pădurii de stejar

452.
fulgi de nea
peste cățelul mort -
tristețea nu se vede

454.
măslin în Hims -
umbra lui ține moartea
departe de copii

455.
dis-de-dimineață
mireasma trandafirului mîngîie
inima grădinarului

457.
băiat vesel -
pescuind, undița
a atins luna

458.
primăvară timpurie -
șuvoaiele de munte
varsă lacrimi de bucurie

459.
crengi înflorite,
flori pe creștetul meu -
vară și toamnă

461.
pruni în floare,
totul se trezește la viață
morții nu mai văd

462.
la ce bun romanele,
scrie un haiku -
e de ajuns un cuvînt

464.
aceste miini -

primesc și dau mai departe
roata vieții

465.
lac înghețat -
rățoiul bătrîn agonizează
și corbul așteaptă

466.
mormînt în mai -
mîngîie picăturile de ploaie
și iarba care crește

467.
trecători mirați
în oraș, la plimbare -
eu salut teiul

468.
coșuri peste tot:
văd un mesteacăn și tac,
ce să spun?

470.
liniștea iernii:
visele unei tufe de trandafiri
sunt bucurii de mai?

471.
fulgi de nea -
în palmă se topesc
frumusețile Cerului

472.
acolo sus:
suspinele dulci ale unei cireșe
pe o rămurică

473.
țipăt și hărmălaie -
copiii mănîncă cu poftă
cireșele din coș

474.
albul zăpezii -
dorul meu, cuibarul miresmei
de trandafir

475.
dorință uluitoare -
o singură mărgea
într-un șirag de perle

476.
ploaie rece:
tremură cățeii uzi learcă -
se aprind felinarele

477.
liniște de iarnă -
lîngă drum un tei fără frunze
și un necrolog

478.
rămurică uscată -
trandafir ofilit
și ghimpi frumoși

479.
soare de martie -
razele blînde încălzesc
cimitirul uitat

480.
Patru Martie,
ce răbdător e Ziditorul -
anglica e tot în floare

481.
mesaj pentru fiecare:
Patrie se scrie
cu majusculă

482.
acolo,
pe stîncă - un șoimul solitar
gustă liniștea

483.
trandafirul e trandafir -
nici nu se cumpără,
nici nu se vinde

484.
vîntul
aduce mesaje nemărturisite -
bobocii le știu

485.
Sana de smarald -
ochii verzi farmecă,
adîncurile amenință

487
în lanul de grîu -
spicele coapte se pleacă înaintea
minții și a Spiritului

488.
vine primăvara -
căldura Raiului trezește
semințele vieții

489
rugăciunea de Vineri* -
torentele puternice ale spiritului
se revarsă pe chipuri

* rugăciunea de Vineri a enoriașilor musulmani

491.
la umbra dulce
a falnicului stejar -
puterea păpădiei sporește

492.
privește netemător
ramura ruptă a cireșului
îmbobocit. . .

493 .
grădină în floare -
viața renaște cu o dulce atingere
de albină

494.
noapte de mai -
dor în cîntecul bufniței,
o scînteie de viață

495.
anglică în iarbă:
dulce, suavă -
să întind mîna?

496.
mireasma trandafirului
venind dintr-o altă grădină -
suspîn trist și fericit

497.
mama îl ceartă:
fii *hafiz** pentru maica ta,
fii îndărătnic

* termen folosit pentru cei care știu Coranul pe de rost

499.
se apropie iunie -
mireasmă de tei în Bosnia,
străzi și oameni

500.
pini răniți -
un mesaj limpede către toți
purătorii făcliei

501.
albină pe o floare:
hrană, iubire și viață -
lumina cuvîntului

502.
Predica de Vineri:
cuvîntul Ziditorului - rugă neîncetată
și un buchet de maci

503.
Privește Žepa:
pe locul casei de altădată
maci înfloriți

504.
uimit am zărit
piciorul-cocoșului auriu crescînd
pe un drum bătut

505.
traversînd Bosnia -
vezi maci crescînd
la tot pasul

506
dimineață devreme,
cîntările Pămîntului și ale Cerului -
aud liniștea

507.
miros dulce
de iarbă cosită - moartea
are parful ei

(Smajil Durmišević. *CRVENI MAKOVI / THE RED POPPIES/ LES PAVOTS ROUGES / ROTE MOHNEBLUTEN. ZBIRKA POEZIJE. A Collection of Poetry.* English translation: Durda Vukelic Rozic; French translation:Ivana Demic; German translation:Dragan J.Ristic. Printed by “Meligrafprint” d.o.o.Zenica, 2015)

Sorin Lory BULIGA /

Originea meselor brâncușiene și a trovanților din curtea Casei Barbu Gănescu (I)

Casa Barbu Gănescu este un important reper arhitectonic al orașului Târgu-Jiu. Construcția, în stil neoromânesc, este monument istoric și are la origine nucleul unei locuințe ridicate în anul 1790, actual funcționând ca o casă de oaspeți a Consiliului Județean Gorj. Numele edificiului vine de la slugerul Barbu Gănescu, proprietarul ei de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Construcția a fost însă radical restaurată și reamenajată în anul 1929 de către Ion Bărbulescu (fost guvernator al Băncii Naționale) sub supraveghereea celebrului arhitect Julius Doppelreiter, care își aduce contribuția la decorarea exteriorului și la distribuția încăperilor.

Casa este cunoscută și prin faptul că aici a locuit provizoriu Constantin Brâncuși, care, pe lângă activitatea de concepție a ansamblului său sculptural, a realizat și o colecție de trovanți cu aspecte zoomorfe și a construit câteva mese, folosind trovanți sferoidali, fixați între pietre de moară găsite în curtea casei respective.

Trebuie însă amintit că, la scurt timp de la venirea lui în țară¹, la cula familiei Tătărescu din satul Poiana, „...aproape de Rovinari, lângă lunca Jiului, meditănd la Coloana infinită, artistul a construit o primă masă a tăcerii, din bolovani de râu... O așezare² pe peluza verde, lângă vilă, față în față cu un semicerc decorativ de coloane, între care se află și un capitel de la Sarmisegetuza...” (martoră a acestui fapt a fost Sanda Tătărescu; citată de P. Anghel, apud **Mocioi**, p.13).

Este important de menționat că mesele joase din lemn, de formă circulară, sunt specifice nu numai Gorjului din vremea copilăriei lui Brâncuși, dar și „...întregii istorii românești, în special în Muntenia, Oltenia și Dobrogea, de la epoca neolitică și până la azi” (**Deac**). Mese de piatră au fost observate în mai multe locuri din țară (inclusiv în Gorj), în cimitire, lângă biserici sau chiar în altarele lor. Este probabil ca Brâncuși să fi văzut multe pietre de moară în Gorjul tinereții sale, mai ales pe lângă numeroasele mori de apă din acea vreme.

De asemenea, în atelierul artistului din Impasse Ronsin, mulți apropiați ai sculptorului au văzut una, două sau chiar trei mese rotunde din ghips, simple, formate din trunchiuri de cilindru suprapuse. Prima, de dimensiuni impresionante, și încă una de dimensiuni mai mici, se pot de altfel observa în mai multe fotografii realizate de Brâncuși însuși.

Aceste mese erau folosite în mai multe scopuri. De exemplu, masa primă a fost concepută „...ca o sculă sau mobilă de o utilitate imediată și așezată în vecinătatea unei vetre tot improvizată de el... completată cu niște foale de forjă de o concepție proprie, potrivite cu nevoile meșteșugărești ale tratamentului dălților sale de sculptor, ale gospodăriei și, în sfârșit, pentru obținerea de apă caldă...” (**V.G. Paleolog**).

Barbu Brezianu face următoarele aprecieri asupra *Mesei Tăcerii*: „Cioplită la alte proporții sau din alte materiale, prefăcând-o uneori în postament, ori atribuindu-i felurite alte roluri utilitare și căpătând – din partea unora – fanteziste denumiri, având aparența aspră a două pietre de moară suprapuse, acest tip de masă rotundă făcea parte din chiar decorul familiar al atelierului lui Brâncuși, după cum va fi putut evoca, deopotrivă măsuța rotundă din casa părintească, sau chiar pristolul de piatră (de asemenea rotund), aflat în chiar altarul bisericii de lemn din Hobița, din Românești ori din alte localități pe care Brâncuși se va fi întâmplat să le vadă. Supradimensionată, *Masa Tăcerii* apare astfel ca sinteza unor îndepărtate amintiri; iar faptul de a fi fost așezată anume în preajma apei în care a curs sângele ostașilor morți în primul război mondial, încarcă această operă cu un simbol ce invită la meditație, la tăcere. În prima caziune, în 1937, *Masa Tăcerii* nu era înconjurată de scaune și era formată din două masive pietre rotunde suprapuse...” (**Brezianu**, p.170).

Din considerentele prezentate mai sus, nu este de mirare că mai mulți exegeți ai opereii lui Brâncuși au văzut în modelul *Mesei Tăcerii* de pe malul Jiului tocmai masa rotundă țărănească sau două pietre de moară suprapuse.

După plecarea lui Brâncuși din Târgu-Jiu (în toamna anului 1938), pe fondul schimbărilor dramatice cauzate de cel de al doilea război mondial și, mai ales, de instaurarea regimului comunist, operele lui Brâncuși au fost neglijate, lucrările fiind considerate ca aparținând formalismului burghez, nemaiavănd „...nimic în comun cu specificul țării sale” (**Vasile**, p.297,298).

Într-o istorie a sculpturii române, artistul era „...acuzat că s-a pierdut în paraginile aride ale formalismului uscat și inuman...” (**Brezianu**, p.12), iar în două ședințe ale Academiei Republicii Populare Române (din februarie și martie 1951) era ponegrit de academicienii Iorgu Iordan și George Călinescu. Mai mult, Alexandru Graur s-a arătat categoric împotriva „...acceptării în Muzeul de Artă al R.P.R. a acestor nedemne lucrări, a operelor sculptorului Brâncuși, în jurul căruia se grupează antidemocrații în artă” (apud **Brezianu**, p.13).

Ca o culme a afrontului adus lui Brâncuși, în anii ‘50 au existat și două încercări – din fericire nereușite – de a se distruge *Coloana Infinită*: prima în 1951, când Sfatul Popular al orașului Târgu-Jiu a cerut Comitetului pentru Artă demolarea *Coloanei*, iar cea de a doua în 1953, când, din ordinul primului-secretar, s-a tras cu tractorul de lucrare, pentru a a fi doborâtă și dusă la fier vechi cu scopul de a fi valorificată. Însărcinat cu această operație a fost Tânăsie Lolescu din Hobița, care își amintește: „N-au tras rușii cu

tancurile de *Coloana Infinitului* ci niște tineri având în cap doar cultura proletariatului (apud Șomăcu)”. Era însă „normal” să se întâmple acest lucru în timpul regimului comunist, materialist și ateu, când *Coloana Infinită*, una din cele mai mari realizări artistice ale lumii, era considerată de Sfatul Popular „...o coloană metalică introdusă în fundament de beton, fără nicio estetică” (**idem**). Singurii care o aveau ca „reper” (la propriu) erau țăranii gorjeni, care-și spuneau: „Dacă te pierzi prin oraș, te uiți după țeava asta și vii aici” (**idem**).

Din documente se știe de asemenea că, în același an 1953, Sfatul Popular solicita „...aprobarea organelor competente să parceleze terenul din Parcul Coloanei pentru locuințe individuale” (**idem**). Nici această cerere nu a fost însă aprobată de Comitetul de Stat pentru Arhitectură și Construcții.

Într-o astfel de atmosferă de dezavuare a operelor majore ale lui Brâncuși (*Coloana, Masa, Poarta*) este de înțeles că mesele din pietre de moară și colecția de trovanți erau considerate nesemnificative, chiar dacă s-ar fi știut că ele țin de activitatea lui Brâncuși la Târgu-Jiu. Dar și acest fapt este însă puțin probabil, deoarece doar câteva persoane cunoșteau acest lucru.

Atât atmosfera proletcultistă (ostilă lui Brâncuși, un artist avangardist ce trăia în Parisul burghez și decadent), cât și lipsa de informație asupra provenienței acestor obiecte, au făcut ca, de-a lungul timpului, o parte din trovanți să fie înstrăinați: fie mutați din locul lor, dar regăsindu-se în curțile unor instituții sau ale unor persoane particulare, fie dispărând cu totul. Mesele au fost distruse, cu pietrele de moară superioare (tăbliile) lipsind din locurile lor, dar aflându-se în imediata apropiere, întinse în iarbă, întregi sau sparte.

Primul cercetător care, după 28 de ani (1937-1965) de la realizarea meselor respective, încearcă o inventariere a lor și chiar o reconstituire a uneia din ele, este Tretie Paleolog, fiul primului biograf al lui Brâncuși, Vasile Georgescu Paleolog³. Dovezile se găsesc în documente din arhiva Petru Popescu Gogan⁴, adăpostită în Biblioteca Liceului Teologic din Târgu-Jiu.

Din documentele respective aflăm că „La data de 9.II.1965, Organizația PMR a raionului Târgu-Jiu a dispus ca IGO să dea 4 oameni pentru a reconstitui experimental una din mesele brâncușiene din Grădina Casei de oaspeți PMR construită de Gănescu, trecută sub numele familiei Bărbulescu ca monument istoric și proprietatea familiei Bălănescu până în 1950”. Tretie Paleolog (în document numele este de T.G. Paleologu) împreună cu șeful de secție și patru muncitori au „...montat una din mesele desfăcute”. El a „...făcut 5 fotografii ale mesei” și a „...adunat în aceeași zi declarații de la martorii ing. Șerbănescu Corneliu, Dr. Ana Aposteanu, Dr. Micu Gheorghe Marcu, laboranta Stănoiu Paula, ing. Victoria Roșianu...”⁵.

Conform mărturiei medicului Micu Gheorghe Marcu⁶, artistul a locuit „...în vara anului 1938 [...] în casele de pe str. Victoriei nr. 2...” și „...a folosit niște pietre vechi de moară utilizate drept pavaz (sic), pentru niște mese de grădină. Acestea erau în număr de 3-4 mese, alcătuite astfel, o piatră de moară drept bază, un bolovan drept picior și o altă piatră de moară drept tablă⁷. De asemenea, artistul i-ar fi spus personal: „ce-ai zice dacă ași face niște mese din aceste pietre pe care călcăm ?”⁸.

Victoria Roșianu, născută Bălănescu, declară că în grădina fostei case părintești „...au fost 5 mese din piatră de moară aranjate de sculptorul Brâncuși, care a fost oaspetele tatălui meu în toată perioada când s-a executat ansamblul arhitectonic din oraș – adică masa păcii, portalul și coloana. Mesele au fost aranjate de Brâncuși în înțelegere cu tatăl meu căruia i-a cerut într-o zi să accepte o surpriză din partea lui, cerându-i și 2-3 oameni, puțin ciment. Pietrele de moară proveneau de la moara bunicului meu. Pietrele rotunde au fost zidite⁹ în curtea casei. Mesele aveau următoarea amplasare: 1. În fața casei – fața din str. Victoriei în aceeași linie cu teiul – o bucată 2. Trei bucăți în fața ceardacului principal din piatră 3. O bucată în fața de nord a casei între ceardacul de lemn și colțul casei. Masa a fost distrusă, adică partea de sud spartă de un camion în 1944. Celelalte patru bucăți au fost întregi până în 1954 când am plecat definitiv din imobil și oraș”¹⁰.

Stănoiu Paula, care a locuit în această casă (transformată în casă de oaspeți a PMR) în perioada 1948-1959, atestă faptul că „...existau patru mese de grădină alcătuite dintr-un pedestal, dintr-o piatră veche de moară, un picior dintr-un bolovan oval și deasupra dintr-o tăblie, alcătuită dintr-o piatră de moară ceva mai mare. Una era așezată în dreapta aleei (sic) de intrare în curte, spre partea de nord, în dreapta teiului, celelalte trei mese erau așezate

³ V.G. Paleolog l-a găzduit pe Brâncuși în locuința sa din satul Corlate, în octombrie 1938. La întoarcerea spre Târgu-Jiu, artistul a fost însoțit chiar de fiul prietenului sau (vezi T. Paleolog, p.78) care, mai târziu, va scrie o importantă carte despre Brâncuși.

⁴ Poetul Alex Gregora a scos la iveală aceste documente și le-a publicat în ziarul Gorjnews (numărul din 21 decembrie 2012). Țin să aduc mulțumiri domniei sale (Iancu Bura fiind numele său adevărat), atât pentru faptul că a publicat și fotocopiile documentelor originale, cât și pentru că a avut amabilitatea să-mi sennaleze prezența lor.

⁵ T.G. Paleologu, Reconstituirea celor 5 mese compuse de Brâncuși, Arhiva Petru Popescu Gogan, Biblioteca Liceului Teologic din Târgu-Jiu.

⁶ Medicul veterinar Micu Marcu (ca de altfel și medicul Constantin Lupescu) a fost prieten bun cu marele artist.

⁷ Ss/D.M. Marcu, 2.II.1965, Arhiva Petru Popescu Gogan, Biblioteca Liceului Teologic din Târgu-Jiu.

⁸ Idem.

⁹ Deasupra cuvântului dactilografiat „zidite” este scris , de mână, cuvântul „găsite”.

¹⁰ Ss/Roșianu Victoria, 28.II.1965, Buc., Arhiva Petru Popescu Gogan, Biblioteca Liceului Teologic din Târgu-Jiu.

două în fața casei, una în dreapta și alta în stânga, iar cea de a treia spre strada din fața casei. Declar că toți cei care vorbeau despre aceste mese afirmau că le-a construit sculptorul Constantin Brâncuși”¹¹.

Ana Aposteanu declară că în curtea Casei Gănescu, unde acum era „...laboratorul Sanepidului Târgu-Jiu, între anii 1949-1953, au existat două mese de piatră, una la sudul și alta la estul casei. Mesele erau fiecare formată din câte 2 pietre vechi de moară, una postament, una față, care se rezema pe o piatră ovoidală de piatră de râu”¹².

În sfârșit, Corneliu Șerbănescu susține că între anii 1949 și 1953 a „...văzut în partea de sud a clădirii o masa din piatră formată din pedestal rotund de piatră de moară piciorul din bolovan și tăblia tot din piatră de moară, de asemenea în partea de est (spre strada Victoriei) la fosta intrare în curte era o fostă masă care avea tăblia căzută”¹³.

¹¹ Ss/Stănoiu Paula, 9.2.1965, Târgu-Jiu. Arhiva Petru Popescu Gogan, Biblioteca Liceului Teologic din Târgu-Jiu.

¹² Ss/Ana Aposteanu, 9.II.1965, Arhiva Petru Popescu Gogan, Biblioteca Liceului Teologic din Târgu-Jiu.

¹³ Ss/Ing. Șerbănescu Corneliu, 9.II.1965, Târgu-Jiu, Arhiva Petru Popescu Gogan, Biblioteca Liceului Teologic din Târgu-Jiu.

Pavel FLORESCO / Pași spre cifrul „Coloanei infinite” sau limbajul coincidențelor revelatoare la Brâncuși

Din nevoia înțelegerii cât mai depline a unui geniu precum Constantin Brâncuși, dar și pentru a completa semnificațiile unor creații ale căror mesaje au fost, înainte de toate, citite până la capăt, cercetarea operei acestui sculptor rămâne imperativă. Deși uneori s-a afirmat, poate pe bună dreptate, că lucrurile cu adevărat importante despre Brâncuși au cam fost spuse și scrise, încă mai pot fi scoase la iveală, pe cale cât se poate de argumentată, lucruri nu doar noi, ci și interesante.

Este și menirea rândurilor de față, care nu-și propun doar să repete prin sinteză, în alte circumstanțe, afirmațiile mai vechilor căutători de adevăruri, ci și să aducă în lumină câteva informații folositoare sau cel puțin surprinzătoare, măcar demne de a fi cunoscute, dacă nu și acceptate.

Mesaje ascunse la vedere

Dimensiunile și structura „Coloanei Infinite” ascund elemente încă neobservate, care – mai degrabă sub o formă bine gândită a autorului decât în mod providențial – fac trimitere la celebrul număr de aur, Φ (phi) = 1,618..., deja definit la modul incontestabil drept condiție și secret al proporțiilor estetice în lumea artei, dar nu numai. Doar că, în cazul lui Brâncuși, despre care se știe că nu poate fi încadrat în șabloane, exprimarea criptată a cunoscutului număr îl scoate pe acesta dintre limitele unei formule structurale și-l ridică la stadiul unui mesaj cu valență notabilă în interpretarea cunoscutei opere.

Deși subiectul a fost intens dezbătut, aproape până la refuz, nu doar de către cercetători precum arhitectul Adrian Gheorghiu sau matematicianul Nicolae Oancea, aprofundarea situației își arată roadele, deoarece astfel ies în evidență coincidențe mai mult decât revelatoare, al căror caracter repetitiv denotă că avem de-a face nu doar cu un simplu spectacol al hazardului, ci chiar cu o posibilă formă codificată a limbajului artistic.

Se crede că marii maeștri au utilizat în arta secretelor instrumente și forme de comunicare dintre cele mai diverse, unele experimentate în prealabil, altele inedite sau personale. Dificil de stabilit dacă este adevărat sau fals la unii ori la alții, însă utilizarea acestei idei ca punct de plecare al studiului de față își merită eforturile, fiindcă stabilește o ipoteză provocatoare a fi demonstrată și anume aceea că Brâncuși a exprimat estetic, sub o formă criptată, anumite idei și concepte fundamentale pentru crezul său artistic.

Reperul de pornire îl constituie mai vechea și cunoscuta formulă a raportului dintre înălțimea „Coloanei...” și cea a unui element constituent al acesteia, pe care deja o avem exprimată și redată în diverse lucrări de specialitate ale unor autori consacrați, amintiți în rândurile ce urmează.

Adrian Gheorghiu: „Coloana avînd o înălțime de 29,330 m iar un element cca 1,80 m, rezultă că, aproximativ, raportul între înălțimea coloanei și înălțimea unui octoedru trunchiat este de cca 16,2... adică cca de 10 ori numărul” (de aur – n.n.)¹.

Serge Fauchereau: „[...] dacă împărțim înălțimea totală la cea a unuia dintre elementele ei, obținem 16,2, multiplul cu zece al numărului de aur”².

Ion Mocioi: „[...] înălțimea fiecărui romboid este de 180 cm – cit și înălțimea unui om; în înălțimea totală de 29,33 m cit are Coloana, înălțimea modulului este cuprinsă de 16,2 ori, număr care, înmulțit cu 10, este tocmai valoarea numărului de aur, a armoniei proporțiilor și rigorii geometrice, a echilibrului și frumuseții”³.

Aceeași informație apare și în volumul „Brâncuși, Marea Operă, antologie și ediție”, semnată Vincenzo Bianchi, Adrian Gorun, Ion Deaconescu, Costin Crețu, Constantin Barbu: „Judecând măsurile materiale ale «Coloanei» și relația dintre ele, Dan Hăulică și arhitecții găsesc că «Monumentul Eroilor» oferă unele date semnificative: înălțimea fiecărui romboid este de 180 cm – cât și înălțimea unui om; în înălțimea totală de 29,33 m, cât are «Coloana...», înălțimea modulului este cuprinsă de 16,2 ori, număr care, înmulțit cu 10, este tocmai valoarea numărului de aur, a armoniei proporțiilor și rigorii geometrice, a echilibrului și frumuseții”⁴.

Fără pretenția unei completări, ci doar cu intenția de a așeza lucrurile într-o nouă perspectivă, merită a fi evidențiate, în cele ce urmează, câteva aspecte mai mult decât interesante.

Astfel, împărțind înălțimea „Coloanei...” la cea a unuia dintre elementele sale, pe de o parte, dar și la numărul elementelor respective, pe de altă parte, obținem rezultatele 16,2 (deja evidențiat de către cercetători), respectiv 1,83; întâmplător sau nu, primele două cifre ale ambelor rezultate (16 din 16,2 și 1,8 din 1,83) sunt exact cifrele din care este constituit numărul de aur – **1,618...**

De notat că rezultatele finale sunt aceleași chiar dacă operațiile de împărțire se repetă cu alte înălțimi ale „Coloanei...”, care sunt vehiculate în literatura de specialitate, precum cea de 29,35 m, ce

apare în anumite calcule chiar ale coautorului tehnic al monumentului, ing. Ștefan Georgescu-Gorjan⁵, de exemplu.

Desigur, totul poate fi o întâmplare, dar, înainte de a stabili o asemenea concluzie, se impune a reaminti seria numeroaselor coincidențe similare, în care aceleași cifre – 1,6,1,8, din care este format phi, apar la Brâncuși în diverse forme și combinații.

Secretul ferecat cu lanțul întâmplărilor

Obținerea numărului de aur nu doar prin formule algebrice ori cu ajutorul geometriei, precum atât de cunoscutii Adrian Gheorghiu, respectiv Nicolae Oancea, ci prin banale numărători, uneori calcule simple și prin alăturarea, reunirea rezultatelor funcționează optim pe importante opere brâncușiene.

Astfel privind lucrurile, „Coloana fără Sfârșit” are, conform acordului unanim al specialiștilor, 15 elemente întregi și încă unul amplasat jumătate jos, jumătate sus, adică un total de 16, fiecare cu înălțimea de 1,8 m, iar acestea (**16**, respectiv **1,8**) sunt chiar cifrele constitutive ale lui phi, **1,618...**

La rândul ei, „Poarta Sărutului” are pe fațetele mari câte 16 ideograme ale sărutului și încă două esențializate pe stâlpi, 18 în final, numerele **16** și **18** fiind tot o trimitere criptată către același număr.

Denumirile franțuzești – „La Colonne sans fin”, respectiv „La Colonne infinie” au câte **16** litere, în vreme ce titlaturile românești – „Coloana Infinitului” (incorect atribuită, dar încetățenită), respectiv „Coloana fără Sfârșit” au câte **18**.

O altă combinație conduce spre același rezultat: denumirea „Templul Sărutului” (utilizată uneori de către sculptor pentru „Poarta...” sa) are **16** litere, iar cea de „Coloana fără Sfârșit” conține **18**, astfel încât, prin reunire, se ajunge exact la cifrele constitutive ale aceluiași număr, adică **1,618...**

Procedeu răspunde și după aplicarea sa pe numeroase titlaturi în diverse combinații, fie că denumirile respective sunt originale, oficiale, fals atribuite, dar temeinic încetățenite, unele intens controversate, altele confirmate și acceptate, cum ar fi cazul numărului literelor din numele românesc al operei „Domnișoara Pogany” (**16** caractere) și cel francez (neabreviat), „Mademoiselle Pogany” (**18** caractere).

Cifrele constitutive ale lui phi mai pot fi regăsite, astfel, într-o multitudine a denumirilor brâncușiene (așa cum sunt ele întâlnite bibliografic, fie în română, fie în franceză), numărând literele și reunind rezultatele:

– „Tête de jeune femme”, „Rythmes affrontés”, „L’esprit de Bouddha”, „La Table du silence”, „Le Temple du baiser”, „La Colonne sans fin”, „La Colonne infinie”, „Borne de frontière”, „La Pyramide fatale”, „Templul Dragostei”, „Templul Sărutului”, „Portalul-monument”, „Portal Monumental”, „Domnișoara Pogany” (**16** litere);

– „La Sagesse de la Terre”, „La Fontaine de Narcis”, „L’oiseau dans l’espace”, „Micuța franțuzoaică”, „Țestoasa zburătoare”, „Coloana fără Sfârșit”, „Mademoiselle Pogany” (**18** litere).

Iar exemplele ar putea continua...

Asemenea zeilor, stăpânind hazardul

Problematica hazardului la Brâncuși aproape că este subiect închis, intens dezbătut, fără loc de completare.

Există opinii pro și contra teoriei întâmplării, afirmându-se ba că arta nu poate fi explicată, ba că marele sculptor este un miraj, o minune, o manifestare a providenței sau că, dimpotrivă, nimic nu este lăsat în voia sorții la un geniu de asemenea calibru, ceea ce este la fel de plauzibil.

O fascinantă poveste pe tema aceasta poate fi regăsită în cartea „C. Brâncuși” a lui V. G. Paleolog, care face trimiteri la Goethe („[...] pietre, plante și animale s-au format prin niște fericite aruncări de zaruri ale unui jucător suprem, Dumnezeu”.⁶), Nietzsche („[...] Divină este Masa de Joc a Pământului ce se cutremură la noi cuvinte creatoare și la aruncările de zaruri ale zeilor”.⁷) sau Mallarmé („O aruncare de zaruri nu desființează niciodată hazardul”⁸).

Dar, dacă totul a fost gândit („Arta nu este o întâmplare”⁹), atunci este posibil să avem misterioasa cheie de care vorbea sculptorul sau măcar o parte din aceasta: „Aceluia care nu găsește cheia, eu nu am cum să i-o ofer”¹⁰.

În spiritul și cifra coincidenței

Cu alte cuvinte, coincidența aparentă este la Brâncuși, fie și ipotetic, un cod al limbajului artistic, un instrument de transmitere criptată a unui mesaj adresat exclusiv celor capabili a-l accepta, înțelege și citi până la final, înainte de a face vreo interpretare.

Cât despre expresia din titlu – coincidențe revelatoare, trebuie precizat că ea aparține cercetătorului Sergiu Al. George, ale cărui considerente sunt perfect valabile în cazul de față și merită a fi redată aici, fiind mai elocvente decât orice concluzii, fie ele doar pretinse: „Acest lanț de multiple coincidențe ne îndeamnă să nu considerăm o coincidență drept «hazard», «întâmplare pură» și deci

absență de sens, atunci când refacem istoricul unor teme simbolice; în exprimarea simbolică a unui anumit conținut, coincidențele devin, dimpotrivă, revelatoare, în felul lor tot atât de revelatoare ca și posibilitatea de repetare a unui anumit experiment”¹¹.

Cât despre numărul de aur, toate cele importante au fost spuse și scrise în lucrări mai mult decât cunoscute precum de pildă „Filosofia și mistica numărului” de Matila Ghyka, respectiv lucrarea lui Mario Livio, sugestiv intitulată „Povestea lui phi, cel mai uimitor număr”.

P.S.

Se impune a reaminti că abordarea operei brâncușiene prin derogare de la metoda estetică reprezintă o procedură chiar confirmată, de pildă, de către Petre Pandrea: „Socotim că explicația omului și a operei lui Constantin Brâncuși pune, din punct de vedere metodologic, o serie de probleme criticului literar și plastic, pe care acesta nu le poate stăpâni cu metoda estetică”¹².

¹ Adrian GHEORGHIU, *Proporții și trasee geometrice în sculptura lui Brâncuși*, în *Colocviul Brâncuși (13 – 15 octombrie 1967)*, Ed. Meridiane, București, 1968, p. 163

² Serge FAUCHEREAU: *Pe urmele lui Brâncuși*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 130

³ Ion MOCIOI: *Brâncuși: Ansamblul sculptural de la Tirgu-Jiu (Documentar)*, editat de Comitetul pentru Cultură și Artă al Județului Gorj, Târgu-Jiu, 1971, p. 147

⁴ Vincenzo BIANCHI, Adrian GORUN, Ion DEACONESCU, Costin CREȚU, Constantin BARBU, *Brâncuși, Marea operă, antologie și ediție*, Ed. Spectre, Paris, 2011, p. 516

⁵ Ștefan GEORGESCU-GORJAN: *Amintiri despre Brâncuși*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova 1988, p. 129

⁶ V.G. PALEOLOG, C. Brâncuși (*Atingând un nou plan al realității*), Fundația – Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2008, p. 89

⁷ V.G. PALEOLOG, *op. cit.*, p. 89

⁸ V.G. PALEOLOG, *op. cit.*, p. 89

⁹ Sorana GEORGESCU-GORJAN, *Așa grăit-a = Ainsi parläit = Thus spoke Brâncuși*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2011, p. 49

¹⁰ Doina LEMNY, Cristian-Robert VELESCU, *Brâncuși inedit: însemnări și corespondență românească*, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 39

¹¹ Sergiu Al. GEORGE, *Arhaic și universal. India în conștiința românească*, Ed. Eminescu, București, 1981, p. 77

¹² Petre PANDREA, *Brâncuși: Pravila de la Craiova; etica lui Brâncuși*, Ed. Vremea, București, 2010, p. 132

/ Triptic mărtişoral. Constantin Brâncuși (sau „cum l-am cunoscut pe”)

Tot românul, lumea întreagă se laudă cu afecțiunea-i pentru Brîncuș, Brîncuși, Brâncuși ori Brancussi... Eu nu fac excepție de la regulă, fiindcă pretind că „și eu l-am cunoscut!”... Nu mă luați drept ce nu sunt: un matusalem ori un expert /specialist/ în... Că am picat pe nevăzute, neștiute-n lume, taman la Marea Foamete de după răzbel(ire)... Pe cînd lungi garnituri de tren șerpuiau lent dinspre Moldova către Argeș, Jii, Olt, Bănie ... pe Oriunde, bieți moldovenii (mai ales dintre orașeni, dar și valuri de speculanți) ajungeau, ca să schimbe puținul lor avut, ai lor gologani pe un sac de grîu, porumb sau barabule. Cine avea norocul să se aleagă cu trei saci de provizii diverse odată, se vedea bogat; dar și norocos era, de a ajunge teafăr înapoi, la familie! Totul se drămuia, încît să ajungă pînă la mai că luna, chenzinala navetă între o masă și-o casă tot mai sărace și o precupeată piață, tot mai cîrpănoasă¹. Într-una din acele „ieșiri cu trenurile foamei!” (ce au durat niște lungi ani, nu doar cît scrie la „istorie”), tata a descins și la Tîrgu-Jiu, de unde nu mai știu brum-a ce s-a ntors; că eram încă mic, dat în grija unor mătuși de la țară. Dar, ani la rînd l-am auzit de multe ori lăudîndu-se cu de toate din a sa viață, mai ales *la chef*: copilăria de „orfan de război”; de tînar, alt război contra bolșevicilor, prizonierat; apoi același război dar contra foștilor aliați, hitleriști; apoi demobilizarea-n Tatra, mărșăluire cale de mii de kilometri-napoi, lungi săptămîni după 9 Mai ’45... Și, „la Foamete”, cum se adunau 3-4 tovarăși de nădejde la drum, ca să se apere de tîlhari... Cum a ajuns o dată la Tîrgu-Jiu, apucînd să vadă cu ochii săi „sculpturile” unuia, *Brîncuș*, dintr-un „parc mult mai mari ca-n tîrgu’nostru, că te și pierdeai prin iel”...

Odată, în nu mai știu ce manual² cu planșe colorate la sfîrșit, tata a dat peste niște „poze”. Și, numai ce s-a minunat: „- Io-te-l pi’cela di la Tîrgu-Jiu, cum îi zicii...” „- Constantin *Brîncuși*, tătută, așa scrie sub poză.” „- A-ha, Brîncuș, cu *sculpturili* lui, hă-hă, li-am văzut și ieu...” Și prînse a hohoti ușurel, mai destins. „- *Da’ di ci ti rîzi, că nii nu-nu-i plac, is prei pătrăfoasă...* Și-n plus, nu să zici *sculpturi*, ci *sculp-turi!*” îi silabisii eu: „Ansamblul monumental *sculp*-tural din Tîrgu-Jiu. Închinat Eroilor Neamului din Întîiul Război Mondial. Autor...” „- Eiii, măi băietî, ieu ci-am văzut pi-acolu nu era chiar așa curat și colorat... Și-n alt feli le ziceau oamenii... Porecli di proști, di aia mă rid... Da’tu să le ții minti ca la carti, nu după gura lumii!” „- Da’cum li ziceau, tătută, hai, că nu spui la niminea...” Rîsul cuminte-i deveni brusc hohot. Mînzește și eu nechezam, așteptînd să se liniștească... „- Eee-hei, Culiță-tată, mai ai ceva de crescut, pînă să pricepi aceli prostii!... Ș-apoi, nu *dila* mini-o să afli, nici o să deprinzi... prostii. Alții... ti-or învața. Poati, chiar frati-tu; că doară l-atîta îi prîseput³...”

Pînă la urmă, tot de la tat-am aflat, dar trăgînd nevinovat cu urechea la o șoșuteală cu incote-n noapte, cu mămăuța: „... I’auzi, tu, Margaretă, ci-o vrut să afli di la mini Culiță...” Mămăuța, șopot-gîngurit: „- Ciii...?” „- Cum li să spuni *scul*-pturilor di la Tîrgu-Jiu, di cari ț-am zis atunci cînd m-am întors di acolo...” „- Cuum, c-am uitat ...” „- Nu mă puni să-ț’zic-amu, că iară mă bufnești risu..., hîhî și-i trezîm pi copchii!” „- Hai, spuuni-mi!” se alinta ea, ațîțată; de curiozitate. „Păi, hadaragului cela’nalt parcă pînă-n ceri, de-i spuni Coloana fără sfîrșit, îi ziceau ... *scula lu-tătărăsca*; porții mari cu cercuri pisti tăt, *la găoaze*. Io nu știam ci-s aceli, pînă ci m-o lămurit jianu’di la cari-am tîrguit, bătut palma și cînstit aldămașu’...” „- Șî, și ce-s?” vru să afle mama imediat. „- Un soi di borti, bre: io am doar două, dar tu ai una-n plus!” ... Și, să fi auzit la ei hohote pe înfundate, chicote, ghionți și: „nerușinatuli”, „ba nu, tu mi-ai cerut”, „da, da’nu di aiste...” Și, de acord: „hai, să ne liniștim di-amu, că-i trezîm...”, „noapti-bunî!”, „somm-ușor, șăpti puriși pi-un chicior!”, „ba, pi-al tău că-i mai grăscior, sic!” ... Imediat, s-au pus pe tors liniștit ca mițele multămie, în timp ce au rîșnițam gînduiri: *hadarag, scula, cercuri, găoaze, borte*, tot cercînd a pricepe de ce-i umflase așa risul... Că Scule, chiar și de tors, aveam de orice fel, de la ace, bolduri, pînă la foarfeci și sule de-mpuns pielea, că tatei îi plăcea să cîrpească, peticească, nevoie-mare. Și nu mă făcea niciuna să rid; ba, dacă mă dădeam a joacă la unele, mă tăiau, zgîriau, întepau, învinețeau, teafăr nu scăpam; și mai eram și urechit cu miloasă ceartă, ca

1 Nu trăiam încă-n ceea ce va deveni Republică, ci într-o Țară parcă a Nimănuî, de ruși ocupată; și abandonată de poliție, jandarmi, pază, la voia-Nîmplării. Incapabili să mai facă față și la ordinele de sus, și la solicitările de pe teren, unde nu știai cine de la cine fură mai cu temeî: rușii la rechiziții, ori păgubașii, „recuperînd” din convoaie măcar o parte din ce li se prădase. Alea, da Lupte de Partizani, pe care istoricii boiangii nu le iau în samă!...

2 (că, după model și programă sovietă, adaptate romînește, am avut peste tot manuale, chiar și la „educație fizică”)

3 Se iubeu ei doi, ca-cînele cu pisica; și nici unul nu-i rămînea dator ăluilalt: pozna și dupacii; boacăna și centura; „manglitul, șutitul” și centuronul... Mai cu astea, mai cu fuga-hoinar pe la unii vecini numai buni de romanele lui Dickens, a scăpat Romică de temuta corecțională, intrat la o profesională „cu pile” și acolo șmotruit cam ca-n armată. Doar că șmotrul, lui i-a prins bine, l-a călit și plămădit vînjos, că frumos era de la mama și poate-al său tată, dat „dispărut în război”, abia la vreo 8-9 ani ai mei... Așa că, de pe la 16 ani, Romică ajunsese un falnic flăcău mustăcios, puțînd a lavandă și Virginia (uncorî, chiar și-a spirci) cu păr șirmos de brunet și ochii căprîi, de se pierdeau, mureau fetele ca muștele, după ii... Abia atunci s-a însemnat și reversul medaliei: ca, de nevoie, învînsul de pînă atunci, să-și tîntuiască agresorul de gît, la perete cu sîinga. Iar cu dreapta amenințătoare-pumn spre tavan, să-i arunce-n față: „- Nu Tu tu m-ai făcut, nu Tu să mă mai bați, că m-a bătut îndestul Soarta!...” Și dus a stat vreo două-trei săptămîni, pînă cînd mama l-a tot căutat și la readus, cu rugăminiți lărmate acasă. Unde, tata n-a zis nimic, dar nici nu l-a mai iertat. L-a îndurat numai, pînă a fost luat în armată, la Artilerie, la Craiova, în 1962. Și drama fratelui a mai durat vreo zece ani după aia, ca să se curme-n primăvara lui ’73, înainte de a rotunji 31 de ani... A lăsat Atunci în urma-i o fetiță de nici trei ani, care „făcea gigea” pe fața lui rece și porunca lumii „fașiți liniști, că tati’ doalmi!”. Au trecut ani și peste ea, cum au trecut. Azi, nu se mai știe nimic de ea, plecată, pierdută-n lume, precum al său bunic „de fapt și de drept”. Soartă de oameni subt Neoenami ajunși!...

pentru unul ca mine, firav și lesne plîngăcios... Și Cercuri de tot felul aveam; dar și un joc „de-a dura-cercul” al naibii di frumos și-n viteză, pe trotuarul hurducăit, pe ulița mare cu borte, că ajungeam cu limba scoasă de-un cot și fericit, dacă nu mă împiedicam și zdreleam; numai, rostogolind cu mîna ori sîrma cerc de butoi, ori „jantă”⁴ de bicicletă sau – achiziție rară! – greul cerc oțelit ce îmbuca anvelopa camionului de partea metalică a roților de zil, gaz, molotov, pobeďă, „csepel”, mai știut de țepel ... De Hadaragi, iară, lipsă nu duceam: erau parii sau prepelecii mult mai lungi și groși ca aracii de roșii ori de fasole pe vrej. Uneori, erau bracuri, resturi de la căpriori și căpriori nepotriviți ori în plus: de la „cîrpitul” acoperișelor⁵. Se propteau sau erau ancorăți de garduri sau pomi, ca să ajute fasolea, mazărea, lîntea să se cațere cît mai sus, să avem păstăi mai multe... Și, pînă să urce cățărătoarele hrănace, ne cățărăm noi și mițele pe ei, pînă pe gard, să privim la vecini; ori prin pomi, după gorgoaze (fructe crude). Ori, pur și simplu, dintr-o Poftă subită, de nepotolit, întru Cățărat. Nici de Borte nu duceam lipsă: de la cele de șoareci, șobolani, dihori – ca mai obișnuite -, la cele mici-mici de carii și alte insecte ori jivine. Cea mai spăimoasă-ntre toate, dar foarte vizitată, era cea de la... privată. Și aveam să aflu-n curînd ce-i și cu bortele la purtător, ale noastre... de la A-tot-știutorul în prostii, al meu frate mai mare. Carele a făcut ochii mari la „găoaze”, dar a băgat iute la cap, după ce i-am povestit cum am aflat, liniștindu-se: „Aha, deci îi *borte* oltenești... Îi dau gata pi băieți, miîni, cînd le-oi spuni!...”

Dar eu, în noaptea cu pomina, nici nu mai știu cînd m-a furat Ene la sînu-i, așa de concentrat gîndeam de istov la ce să fie de rîs în niște vorbe și obiecte atîta de obișnuite... Și, mai ales, de ce uniiia, mie încă neștiuți și la fel de reali ca eroii din povești, „se rîdeau” de acel Ansamblu sculp-tural ... și așa mai departe...

II. Al doilea prilej, s-a ivit la granița pubertătății, cît am pendulat între Romanul copilăriei și Brașovul anilor de profesiona-lă... Pardon: înainte de aprilie-mai 1961⁶ am descins și m-am aflat în Regiunea Stalin, Orașu-Stalin, cu Statuia grea a Tătuclui păzînd să nu intre camioanele-n Pietonalul ce ducea la Piața Primăriei ... Kronstadt. Cînd am ieșit din spital, după vreo 10-12 zile (v. nota 5, supra), locul statuii era îngrădit strîns cu scînduri și păzit de ochi curioși. Nu și de urechile care auzeau, simultan, baroase lovînd zdrevăn în dălți, la comandă. (Cioc!-Book!..., că pickammere încă n-aveam; și Hei-Rup, Hei-Rup, că wă rup, Bandiți puturoși!)⁷ În timp ce, în momente mai calde, din tîmpla Tîmpei se prelingea peste trecători fișiit de beschii, tocatte de topoare... Iar cine-și ridica privirile către vîrf, putea vedea cum locul a peste jumătate din brazii argintii în care s-a scris cîndva ORAȘUL-STALIN, pe fondul întunecat al celorlalți frați-brazî, se golise de conținut.

Așa că în „gol” se citea ORAȘUL-S, iar în „plin” TALIN. Apoi, ani de-a rîndul, pînă au crescut brazi la culoarea fondului, pe tîmpla Tîmpei brașovene se mai pute ceti, pe cetini, ce fusese cîndva – de politruci – dispus a se cresta!... Deci, ca martor direct, dar neîmplicat: eu am intrat în Spitalul CFR din Orașu-Stalin; și am ieșit, din același spital, dar în orașul Brașov... De Nepriceput sunt căile politrucilor tăi, Doamne!

Tot la fel cum, într-una din vacanțele școlare întors la Vatră, în dorul unei partide de vîslit, m-am pomenit în Parcul renovat al urbei, cu tot felul de surprize: lărgirea simțitoare a dublei alei

4 Ce m-am putut miera, cînd am am aflat de la „deștepții” cuconi ai străzii că geanta poștașului (janta, pe mold.) e una; iar „janta” de la bicicletă chiar așa „să numești, pronunță, scrii, prostuli!... Di parcă pi ieî i-o fi fatat mă-sa lor diștept-tari din ... născătoari!

5 Că, de toate adunau atunci oamenii la o gospodărie, oricît de mică. La gnoi nu „se dădea” mai nimică din ce ar fi folosit la ceva, nici măcar un ciot de sîrmă ori un cui strîmb, recuperat din alte lucrări!... Cojile se dădeau la orătîniî sau la îngurășămint, hîrțile și cartoanele serveau la foc. Seara, pînă se întunea, duminicile după liturghie, bețivii doar luau calea crîșmei, dar gospodarii profitau de tihnă „robotînd” alene la rostul curții, magaziei, bucătăriei; tăînd, despîcînd lemne și puindu-le-n stive rare, la zbicit. Sau (re)ascuțînd aracii, cîrpînd niște borte: în gard ori în încălțări, „șalopete”. Și, dacă tot nu era întuneric (verile, mai ales), dădeau la iveală cutioiul cu șmelturi, un ciot de linie ferată, o joantă, un calapod; ori pe chiar dosul toporului „înșipt” într-un butuc, ciocăneau (ciocioc-cioc!) la cuie și sîrme, pînă le făceau luminare și le sortau, după mărimi și „metal” (cuprul, alama, aluminul, oțelul sau fierul „mort”, moale – toate metale pe-atunci; doar DCAul le știa șpilul.)

6 (Cînd doi-trei draci de „colegi au glumit” pe seama mea, intenționînd să mă „catapulteze” de pe capătul unei scînduri lungi ce se transporta-n doi; dar, fiind pe loc împiedicat la piciorul stîng de o linie de vagonete, am aterizat forțat cu antebrațul de cealaltă linie; n-am auzit decît CRAC!, printre hohotele demenților, și-atunci am urlat: Do-bi-tocilor, mi-ați rupt mînaaa... Mînaaa meaaa! Ticăloșii au tulit-o speriați, au venit alții din urmă și m-au adunat de pe jos, m-au purtat la Infirmerie; și, de acolo, direct la Spital: așteptare-raze, așteptare-ghips moale, îndreptare tot cu Crae!-urlet-durere, căci fără anestezic (la un pîrlit de Ucenic-acolo...). Așa că toată Noaptea am scîncit de durere în salonul imens în care toți sforăiau pe întrecute. În zori, la 5, radioficarea – imediat după Te slăvim, Romînie... – prima știre a Crainicei, de după „Bună-dimineața, tovarășe-și-tovarăși, liberi cetățeni ai patriei noastre iubite, Republica Populară Romîną! Vă anunțan cu bucurie că glorioasa și iubita noastră vecină și prietenă, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice a raportat cel mai mare succes asupra Statelor Unite ale Americii, în bătălia pașnică pentru cucerirea Cosmosului. De azi dimineață, de la ora... Moscovei, ... la București, tovarășul cosmonaut Iurii Gagarin, este la al 4-lea ocol al Pămîntului, la o altitudine de ... mii metri. Ascultați salutul lui, la trecerea deasupra Capitalei noastre: ... pîrrr-pîiîr-pîrț-hîiîîrr... PRIVET BUHAREST. ZDESI VAȘ PRIAPTELI, CAMANDIR IURII GAGA-RIN... grrrr-pîiîșș-pok ... VAȘA STALIȚA, TAK VIDELA DA KOSMOSU, ZAMECIATELINAIĂ... scrrr-fișș-fiîis DA ZDRATSTVUIET PRIATELISTVA NAȘEVO NARODU ... uuu-pîrrr-pok. Acesta a fost salutul tovarășului inginer cosmonaut Iurii Gaga-rin, la ultima lui trecere pe deasupra Capitalei noastre dragi.” Și, zang, c-un potpuriu de cîntece slăvind „îndestructibila prietenie dintre noroadele frățești romine și – desigur, numai – sovietice!...

7 Se vede treaba, erau pușcăriași de la spăimoasa Codlea.

principale și asfaltarea aleilor și a unor poteci vicinale, mai frecventate decît cele deja trasate; o Rotondă a scriitorilor, după copii copou-iașiote, plasată împrejurul Havuzului cu fișnitoare, ajuns ditamai Arteziana; dispariția Kioscului fanfarei și a movilei pe care era cocoțată; dar și eradicarea drastică a tufelor și bosche-ților ce făceau deliciul jocurilor de-a v-ați-ascunselea; mai cu folos, pentru îndrăgostiții care descopereau de toate pe-acolo... La fel, și noi, după ei, ba și peste ei dîndu.

Însă „cuiul” l-am descoperit pe miniona insulă văduvită de un pîle de sălcii, că prea se piteau perechile din bărci în coamele lor lungi pînă-n unde... Iar bargacii răgușeau tot strigînd în portavoce „barca-cutare-la-mal, ați depășit timpul plătiit!” În locul lor, in-kulturnicii vremii au dispus implantarea unui triptic-butaforie, la scară meschină, a monumentelor tîrgu-jiene, de Brîncuși, de gorjeni cu migală izvodite. „Operă” a Fabricii de prefabricate locale, pe structură de beton armat, primele care au cedat au fost coloana și poarta – nu mai mari ca toboganele de copii. A rezistat mai mult masa cu 12 scaune, la care nu se așeza mai nimeni, ca prea expuse în soare. Coloana a dispărut prima, spre hazul mare al tatii; și-al meu, dar mai mititel, să nu priceapă că știu. De poartă, o fi avut nevoie careva, ca stîlpi de poartă. Că, și azi se mai poartă... Dar, ani de zile-n ceaușism nefericita idee a mai durat prin masa, utilă numai la „de-a prinselea” copilăriei perene. Ah, și să nu uit: cît au rezistat ele trei, instructorii utemiști, învățătorii își „fîrnoseau” pionierii noi pe-acolo, în sunetele trompetelor, tobelor și cu strașnice jurăminte și cîntece⁸... În lipsă de Monumente mai de Doamne-ajută, erau bune și artefacte.

Astăzi, după amenajări SOViete, cu fonduri europene, insulița din parc și-a chelbit toți copacii, dar și-a recuperat copii cu masa și coloana; poarta nu. În plus, dacă tot e parc public, baștanii au voie să-și ducă merțanele la umbră, cît ei se răcoresc la o bere-două...

III. Am crescut între timp, spe ani 70. Mi-am pierdut Copilăria și părinții, dinții, cîștigat – ioc. Și, după 1990, la un capriț Soarta a decis a mă lăsa slobod (și sărac) să cunosc o parte din Occident, îndeosebi Franța; de mai multe ori. Atunci, am vrut să-l cunosc pe Ban și Acasa lui pariziană, din (fostă!) Fundătura (lui?) Ronsin. Căsoiul imens, vetust, cu ferestrele sus, expus trecătorilor (cam lejeri de vezici), aducea a adăpost pentru cai de povară (roncin, fr.). Un panou anunța că muzeul este închis în vederea mutării „dans l’Espace Georges Pompidou” ... Și a tot durat mutarea aceea, pînă cînd eu am decis că am văzut (pătimit) destule prin Apus și m-am retras, ca să apun la cuib. Aici, de unde scriu cu laptop pe pîntec (și) cum l-am cunoscut eu pe un gorjan, de loc din Hobița, pedestrut la Paris, unde s-a și înmormîntat în cavou de el meșterit. Și nu știu de ce popilor și kulturnicilor pliuizi le tună să-l dezhume(ze) de-Acolo, doar ca să-i tulbure Somnul...

Aciaa, să Nu uite, că Întîia dată Neica Dinu a trîntit ușa “Academilor, înjurîndu-i ca la Craiova și – de răul ălora! – și-a luat Domnia-Sa toiaș de apostol și traista cu scule, pentru lung drum... A mai venit, momit cu fariseice patriotisme o dată, ca să plece de unde venise, tot trîntînd și înjurînd oltenește!... Și, nici departe de Vatră, el n-a încetat să-și exprime iubirile, dar și urile crîncen – ca orice neam de Pandur!

Este Adevărat că a vrut să-și doneze testamentar Opera, Țării... Este crud, Crunt că a fost refuzat: nu de cei din guvernul popular de-atunci, hotărît, Nu!... Ci de aceiași “Academici, din a căroră pricină el s-a forțat la exil: Aceiași lupi carii au traficât fracul, plastronul și tricornul regalicesc, pe costumul, cravata și șapca proletară... Au jurat pe un steag și-un carnet roș că-și schimbă naravul, dar l-au cultivat cu încrîncenată pidosnicie, pe sub discursuri la fel de găunoase ca mințile și simțirile lor.

Nu „posed” studii înalte și nici specializări în piei de cloță. Dar, în numele a tot ce am învățat de prin școli și mai ales de la Viață, eu sunt sigur că l-am cunoscut și iubit și prețuit pe Neica Constandin - mai știut de falnic Brîncuși -, mai sincer și mai pur, decît speculatorii de palavre. Nu i-am atîns, Niciodată, vreo operă!... Dar, i-am răsfoit cu evlavie albumele, i-am contemplat finisările și elansările ce frizau intențonat sublimul. I-m cetit toate monografiile, ferindu-mă de doctele tămîieri, ca de necuratul... Mă consider fericit, că am apucat vremi în care ies la iveală Adevăruri împușcariate de secretomaniacii politruci – niște elitarzi nimănuî trebuitori. Așa, am ajuns să-l revăd, grație unor Arhive, pe Brîncuși Cum Era!... Nu cum îl tot fad fardează „experții” – unii, Desigur.

Și mă rîcîie la inimă inițiativa unor kult-politruci, de a „uni” brîncușismul cu... dadaismul, doar așa, că le-a tunat lor prin cap că e trendy și „dă bine la pipăl”, la... Le-aș trînti o diatribă, aistor gugumani epigoni și-n plus histrioni, de să se crucească și Eminescu, din Bellu; să hohotească și Măiastrul: din Limburi ori din Pêre Lachaise. Nu-i las io așa, i-am notat la Catastif și-mi aștept Muza cea pamfletară.

Nu scap nici acest prilej de a-i mulțami nobilei Doamne Rodica Paleolog de la Biblioteca națională franceză, care – în calitate de gazdă ireproșabilă și ghid expert, în 2004 – ne-a amintit ca în treacă că tatăl Domniei-Sale i-a fost prietin și confident, ca de la oltean la oltean „parizieni”, Magnificului de la Hobița.

8 Mai ales, de cînd Soldatul sovietic din bronz coclit a fugit într-o noapte (în URSS, via DCA(și nu s-a mai întors. I se zicea Malinovski, i se atribuiau fapte eroice, chiar și la „eliberarea” tîrgului; dar păsărilor cerului, mai ales insistentelor cîrduri de ciori, nici nu le păsa de erou, cum nici de noi... Cînd ne era lumea mai dragă și noi mai ca de duminică – fleacș în noi cu găinați, ca bombardierele inamice! Noi ne mai curățam înjurîndu-le, da’ Malinovski, iok, bre!... Cu mitraliera lui grea la piept, privea crunte pe sub cască spre Apus. Doar la început. Că, pînă a dispărut, a fost mutat de cîteva ori de-o parte și alta a străzii mari... cu nume ca bătut în cuie în mai toată Moldova... Și, cînd era trecut strada, ca să nu ne-arate... coada, era întors ca să privească crunt, în semns invers.

9 Altfel, nu i se umplea Țara de copii după cele mai vestite sculpturi ale sale!

Lazăr POPESCU / Sub semnul ludicului

A lăcuită din zece secțiuni, culegerea poetică a lui Ion Popescu-Brădiceni intitulată *Călcâiul lui Ghilgameș*, apărută la editura Tipo Moldova, în 2016, se vrea și o selecție esențială a poemelor sale. S-o urmărim, deci.

I. Novalis și alegoria

Jocular, dar și preluând textul sacru ni se prezintă primul text poetic intitulat *Izgonirea vânătorilor din templu*. Totuși aici poetul, prin relaxarea atmosferei, adusă parcă în zilele noastre din acel "illo tempore", pare a și desacraliza puțin, căci atmosfera este una obișnuită. Faptul că Grădinarul din poemul următor al lui Ion Popescu-Brădiceni numește "într-o ordine carteziană" ne mai convinge încă o dată, (dacă mai e nevoie!) de aspectele ludice ale poeziei pe care o scrie conjudețeanul și concitadinul nostru. Ușor prețios atunci când vorbește despre tratatul de *oikeioprăgie*, o reminiscență de lectură, el salvează textul tot printr-o revenire la ludic: *Grație Harului, eu, Fiul cel mic al Grădinarului, scriesem o carte...* Așa este, o scrie! Supus lui *trans*, el scrie un text lung intitulat *Eidele transspațiale și transtemporale*, operând cu o serie de simboluri culturale, dar fără a-și pierde apetența pentru ludic și sonorități neașteptate: *Haidem și-om cunoaște spații după spații, / ne-om, prin constelații, / răspândi credința / întru Aletheia! / Ești tu însuși cheia...*

Mai rău decât la Bacovia în *Lacustră* plouă acum în poezia lui Ion Popescu-Brădiceni intitulată *Limbajul tesseract*. Asistăm la reînțorcerea, la reeditarea Potopului! Peisajul descompunerii vine intertextual pe aceeași linie bacoviană. De ce oare? Iată de ce, ne explică autorul năzdrăvan și ..., după cum spune, nădrizenit! Pentru că el se revoltă ca un gladiator care veghează asupra propriei forțe pentadimensionale. El se vrea cu un alt titlu de poem "constructor altui univers", invocându-l, cum altfel decât livresc pe Ghilgameș: *Dar vai! Iar mă cuprinde-o jale! Cu Ghilgameș sorbind pocale...*

II. Modele de transfigurare

Zalmoxiana, primul text al părții a doua a cărții amintește vag de *Oul și sfera* de Nichita Stănescu. Versurile au o grație aparte: *Stătu Zalmoxis preț de-o clipă. / Țâșni din Ou întâia aripă. / Dedînăuntru, noul zeu / cu trupu-i lunecos, arheu / mușca nebun. Și cea de-a doua / ieși, zvântând pe ierburi roua*. Acum autorul scrie ba tratate de metafizici... inverse, autoironie, jucându-și bine rolul de Cănuță om sucit la nivel estetic, în fond și acesta prinzându-se la fel de bine în textul despre care aflăm destule. Bunăoară: *Cu litere nervoase / diseminate-n oase / și semne deșirate / ori cifre-n „și” centrate*. Acum, tot acum aflăm și despre cum scria (nu doar picta!) Picasso... Acum vedem limpede cum jocularul câștigă teren și realizarea poetică este evidentă, performantă în efectele sale: *La Fournas Vallauris, / Picasso picta o roză / ce căzuse într-o gnoză / ne’nțeleasă de copii. / Geaba monștrii de călugări / îndesau întruna bulgări / în desagii lor de pânză / ca să-i, pe la bălciuri, vânză / ca să-și cumpere osânză*. E aici parcă și un soi de "urmă" avangardistă, dadaist-suprarealistă, iar pe alocuri Ion Popescu-Brădiceni amintește, bizar poate, de un anumit Șerban Foarță... Altminteri Ion Popescu-Brădiceni vorbește el însuși, ceva mai încolo, și de Tristan Tzara și de un anume suprarealism anarhic... Semiotician tomnatic, Ion Popescu-Brădiceni tăifăsuiește, în lumile sale imaginare, în apropierea liniei (I)maginot, și cu Marcel Raymond și cu Serge Fauchereau! Și astfel mai aflăm ceva, o veste năstrușnică: Ghilgameș s-a reîncarnat. De o simpatie aparte se bucură totuși Tristan Tzara amintit de cele mai multe ori: *Tristan Tzara era-vă spun- / dintre fanștii, cel mai nebun*.

III. Dreptii cu călcăie de porumb

Din capul locului trebuie spus că titlul acestei secțiuni poetice este excelent. În *Povestea curcubeului* poetul deplânge tocmai uitarea jocului, la maturitate, când oamenii nu mai știu să se joace cu iarba sau cu amurgul. E de găsit aici un final de poem splendid, după cum urmează: "dar nu știu să cutreiere / nestingheriți / Împărăția Crinului și să-și fure chipul celălalt / dintre luminile calde ale curcubeului. Evident, tot oamenii.

Remarcabilă este uneori și sclipirea unor versuri ca acestea: *numai un Bătrân a știut că piatra poate fi / prag între noapte și zi*.

IV. Sub semnul lui Kairos

Intitulat *Strechea* primul poem din această secțiune prezintă intertextual anumite mărci argheziene, ieșind totuși datorită sonorităților proprii de sub egida maestrului: *M-aș îndrăgosti de toate femeile / de pe pământ / pe furtună, pe ploaie și vânt, / pe viscol și ger. / Le-aș iubi rochiile mulate pe trup ca ideile / pe simbolurile unui gunoier*. În alte situații poetul valorifică intertexte eminesciene [*La masa-mi (cea de brad) / încerc să scriu*] sau bacoviene [Și cad / recad în sacra / mea poveste].

Atunci când se întoarce surprinzător spre o anumită tradiție, uitând de orice teorie literară sau de alte elemente culturale, într-o totală regăsire de sine și poate și a sinelui, Ion Popescu-Brădiceni revine la ceea ce just abservase concitadinul nostru Ion Cepoi, adică la simbolism, într-o reușită deplină. Cazul poeziei *Trenurile: lubito, hai cu mine într-o gară, / îmbracă-ți haina florilor târzii. / Vor trece trenuri proaspete de ceară / cu geamuri de pământ și de hârtii*. Ispita tradiției (simboliste!) e doar momentană, căci de îndată încep rescrierile! Ba rescrierea baladei Sburătorului, în variantă transmodernă, ba rescriindu-l (transmodern?) pe neomodernistul Nichita Stănescu: *Pasul tău de domnișoară / de-atât dulce mă omoară*.

V. Edicteuri

Așadar nu dicteuri, dicteuri automate ca la suprarealiști, ci edicteuri. De la edict și de la Ion Popescu-Brădiceni (citire!). Năstrușnicie și aspirație.

Falia așadar se produce și, arghezian parcă, poetul devine arheolog. Nu renunță însă la marota lui, căci: *Mijloacele-mi po(i) etice sunt transmoderne*. Și iată-l iarăși pe autor, în *Avatar în toamnă*, mizând din nou pe intertext și năstrușnicii: *Ah! Garafa pântecoasă / doar de sfeșnic mai e bună. / Cu Diana-n clar de Lună / scriu pe pielea ei fierbinte / un poem cu transcuvinte*.

VI. Transcriptorul de poezie

Partea aceasta a cărții pare a fi o revenire la mai vechile preocupări și ritmuri care au caracterizat poezia aceasta de tip orfic: *Eu și-acum mai urmăresc / dacă-i sigur și firesc / de stele să mă feresc*. Aserțiunea aceasta este confirmată de poetul însuși în *Fără cuvânt: rămas fără de cuvânt / am fugit de Omul sfânt... / Ca Orfeu să pot să cânt*.

VII. Fuga nopții

În ciuda titlului mai degrabă romantic, primul titlu pe care-l vom întâlni în această secțiune este unul jocular: *Balada bravului erou ucis de gardianul bou și jeg în tragicu-mi tablou*. Poemul acesta are un iz politic explicit, poetul îi detestă pe criminalii

sovietici ce încă trăiesc și au pensii mari, ba sunt chiar reprezentanții unei așa zise elite, îmbogățită fraudulos. În schimb, *Fuga nopții* ni-l înfățișează pe Ion Popescu-Brădiceni-ul dintâi, cel cu care ne-am obișnuit. Orfic și dezinhibat: *Frunză albă de uitare / Noaptea asta-i călătoare*. Sau într-o altă poezie intitulată *Timpul de primenire: Pe fereastra mea de ploi, / într-o casă plopilor goi, / timpu-i să mă primenesc, / să-i alung sau să-I primesc...*

VIII. Ochiul și Cuvântul

Căutarea continuă în cuvânt duce la descoperiri chiar și în cazul în care ți se pun în față tot felul de obstacole. Rostirea dobândește un spor de acuratețe: *La fereastra ochilor mei: / Soarele – verb jupuit / pe blăni de miei*.

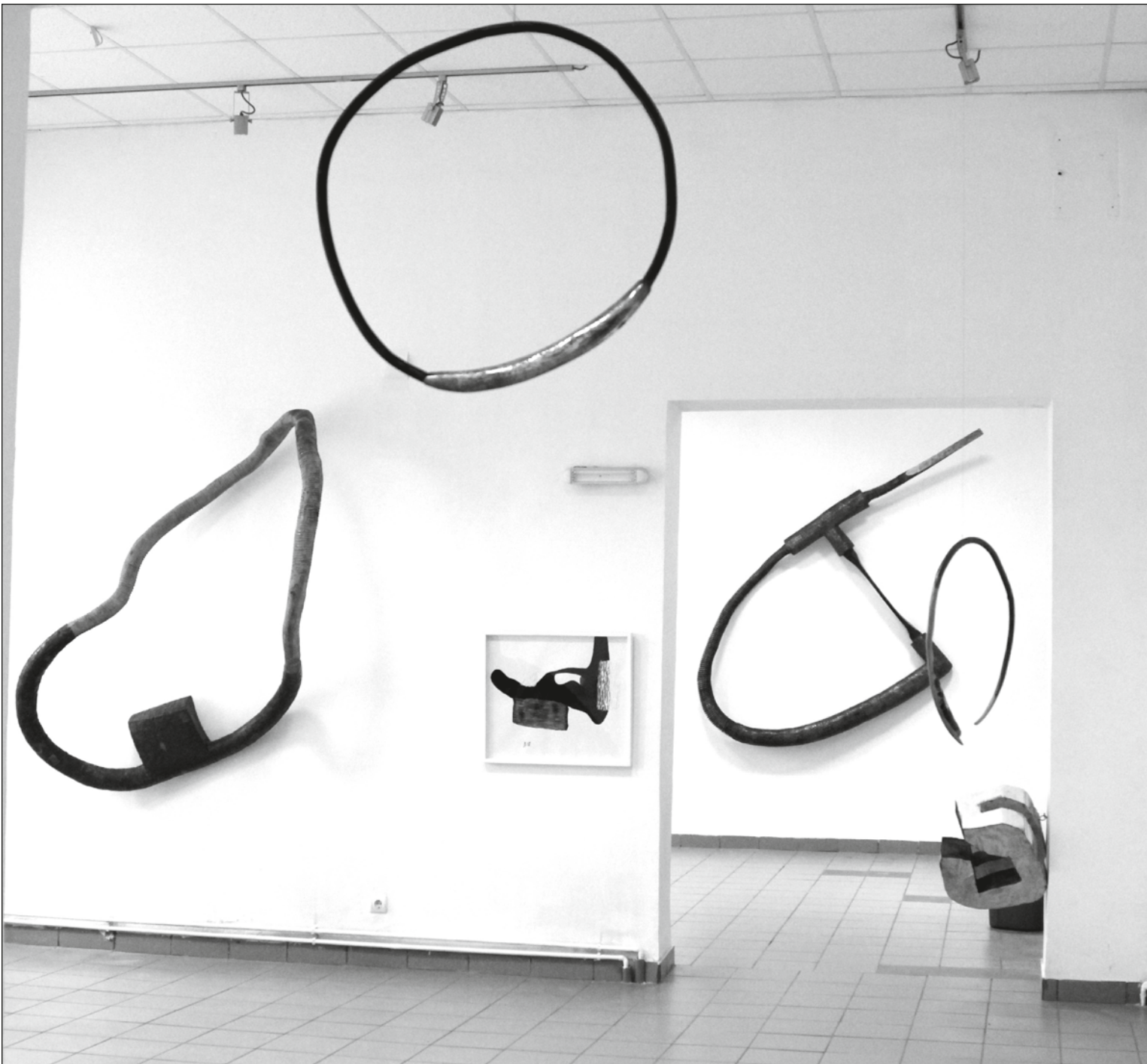
IX. Simboluri în rod

Aici poetul are tendința de a evada în zone cât mai exotice, de a crea personaje pe măsura fanteziei sale: *Păstorii Memoriei / sunt cetățeni liberi / ai Republicii de Fosfor; de la Marginea Istoriei*. Oricum... Transmodernismul tot din modernism vine și "mantaua" argheziană este din nou invocată, căci, ne spune Ion Popescu-Brădiceni, el își învață ucenicii *din mușegaiuri și din negi, / din bube, stârvuri și noroi, / să inventeze versuri noi*, iar în final mai putem vedea că sunt amintiți Lucian Blaga și Ion Barbu.

X. Secțiunea de aur

Astfel se intitulează ultima parte a acestei cărți de poezie. Aici, în imaginarul poetic, Ghilgameș și Enkidu pot sta în voie de vorbă. Retras când la Brădiceni, când în imaginarul insulei poeziei, poetul îi invocă pe Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Apollinaire și chiar pe Claudel care: *martor însuși, din ode, Paul Claudel, / că-n cumpăna amiezii, drept înger e chiar el*. Oricum, Ion Popescu-Brădiceni rămâne un trăitor în poezie și uneori își mai îngăduie și câte-o năstrușnicie: *Cuvintele se-nșiră-n dublu sens? / Imperiul poeziei e imens. / Eu șterg pereții casei de condens*.

Poet dificil, în unele situații, când e greu să delimitezi în textele sale teoria literară de practica scrisului, este surprinzător însă în mai multe situații și proaspăt. Imaginile pe care le creează sunt îndeajuns de convingătoare.

Vlad CIOBANU

/ Sculptura lui Maxim Dumitraș sau despre actul fondator

În ce măsură o sculptură, pentru a-și face înțelese sensurile, încărcătura semnificativă, are nevoie de titlu, de prezența cuvântului? Este ea, sculptura, în stare să-și desvăluie conținutul fără intervenția indicativă a cuvântului? Titlul, în intențiile sale binevoitor explicative, închide sau deschide filoanele și sensurile semnificative ale lucrării? Desvăluie sau dimpotrivă, ocultează? “La început a fost Cuvântul, și Cuvântul era la Dumnezeu, și Dumnezeu era Cuvântul !” Cuvântul principiu, Cuvântul energie înfăptuitoare în ascultarea principiului și Cuvântul manifestare, consecința, rezultatul, fapta ca atare. Natura principală, vocația energetică și puterea înfăptuitoare reunite în co-substanțialitate. Ajuns sau nu la nivelul cuvântului impulsul înfăptuitor al sculptorului conține în el, reunite, co-substanțiale, ipostatic, cele trei componente: idee, gând, energia înfăptuitoare; dorința de a face, de a transpune în materie și rezulta-tul, obiectul ca atare. Plecată din cuvânt, din ideie, trecută prin temperatura sufletului și a energii de manifestare și materializare pentru ca, prin titlu, sculptura să se întoarcă la cuvânt. Într-un fel, și-l conține, este co-substanțială cu el așa cum Creația este în orice moment co-substanțială cu Cuvântul și cu Duhul. Exprimă totodată puterea de asumare, voința de protecție ! Formă și conținut, materie și principiu, gând și înfăptuire, prezență afirmativă!

“ABSENȚE ÎNCERCUITE”, titlul sub care se oferă expoziția lui Maxim Dumitraș, conține o sintagmă mai mult decât incitantă. În aparență oximoronică, ea poate fi, pentru noi este, prilej de submersie în adâncurile unor întrebări vechi de când lumea. Titlul este provocator în sine și, în mare măsură, prin aparenta contradicție pe care o conține și pe care, pare să și-o asume, incitator, deschizător al unui vast câmp de reflecții. Precum Odysseus între Scylla și Charybda, trebuie, suntem obligați să ne asumăm riscul de a fi striviți de coliziunea acestei enunțate contradicții. De vreme ce nu avem de ales, cu curaj, înainte ! Să configurăm, să evaluăm pe rând, cele două uriașe stânci conceptuale care par a conține o tectonică a conflictului.

Absențe ! Aducerea în discuție a ideii de absență obligă, printr-o logică a complementarului să punem și problema prezenței. Prezența în raport cu absența, existentul în raport cu inexistentul - “a fi sau a nu fi”, hamletiza Shakespeare ! Absența a ceva/cuiva care a existat (a dispărut sub o formă sau alta)/este (se află în altă parte, nu avem acces) sau absența a ceva ce/care n-a fost? Absența ca sugestie a prezenței nevăzute, absența prezenței care a marcat, a dat identitate, a avut o formă de exprimare/manifestare, absența ca ocultare a Omniprezentului. Văzutul și nevăzutul ca forme de prezență. Prezența ca modalitate de a crea locul. Locul locuit și locul nelocuit. Absența din locul odată locuit nu mai poate fi absență, ea devine prezență nevăzută. Pentru asta este nevoie de putere de înfăptuire. Atunci când se înfăptuiește în munte o stână, se exprimă o putere de decizie, o energie înfăptuitoare și o asumare. Odată plecat cel care încercuit locul, acesta nu rămâne pustiu. Până când va rămâne cel mai mic vestigiu al faptei, făptașul este prezent, oriunde ar fi el !

“Oare, Dumnezeu se uită la mine cu ochi de carne?” se întreabă Iov. «După ce a făcut Creația, unde s-a așezat Dumnezeu, înăuntru sau în afara ei?” se întreabă Giordano Bruno. Întrebarea lui Iov era legitimă întrucât Dumnezeu nu se întrupase, prezența Sa, în acel moment, era ascunsă, părea absență. Giordano, creștin fiind, mai mult decât atât, călugăr, mărturisitor al lui Hristos, ar fi trebuit să știe că, princele trei ființe, atribute, forme de existență - Tatăl, Sfântul Duh și Fiul - Dumnezeu este Principiul ascuns, Energia înfăptuitoare și Manifestarea în Conținutul și Forma Ei. Prin urmare are puterea de a fi prezent prin absență ! Încercuite ! A încercui - a înțărcai ! A asuma, a lua în posesie, a delimita, a crea un înlăuntru și un afară, aici și acolo, atât și nesfârșit, așa și oricum ! Prin apariția unui singur punct în spațiu, omogenitatea sa a fost distrusă. Prin simpla sa prezență, acesta afirmă un act de voință, iradiază constituind un câmp energetic, își asumă un teritoriu. De la înfigerea primului țărush în pământ, se face simțită prezența unui gând și a unei voințe. Înfăptuitorul nu trebuie să fie acolo pentru a-și face simțită prezența. Acest țărush este o voință afirmată cu putere de asumare a unui de jur împrejur. Încercuirea lui semnifică limita câmpului de asumare și îi conferă lui valoare de centru. Încercuirile odată înfăptuite, cu ajutorul unei sfori și a unui obiect cu care se trasa cercul, prezența țărushului și a sforii nu mai erau necesare. Astfel, rămânea încercuită o absență Trasarea înseamnă așezarea unui loc în raport cu nesfârșirea (“Nu atinge cercurile mele !” rostea Arhimede). Ariei înscrisă în limitele circulare i s-au atribuit proprietăți și funcții magice. “Iar conducătorul lor în război, Vercingetorix, luând cele mai frumoase arme și împodobindu-și calul, a ieșit călare pe porțile cetății. Și, după ce a înconjurat călare pe Caesar, care ședea jos, a descălecat de pe cal. Mai întâi a aruncat toate armele, apoi s-a așezat la picioarele lui, fără să scoată nici un

Doru STRÎMBULESCU

Umplerea golului

lui Max Dumitraș

Strig către tine Doamne
iar vocea mea răzbate
către Celălalt țărm, al uitării de sine,
însingurându-se
departe pe margini de cerc străvezii
stă cineva
asemeni unei făpturi de lumină
și se face cruce
și spin
și Cerc de jur-mprejurul *golului*
strig
iar la picioarele mele
se întinde cu fiecare sunet
cu fiecare cuvânt îngăimat
noaptea
iar sub noapte
o ploaie de stele
iar sub ploaia de stele o cruce
iar pe cruce un om singur
strig
sunt singur Doamne
de ce nu crezi singurătății mele?!
când de jur-mprejurul meu *golul*
se umple de lumina celui înviat!

Saramago în pragul neființei (o povestire nevinovată)

Ramona TUDOR

La poartă stătea plictisit arhanghelul. Se uita în jur cu indiferența celui care vede același lucru în fiecare zi. Luminată, poarta părea să nu aibă margini. Era greu de spus însă pentru că vederea omului, ca și viața, era și este limitată. Și tocmai din pricina acestui caracter finit al omului ne aflăm astăzi aici (sau oricând și oriunde). Omul, fără a-și simți cu adevărat corpul, înaintă doi pași cu siguranța celui care visează, adică lipsa oricărei conștientizări a siguranței. De altfel, nici măcar nu visa.

Cine ești? Întrebă fără voce; sau, dacă avea voce, el nu o auzea. Nu se miră când înaripatul îi răspunse; ceva îl asigura că nu avea cum să nu fie auzit, chiar dacă nu avea voce.

Nu contează cine sunt eu; nu ai nevoie să știi. Vocea tot nu se auzi, căzu în același vid al tăcerii.

De ce nu ne auzim? Întrebă din nou fără să-și simtă gura rostind cuvintele. Ciudat este că nu se gândise niciodată înainte la cum își simțea corpul existând. Și cum îi trecu prin minte această idee, își dădu seama că își simțea existența altfel, dacă ceea ce simțea era existență sau dacă ar fi simțit vreodată ceva precum existența adevărată. Nu există sunet aici. Există doar liniște. De ce? De ce nu? Dar pentru că există liniște, deci o privire a sunetului, trebuie să existe un motiv. Cum așa? Atunci când spui ceva negativ încerci să negi pozitivul care există întotdeauna, altfel nu ar fi nevoie să negi. Dă-mi un exemplu, nu-nțeleg. Când spui tu că e liniște, o spui pentru că starea naturală e a sunetului. De aceea am întrebat de ce nu ne auzim. Dacă ne-am fi auzit, nu aș fi întrebat niciodată de ce ne auzim. Cred că înțeleg. Vrei să zici că noi în mod normal trăim în sunet. Dacă nu e sunet, trebuie să existe un motiv. Exact. E ca foamea. Cum așa? Dacă ți-e foame o zici, și motivul e că nu ai mâncat. Nu o să vorbești despre foame dacă ești mâncat. Eu chiar nu știu nimic despre foame. Toată lumea știe. Eu nu știu. Nu mi-e niciodată foame. Mănânci mereu? Nu mănânc niciodată.

Am putea spune că s-a lăsat liniștea, dar ar fi totuși bizar s-o anunțăm data fiind liniștea în care deja se desfășura conversația. Dar- Arhanghelul oftă. Iar și-a dat duhul un filosof. Mai oprește-te prietene că mai sunt și alții la rând, iar eu nu pot să ascult frământările existențiale ale tuturor.

Se întoarse doar pentru a vedea în spatele lui o sumedenie de chipuri care se uitau cu interes și așteptau la coadă. Se apropie de poartă cu pași mărunți și doar când fuse foarte aproape de arhanghel văzu că stătea în spatele unui pupitru ce părea din sticlă, cu un calculator în față.

Ce- Gata cu întrebările și comentariile că eu nu sunt enciclopedie, și nici interlocutor. Dar ce ești? Asta întrebați voi mereuăștia fără dumnezeu. Sunt arhanghelul care păzește poarta, sau, mă rog, obișnuiam s-o păzesc pe vremea când mai existau pericole. Acum stau și vă aștept pe voi. Sunt recepționar, și doar atât în vreme de pace. Acum spune-mi numele. Numele? Da! Numele! De unde să știu eu cum te cheamă? Jose Saramago. Naționalitatea? Portughez. Anul nașterii? Hai că nu avem toată ziua la dispoziție, spune odată, omule!

Încurcat, sau mai degrabă confuz, răspunse și așteptă ca autoproclamatul arhanghel să introducă niște informații în calculator. Tasta repede. Într-un final, scoase un soi de bon dintr-un aparat și-l înmână portughezului. Citi un șir lung de cifre și litere și îi luă câteva secunde să înțeleagă. Erau două rânduri, pe primul era trecut anul nașterii, numele, naționalitatea, profesia, confesiunea religioasă sau mai degrabă lipsa ei și data decesului. Pe cel de-al doilea rând, însă, era trecut un număr ce conținea multe cifre și litere, asupra căruia decise imediat că era imposibil de descifrat și înțeles. Păreau doar niște litere și cifre aruncate la întâmplare pe foaie, fără să aibă vreun sens, început sau capăt.

Ce-i asta? Întrebă din nou, uitând că în spatele lui mai așteptau o mulțime de oameni, dacă erau oameni, care voiau și ei să li se dea câte un bon. Trebuiau să meargă undeva, se-nțelege, poate chiar să treacă după această poartă; atâta lucru ar fi înțeles-o orice ființă cu rațiune. Doar nu le dădeau asemenea carduri cu cifre printate pe ele doar de dragul de a le da.

Cum ce e? E cardul tău de identificare. Credeam că-n zilele astea nu mai sunt oameni care să-ntrebe de ce. Credeam că-n sfârșit o să am și eu liniște. Rareori mai vine vreunul la poartă care să întrebe de ce și cum. Ia cardul, intră și mergi unde trebuie să mergi. Eu trebuie să-mi văd de treabă. Fără să se mai uite la el, arhanghelul strigă fără voce unui alt om să se apropie. Acela se apropie cu pași mărunți, măsurând din priviri poarta și întrebându-se, la fel ca toți ceilalți, dac-avea sau nu sfârșit. I se dădu bonul și nu schimbă, pare-se, nici un cuvânt cu arhanghelul. În vremea asta, Saramago se postă în fața porții uriașe și se uită la cardul lui; își dădu seama că trebuia să treacă de poartă și, observând un aparat poziționat chiar în față, agățat de un stâlp nu foarte înalt, apropie cardul de aparat și poarta se deschise. Nu se deschisera porțile în întregime: la cât de uriașe erau, l-ar fi dărâmat pe bietul om și tot ce exista în acel loc dacă s-ar fi deschis în lateral. O ușă mică, îngustă, scobită înăuntrul porții uriașe, pe măsura unui om, se deschise automat. Fără să aibă timp să se întrebe ce era cu toate acestea, intră și părăsi spațiul luminat și gol, fără sunet, intrând într-un loc care nu avea cum să nu contrasteze puternic cu cealaltă ipostază.

În noua încăpere exista sunet – cel puțin, dacă urechile lui Saramago nu-l înșelau, trebuia să fie sunet zgomotul acela care-i zumzăia în urechi. Peste tot păreau să se miște oameni: nici încăperea asta nu ai fi zis că are margini, nimeni nu ar fi știut în ce direcție s-o apuce dacă ar fi fost aruncat în acest haos: un spațiu uriaș în care oameni, sau ce-or fi fost ei, se mișcă de colo colo. Birouri, centre de informații, calculatoare, vorbe, telefoane, zgomote, faxuri, țipete: în fine, tot ceea ce presupune un loc de muncă, doar că la scară uriașă. Omul nici nu avu timp să primească șocul adevărat al acestei situații când cineva se apropie și-l întreabă ce caută acolo, de ce nu se mișcă, nu vede că blochează drumul?

De data aceasta auzea vocea interlocutorului. Îi răspunse că de abia a ajuns.

- Știu că de abia ai ajuns, e evident. Doar văd cardul. Dă-l încoace.

Și înainte ca cineva să-i poată răspunde cu adevărat, luă cardul și se uită la el cu ochi critici.

- Da, trebuie s-o iei la stânga. Mergi pe culoar până dai de centrul pentru portughezi.

- Pardon?

- Nici un pardon, domnule. Ia-ți cardul și du-te de aici că nu am timp pentru tine toată ziua. Oamenii se grăbesc să moară, tu nu vezi?

Și fără să mai adauge nimic altceva, trecu în spatele lui Saramago și trase cu violență cardul din mâna unui alt om confuz, derutat. Saramago o luă pe culoarul din stânga pe care nici nu-l văzuse până atunci. Drept s-o spunem, nici noi nu-l observasem: încăperea aceasta uriașă era atât de albă, zgomotoasă, și totodată agitată că era foarte greu și să distingi pereți, detalii, culoare, sau mai știu eu ce altceva. O luă, deci, pe acel culoar din stânga despre care îi spusese necunoscutul și merse o bucată bună de timp. Nu știu nici el cât, nu ar fi putut preciza, nu existau ceasuri aici și parcă nici timpul nu părea să străbată acest culoar îngust. Văzu diverse panouri pe care erau scrise numele unor țări și se gândi, poate nu pentru prima oară, că era într-un vis. Ajunse în sfârșit în fața unei uși deasupra căreia era scris Portugalia. Intră fără prea mare greutate, negândindu-se să bată la ușă. Era bine că nu o făcu, însă, pentru că dădu doar peste o sală mare de așteptare unde o sumedenie de alți oameni cu carduri în mână așteptau să le vină rândul. Se așeză și el pe unul dintre scaunele libere, fără să fie cu adevărat obosit, dar simțindu-se cumva grosolan stând în picioare când restul oamenilor așteptau așezați pe scaune. Nu vorbea nimeni; nu discutau între ei. Păreau să nu se cunoască și, mai mult decât atât, păreau să nici nu dorească să se cunoască. Se întrebă dacă oamenii aceștia înțelegeau ce se întâmplă sau nu și, în final, așteptând acolo și observând cum rând pe rând oamenii intrau în câte un birou, întreabă pe cineva, Ce credeți că se întâmplă aici?

- Nu știm, domnule, ne-au adus aici să așteptăm.

- Eu cred că suntem morți, spuse un altul.

- Sigur suntem morți, ne-a venit timpul să fim judecați.

- Nu mai îndrugați domne prostii, unul dintre noi visează, atâta tot!

Și, fără vreo altă avertizare, au început să se certe între ei; portughezul, doar unul dintre ei că se pare că toți erau portughezi, aștepta uitându-se cu oarecare confuzie și regret la toată adunătura de oameni care se certau pe ceea ce părea a fi o situație fără ieșire.

Nu știu cât de mult așteptă –oamenii intrau în birouri și nu mai ieșeau de acolo, iar în locul acelor oameni care plecau, veneau alții pe ușa ce dădea în coridor. Se întrebă, și poate cu motive întemeiate, dacă mai putea să iasă din această încăpere. Nu avu timp să verifice dacă ușa ce dădea spre culoar se putea deschide și pe dinăuntru, dar ceva îi spunea că acest lucru era imposibil. Odată intrat aici, nu aveai cum scăpa. Dar unde puteai să scapi? Era oare așa locul în care ți se decidea soarta? Și care soartă? Nu se încheiase ea odată cu moartea? Nici unul dintre cetățenii aflați aici (pentru că, văzându-i, nimeni nu s-ar fi putut îndoi de faptul că erau cetățeni) nu părea viu; nici viu, dar nici lămurit. Situația era inefabilă, nu c-ar fi fost nevoie s-o descrie cuiva, dat fiind că toți trăiau aceeași confuzie.

Poate că așteptase mai mult decât crezu, dar timpul nu părea să se scurgă aici: cel puțin în camera asta de așteptare unde bunul simț ar fi obligat la prezența a cel puțin un ceas. Nu digital, bineînțeles, ci doar dintr-acela care ticăie și disperă. Aici nu se putea asculta decât liniștea și freamătul aproape surd al oamenilor care nici să ofteze nu îndrăzneau. Acum că-i venise rândul, intră într-unul dintre birouri unde-l întâmpină o femeie cu vocea țuguiață (sau, altfel spus, care părea să deranjeze la auz, dat fiind că aici vocile se auzeau tare și clar, nu se ducea lipsă de sunet). Femeia îl puse să ia loc fără să-l salute și, poziționându-se la biroul său, începu să tasteze ceva la calculator. În cele din urmă își ridică ochii din ecran și oftă.

- Tare aș avea poftă de o țigară, spuse.

- Fumați; nu mă deranjează.

Pentru un motiv sau altul femeia începu să râdă. Părea că nu știe unde să-și mai țină mâinile acum că nu mai butona tastatura, așa că gesticulă exagerat, poate chiar nervos.

- Aici nu se fumează.

- Aici în încăpere?

- Nu, aici în locul ăsta. Nu se fumează; nu se mănâncă. Nu se face nimic. Doar se muncește.

- Nici nu se doarme?

- Nu se doarme. Aici nu i se face nimănuî somn. Și nici morții nu dorm, domnule Saramago (se uită pe furiș, în timpul discuției, la cardul pe care omul nostru îl avea în mână). N-ar trebui să vă numesc așa pentru că numele dumneavoastră divin este cifra aceea uriașă pe care o aveți inscripționată pe card. Dar mie mi se pare nespus de plictisitor. Se pierde persoana, înțelegeți. Parc-am avea de-a face doar cu niște numere care sunt, dar ar putea să nu fie.

- Mă tem că nu înțeleg.

- Nu vă faceți griji, nici eu nu am înțeles la început. Deși tare mi-aș dori s-o fi făcut... N-aș mai fi azi aici! Oftă din nou, lovind cu palmele în masă. Bine! Să vedem! Aveți în principiu două opțiuni: să mergeți în Neființă sau să ne ajutați în laboriosul proces birocratic care n-are sfârșit. Asta e eternitatea.

- Eu sunt, deci, mort.

- Mort, mort, ce-am numi noi mort, încă nu sunteți. Trupul dumneavoastră a decedat, iar sufletul urmează să facă decizia finală.

- Dar ce numiți dumneavoastră moarte?

- Moartea este trecerea în Neființă; cel puțin așa o numim noi aici.

- Și ce este acest loc?

- ăsta e biroul de decizie. Locul unde vă decideți soarta sufletului.

- Nu pot să mă întorc înapoi pe „Pământ”?

- Reîncarnarea nu e sub jurisdicția noastră, ci a budiștilor. De altfel, dumneavoastră figurați drept ateu în baza noastră de date. Sub alte condiții, ați fi fost deja trimis în Neființă. Noi suntem mai cumsecade și vă lăsăm și pe dumneavoastră să alegeți.

- Duceți lipsă de personal, deci?

- Cam așa. Atei sau credincioși, nouă ne e totuna. Pentru munca asta confesiunea religioasă e irelevantă.

Se lăsă din nou tăcerea. Pentru prima data mortul-nemort-încă observă că această încăpere nu avea nici o fereastră. Pereții erau la fel de albi ca orice alceva din acest loc bizar care părea să fie trecerea în moarte sau nemoarte.

- Ați spus că-n principiu am doar aceste două opțiuni.

- Da.

- Și ce presupune rămânerea în acest loc?

Femeia zâmbi ștrengărește și oftă din nou după țigările pe care nu le mai putea fuma niciodată.

- Din nefericire, noi n-avem voie să mințim aici. Detectorul de minciuni e mereu în priză, iar cei de la departamentul de incidente frauduloase nu închid ochii la nimic, mai ales că ne e absolut imposibil să ne împrietinim cu suflete pe care nu le vedem niciodată. Va trebui, deci, să vă spun adevărul: veți rămâne să munciți aici pentru totdeauna. Veți fi în slujba lui Dumnezeu douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, deși aici nu există timp; e doar o formă de-a spune. Mai rămâne să faceți cerere pe un post și să-l luați în întâmpinare pentru tot restul eternității. Puteți cere și promovări, deși astea sunt mai rare.

- Nu pare o soartă prea încântătoare. Dumneavoastră de ce ați ales-o?

- Ei, ce-ntrebare! Femeia își dădu ochii peste cap. Nu voiam să mor. Mi-a fost frică. Nu am crezut c-o să mă plictisesc în halul ăsta.

- Și de ce nu mergeți spre această așa zisă Neființă? Ce vă împiedică?

- Domnule, nu poți pleca în Neființă oricum, după capul tău: trebuie să faci cerere și trebuie să ți se aprobe. Fără autorizație nu mergi niciunde!

- Și de ce nu faceți cerere?

- Ba bine c-am făcut! Sunt pe o listă luuungă-luuungă... Sunt mulți înaintea mea și-a multor altora. Și ca să putem trece în Neființă trebuie să convingem alte suflete să rămână să muncească în locul nostru. Fără înlocuitor nu pleci niciunde.

- Și de ce nu încercați să mă convingeți? Aș putea fi biletul dumneavoastră spre libertate. Sau, cel puțin, spre această așa zisă neființă.

- E dificil s-o faci când trebuie să spui doar adevărul, nu credeți?

- Puteți să-l îmbrăcați într-o altă haină.

- O mai fac și eu uneori, dar nu cu toți oamenii.

- De ce nu?

- Nu știu. O mai fi rămas ceva uman în mine. Aici, în Cer, s-a auzit de dumneavoastră și de scrierile dumneavoastră. Le-am citit și noi; un ateu autentic, un scriitor extraordinar, cum să vă mint? V-ați da seama imediat. Când eram vie, eram și eu atee. Deși doar pe dinăuntru. Erau alte timpuri, iar eu n-am fost bărbat.

- Acum nu mai sunteți atee?

- Acum nu mai contează.

Tăcere și iar tăcere, cel puțin între cei doi. Într-un final femeia se uită din nou la omul din fața ei și-i spuse pe un ton aparent plictisit, Dacă nu sunteți convins și nu vă place situația aceasta, puteți să cereți audiență la Dumnezeu. N-am să vă mint, adăugă ridicând mâinile în manieră defensivă în urma observării privirii sceptice a omului din fața ei, foarte rar se întâmplă să vi se aprobe cererea pentru audiență.

Continuare în pag. 24

...Saramago în pragul neființei

Urmare din pag. 23

- Dumnezeu nu se întâlnește cu oricine. Femeia zâmbi.
- Ba bine că el s-ar întâlni, dar nu-l lasă burocrăția. Trebuie să ai temei serios, trebuie să te aprobe funcționarii, să ieși bine la interviu și câte și mai câte. Nici Dumnezeu nu e de capul lui. Fără organizare nu am putea ține tot acest sistem sub control.
- Și ce trebuie făcut pentru a se ajunge la Dumnezeu?
- Mai întâi faceți o cerere la mine, specificând pe cât de bine puteți motivul întrevederii. Dacă eu v-o aprob, mergeți la colegul care se ocupă cu cererile de acest tip. El va ști mai departe.
Îi înmână o foaie și un stilou și, după ce-și scrisese cererea, femeia se uită cu ochi critici asupra bucății de hârtie. De unde erau toate calculatoarele, foile, birourile, stilourile, agrafele de birou, mașinăriile, scaunele și câte și mai câte se aflau aici în Cer, nimeni nu ar fi putut să știe. În definitiv, în lumea oamenilor vii merge o vorbă, că nebănuite sunt căile domnului, așa cum o scria adesea și scriitorul în scrierile sale. Acum, dacă am înțeles ceva până acum, atunci este faptul că aceste unelte necesare muncii funcționărești s-ar putea să nu fi fost neapărat comandate de Dumnezeu care pare că nu se ocupa cu flecuștețuri, ci de o comisie special întocmită pentru această chestiune, ai cărei membrii erau direct responsabili de aprovizionarea cu mobilă și articole de papetărie.

Conținutul cererii nu e necesar să-l redăm aici, poate-o să vină cândva momentul să o facem, încă nu știm, dar este clar faptul că motivul pentru care scriitorul dorea să se întâlnească cu Dumnezeu era fie frumos spus, fie extraordinar de relevant, fie extravagant, fie original. Clar este faptul că femeii nu-i plăcu și nu strâmbă din nas citind.

- Frumos, se vede c-ați fost scriitor.
Acum nu mai era? Evită să pună această întrebare. Nu pentru că l-ar fi speriat răspunsul inevitabil, Acum nu mai contează, ci pentru că i se părea irelevant. În definitiv, fie că mai era scriitor, fie că nu, n-avea să mai fie citit niciodată de oameni vii: și atunci, care mai era sensul? Oamenii care nici nu sunt vii, nici nu mor, n-au nici o valoare. Sau, în fine, nici una cunoscută, afară poate de calitatea excepțională de a munci până dincolo de capătul puterilor: mai departe de epuizare, pentru că n-o simțeau niciodată.

Încăperea avea patru uși: ușa pe care intrase portughezul, o ușă pe care scria TRECEREA ÎN NEFIINȚĂ, o altă ușă care te ducea ÎN SLUJBA DOMNULUI și ultima, o ușă parcă mai mică decât toate celelalte, ba chiar era și neagră, nu albă ca toate celelalte (și Saramago se întreba de ce nu o văzuse până atunci; ne întrebăm și noi același lucru: cum de nu am observat toate aceste uși până acum, îndeosebi pe aceea neagră? Oare apăruseră din senin, sau fuseseră acolo dintotdeauna și noi, dintr-o neglijență impardonabilă, nu le-am observat?). Pe această ușă nu scria nimic. Femeia ștampilă și semnă cererea încă zâmbind, sunând apoi dintr-un clopoțel negru pe care-l avusese ascuns în sertarul biroului până atunci. La auzul acestui clopoțel despre care am putea jura că nu făcea nici un zgomot (ori om fi devenit noi surzi), cineva deschise ușa mică, neagră.

- Acestui om i s-a aprobat cererea pentru audiență. Du-l tu mai departe.

În ușă stătea ceea ce părea a fi un inger cu aripile lăsate și chipul, deși aparent luminos (cum erau toate chipurile și toată statura îngerilor), era deosebit de plictisit.

- Niciodată nu trec de al doilea pas. Slujba mea e foarte monotună.

Se întoarse spre Saramago și-i spuse, neceremonios, să-l urmeze.

- Ești inger?
- Sunt.
- Și?
- Nici-un și! Nu vreau să vorbesc despre viața mea de inger.

Nu-i nimic de știut. Noi nici nu avem opțiunea de a trece în Neființă. Trăim într-o discriminare continuă. Și la ce program de lucru avem, nu există vreme să facem proteste sau revoluții. Să nu mai spun că nici să ne schimbăm postul nu putem. Ne vin ordine de sus și facem ce-o fi. Era mai bine pe vremea când ne trimiteau în dimensiunea viilor: acolo măcar făceam lucruri interesante, aveam posibilitatea de a ne folosi aripile. Acum mi-au amorțit atât de tare încât nu cred că mai știu să zbor.

În vreme ce vorbea, ingerul îl conduse pe scriitor până la o altă ușă. Poate că asta era lumea ușilor (deschise, închise, cine știe; ușa nu e decât o metaforă pentru posibilitate). Culoarul pe care au mers fusese la fel de alb ca toate celelalte lucruri din acest loc. Îl îndemnă să intre într-o încăpere fără nici un cuvânt, ceea ce și făcu. Ingerul îi dădu unui om care stătea la birou cererea (toată lumea părea să aibă birou aici, mai puțin îngerii). Acesta din urmă privi plictisit bucata de hârtie, până se puse să citească; lăsă să-i scape un zâmbet. Zicem că lăsă să-i scape pentru că încercă imediat să-l disimuleze, să-l ascundă sub o mască a seriozității care-l prindea și nu prea. Adevărul e că nici nu contează, este un detaliu lipsit de orice semnificație profundă. Îi scânteiară ochii citind, dar poate că nimeni nu observă. Ingerul cel puțin nu avea nici cea mai mică idee. Aproape că ar fi căscat, dacă postul i-ar fi permis-o și dacă natura lui de inger ar fi putut să cunoască așa ceva precum căscatul. Nu căscase în viața lui, dar, dacă ar fi putut, cu siguranță că ar fi trăit într-un căscat continuu.

- Așadar, dumnevoastră sunteți scriitorul Jose Saramago. Auzisem c-ați murit. Păcat, păcat, dar asta e, ce să facem, cu toții murim. Vreți să vorbiți cu Dumnezeu?

- Da.
- Nu toată lumea vrea. Dar se-nțelege. Și vreți să-l întrebați dacă ce ați scris despre el este adevărat?

- Cred că este adevărat, domnule, cel puțin din perspectiva umanității.

- Cum să nu, eu nu vă contrazic, ziceam și eu. Îmi amintesc când a cerut audiență la Dumnezeu un om fără nume: adică nu avusese nume când fusese în viață, că altfel toți suntem însemnați. A fost tare distractiv: mi-a zis că nu crede că există acest Dumnezeu până nu-l vede, a trebuit să-l las să treacă mai departe. M-a amuzat teribil. Aud că l-a rugat pe Dumnezeu să rămână pe post de bufon în Cer, dar nu prea exista funcția asta pe vremea aceea. Ne-am dat peste cap și-am făcut tot ce-am putut, dar, din nefericire, asta nu este una dintre responsabilitățile mele. Nu știu exact ce face, dar știu că a rămas prin Cer.

Era greu de spus ceva acestor oameni care-i vorbeau despre lucruri pe care cu greu un om viu le-ar putea înțelege. Să nu pierdem totuși din vedere faptul că portughezul nostru nu mai era un om viu: dar îi era poate greu s-o înțeleagă, cum ne-ar fi și nouă dacă am fi în locul lui. Vasăzică nu mai era viu; dar, chiar și așa, trecuse atât de puțină vreme (cel puțin așa se părea) de când nu mai era viu, încât nu se obișnuise încă cu statura lui de neviu. Și cine ar putea spune cu certitudine că această stare de nemoarte era o stare cu care te puteai obișnui? Însuși acest principiu era contradictoriu, imposibil de înțeles în termeni logici, sau de bun simț. Nu că ar fi avut cineva vreme să se gândească la asemenea lucruri aici. Nu că ar fi fost nevoie s-o facă. Totul devenea irelevant aici, în afară de munca care trebuia neapărat făcută: ce erau ideile, ce erau conceptele, ce erau discuțiile, întrebările? Ce era existența per se în acest Cer unde singurul principiu adevărat părea să fie munca? Și poate nici aia.

Discuția dintre funcționar și Saramago aproape nu avu loc. Spunem că aproape nu avusese loc pentru că funcționarul mai mult monologa, iar scriitorul, sau fostul scriitor aproba adesea sau răspundea cu un gest scurt. Nu avea ce să spună și, dacă ne-ar permite s-o spunem, îl cam plictisea omul din fața lui care nu spune nimic demn de luat în seamă. Se vedea doar că nu avea prea des ocazia să discute cu cineva, de-aia și uitase cele mai de bază reguli ale unei conversații sănătoase și politicoase. Se pusese pe vorbit, pe mărturisit, pe bolborosit și, mai ales, pe plictisit. Ne-am întoarce din nou la acel inger despre care vorbeam și mai devreme și am ține să subliniem cu toată forța cu care este posibil s-o facem c-ar fi căscat de zece ori mai mult cu această ocazie dac-ar fi putut sau știut. În schimb, dat fiind că asemenea lucru precum căscatul nu era posibil pentru el, ingerul își apлека parcă și mai tare aripile. Ne temem că până la sfârșitul acestei călătorii lungi, în eventualitatea în care audiența la Dumnezeu îi va fi garantată scriitorului, ingerul nostru va rămâne fără aripi din pricina plictise-lii. Doar de nu s-o ivi ocazia să le întindă și să-și ia și el zborul, măcar pentru câteva secunde. Când conversația-neconversație luă sfârșit, domnul Saramago fu poftit să treacă mai departe printr-o aceeași ușă neagră prin care mai trecuse și acum ceva vreme în urmă când pleca din biroul femeii mult prea sincere. Îi fusese semnată și ștampilată din nou cererea și am putea jura că bucata de hârtie era mai lungă decât fusese la început. S-ar putea să fie doar impresia noastră. Ingerul îl acompanie pe portughez mai departe: merseră la un alt funcționar care-l luă la bani mărunți pe Saramago și-l întrebă vrute și nevrute: despre cum mai e viața, despre ce se mai mănâncă, despre cum mai vorbesc oamenii, cum se mai îmbracă, cum le mai e ici și colo, dacă mai există aia, dar celalaltă, cum mai e asta, sau ailaltă. În fine, tot soiul de întrebări care nu aveau nici cea mai mică legătură cu audiența lui la Dumnezeu, dar mai ales comentarii făcute pe margine ce constau în mare parte în comparații relevante sau irelevante cu timpurile pe care le trăise el. O citi doar la final, când termină cu toate întrebările și ascultă cu nesaț toate răspunsurile date de omul pe care îl acompaniem noi în această poveste. Nu fuse prea fascinat de conținutul acelei cereri admirată de ceilalți doi funcționari prin mâinile cărora trecuse (se vede că nu conținea nici un detaliu cotidian, nimic despre ce sporturi se mai practică, ce feluri de mâncare se mai gătesc, ce haine mai poartă femeile, ce tehnici de seducție mai există, și cu ce mașini se mai plimbă burlacii). O semă și o ștampilă, însă, și înainte să-i dea drumul personajului nostru pe aceeași ușă neagră, mică și îngustă, cu care deja ne-am obișnuit, mai ținu un monolog demn de notat, dar pe care nu-l vom nota doar din pricina faptului că nu ne ajută în demersul nostru în nici un fel. Poate că o fi fost un ilustru orator în vremea sa; acum nu mai conta pentru că, așa cum s-a mai spus, direct sau indirect, totul devenea complet irelevant în această lume. În fine, deși monologul lui fusese frumos de ascultat, chiar demn de aplaudat la final, cu părere de rău trebuie să anunțăm potențialii cititori că nu-l vom reda aici. Poate cu altă ocazie și, cu siguranță, într-o altă parte. Strânse mâna omului nostru, ceea ce, băgăm seamă, nu s-a mai întâmplat până acum. Nici nu știam că așa ceva era posibil: interacțiunea fizică dintre două entități din Cer. Se pare că era. Mâna ingerului n-o strânse (o fi avut motivele sale, cine știe? Dar nici ingerul nu părea prea deranjat de această chestiune). Saramago fu condus de omul cu monologul însuși spre ușița neagră și i se zâmbi cu, am zice noi, prea multă căldură. Doar după ce plecă a avut timp să se gândească la cât de bizar era aspectul acestui om.

- Îl cunoști pe acel funcționar?
- Da, cum să nu. E un personaj foarte amuzant. A murit în timp ce ținea prelegerea vieții sale, într-o piață publică, cândva, de mult. De atunci, nu mai tace. Mă cheamă adesea la el doar pentru a-mi vorbi și mă pune să-i citesc ziare și articole despre lucruri cotidiene (care se întâmplă astăzi, mă-nțelegi). E nespus de

plictisitor, deși la început era amuzant. Nu mai tace. Unii zic că asta e boala lui, c-a murit vorbind și acum nu se mai poate opri. Cine știe...

Următoarele întrevederi n-au fost la fel de ciudate. Unele au fost mai severe, altele mai plăcute, cert este că mai toți erau predispuși spre o oarecare monologare (chiar și ingerul, dacă n-am observat-o deja din scurtele și indirectele incursiuni făcute până în momentul de față). Au semnat, au ștampilat, au zâmbit, n-au zâmbit –dacă oboseala s-ar mai fi putut simți, toată această activitate l-ar fi extenuat pe personajul nostru. Ciudat, sau chiar deloc ciudat, nu se simțea deloc obosit. Nu se simțea în nici un fel, poate doar plicitsit (și se poate ca plictiseala să fi fost singura senzație simțită și resimțită în acest Cer). Acest proces de trecere de la un funcționar la altul, de la un birou la altul, de la o ușă neagră la o altă ușă neagră (poate chiar aceeași ușă), cu același inger cu aripile din ce în ce mai lăsate, părea să nu mai aibă sfârșit. Era mai agasantă decât orice altă activitate birocratică prin care trecuse vreodată până acum omul nostru. Dacă ne gândim bine, nici măcar munca pe care o făcea domnul Jose, dacă ni-l amintim, nu avea un accent birocratic la fel de profund ca toată această călătorie care nici măcar nu părea să ducă într-un punct, deși era necesar s-o facă; domnul Jose avea o grămadă de hârțoage și detalii, Saramago umbla doar cu cererea asta care devenea din ce în ce mai lungă, acum fără urmă de îndoială, umplută de semnături și ștampile, cunoscând oameni și oameni în cercetarea lui voluntară și poate involuntară. Cerceta și afla lucruri pe care nici nu avea nevoie să le știe, doar ca să poată bătea într-o zi la ușa potrivită și să vadă chipul pe care și l-a dorit încă de la început să-l descopere. Să sperăm că nu va fi dezamăgit; să sperăm că, bătând la ușa pe care o va crede finală, să nu dea de chipul nepotrivit, fals, impostor și să fie nevoie să reia cercetarea, s-o aprofundeze, să meargă mai departe, să suferे. În orice caz, cel puțin de suferință nu putea fi vorba aici. Poate doar plictiseală, monotonie, spuneți cum vreți. Ne-o fi și nouă teamă că această aventură nu se va mai sfârși, și dacă n-o va face, va trebui să umblăm de la funcționar la funcționar până la sfârșitul timpuri-lor... Iar acest lucru, se-nțelege, ar fi îngrozitor, mai ales într-un loc unde asemenea lucru precum timpul părea să nici nu existe.

Acest drum a durat mult, poate trei zile și trei nopți, poate șapte zile și șapte nopți: n-am putea spune cu precizie pentru că, neexistând ceasuri aici, nici soare, nici lună, nici nimic asemănă-tor, pur și simplu n-am avut cum și nici nu avem cum în continua-re să măsurăm timpul. Neșimțindu-l, nefiind obosiți, am fi tentați să spunem că n-a trecut prea mult și că ni se pare doar din pricina plictiselii. Dacă e așa sau nu, noi n-am putea preciza; totuși, scriitorul nostru și însoțitorul său, ingerul al cărui nume poate nu-l vom cunoaște niciodată, au trecut pe la mulți funcționari și pe la multe birouri. Din păcate aceștia nu se prezentau întotdeauna, așa că nu putem să știm pe la ce departamente fusese, deși e de la sine înțeles că vizitase multe dintre ele, poate chiar pe toate necesare pentru a ajunge acolo unde dorea să ajungă.

Ne aflăm acum într-un nou birou, la fel ca toate celelate: poate că n-am precizat înainte, dar o vom face acum, toate birourile sunt la fel, toate încăperile sunt la fel, plus sau minus unele detalii (numărul ușilor, poate, care par să apară și dispară după voie și nevoie). Nici una dintre încăperi nu avea ferestre. Un birou obișnuit cu sertare, un scaun cu roți mici, hârțoage pe masă, calculator sau laptop, după caz, poziționat în fața funcționarului și, altceva, mai nimic; scaunul din dreptul biroului unde se așază vizitatorul, se-nțelege, și adesea chiar și o canapea. De băut nu se servește nimic, și nici de mâncat. Nimeni nu are secretară; toți lucrează singuri și, vrând-nevrând, își mărturisesc, indirect sau direct, plictiseala prin care trec de secole și secole. În fine, ne aflăm acum, așa cum am spus deja, într-un birou alb, alb, obișnuit. În fața noastră, o altă femeie. Măcar atât știm, că în Cer nu se face discriminare între sexe. Pare-se că și exponenții diverselor sexe au dat-o uitării (discriminare, nu altceva).

- Ei, frumoasă cerere, ștampilată și semnată de toată lumea. Deja cred c-a ajuns zvonul la Dumnezeu: cineva cere audiență. Cred că e încântat peste măsură.

- Ce vreți să spuneți?
- Ce-ați auzit. Nu m-am făcut clară? Aici se aude, nu ca la poartă unde sunetul nu există.
- Chiar nu există sunetul acolo, deci.
- Nu există... Nici nu e nevoie s-o facă. Care e teoria dumnea-voastră? V-ați gândit de ce nu e sunet?
- M-am gândit: poate acolo nu există nimic, de aceea nu e nici sunetul.

- Se prea poate. Cine știe? Nu există și asta e. Și totuși, ne auzim. E ca umanitatea: nu există, dar toți oamenii se prefac că este și ajung chiar s-o creadă, chiar să vorbească despre ea. Eu am murit la 16 noiembrie 1922, la ora la care v-ați născut dumnea-voastră. Coincidențele existenței. Nu-i altceva decât o coincidență, sau poate nu... dac-ajungeți la Șefu’, întrebați-l asta și pentru mine, mie nu mi-a spus-o prea clar.

- Ce spuneți?
- Zic că mie nu mi-a spus-o prea clar. Toți ăștia care facem pe funcționarii înspre audiența cu Dumnezeu am ajuns la el și-am decis să rămânem. Toți ne-am întâlnit și am vorbit și totuși, dintr-un motiv sau altul, am ales să rămânem.

- Erați credincioasă?
- Cum adică, acum nu mai sunt?
- Acum nu mai contează.

Femeia zâmbi și, fără să ne dăm noi seama prea bine de ce, trase cererea spre ea, o semnă și o ștampilă la fel cum o făcură și colegii ei într-un moment sau altul.

- Da, dacă mergem pe aceeași linie de gândire, nimic nu mai are importanță aici, domnule Saramago.

- Și totuși, trebuie să existe o importanță. Altfel, ce sens ar avea acest loc?

- Ce știi eu? Multe lucruri nu au sens și totuși se întâmplă.

S-ar putea să nu fie altceva decât o concidență. Eu nu vă rețin, mergeți să vorbiți cu Dumnezeu, vedeți ce mai zice.

- Cum, pot să merg? Nu mai trebuie să vorbesc cu nimeni?

- Nu. Acesta este interviul dumneavoastră, înțelegeți, dar simt că nu am ce să vă întreb. Presimt –nu, de fapt știu ce răspunsuri îmi veți da la toate întrebările mele și nu îmi plac plictiselile. Mai am hârtoage de făcut... M-am obișnuit greu cu calculatorul, dar nu la fel de greu ca alții, care s-au născut acum sute, mii de ani –pardon, care au murit acum... ce mai contează, e același lucru! Pentru unii a fost tare greu; dar schimbarea trebuia făcută, și e mai ușor să introduci date în calculator decât să le scrii de mână... Deși, dacă stăm să ne gândim bine, și o mai facem și noi aici, chiar dacă nu mai suntem la fel de vii cum eram odată, fie că e calculator sau scris de mână, nu mai contează într-un loc unde există spațiu infinit și forță de muncă nelimitată.

- Dar oare cum e posibil asemenea lucru?

- Cum sunt posibile celelalte? Cum e posibil existența? Cum e posibil Da-ul? Cum e posibil Nu-ul? Cum este imposibil orice? Îngerule, condu-l pe Saramago la Dumnezeu, eu nu mai am nimic de spus.

Și, cu aceasta, fără să mai aștepte o privire sau vreun cuvânt de la omul nostru, femeia se întoarce la lucru. Îngerul colectă de pe masă cererea aprobată de toți funcționarii –era așa lungă că o înfășură în formă de rolă și o puse sub braț. Personajul nostru îl urmă din obișnuință pe aceeași ușă neagră și, vrând-nevrând, se aștepta ca odată ce va ieși pe acea ușă să se izbească de o altă lume, să intre într-un alt soi de dimensiune (poate chiar existență), să fie cumva cuprins de noi senzații, de noi simțiri: să se simtă cum nu s-a simțit niciodată până atunci. Nu îi era frică, nu era nici încântat, aștepta cu oarecare nerăbdare, trecând de acea ușă neagră, să dea peste nimic și totodată tot. Fuse poate dezamăgit, dacă mai putea simți acum așa ceva, să dea peste aceeași încăpere albă (deși părea poate chiar mai infinită decât orice alt lucru infinit văzut în decursul călătoriei sale). Undeva pe o canapea stătea cineva cu spatele, uitându-se la ceva ce ceilalți prezenți acolo, anume îngerul și Saramago, nu puteau vedea.

Ei, văd că în sfârșit am și eu o vizită, zise. Nici aici nu e sunet. Nu e sunet, dar poate să fie, dacă vrei. Eu nu țin neapărat. E bine și așa. Sunetul, ca multe altele, devine irrelevant dacă te poți înțelege și fără el. Înțelegerea e diferită; noi doar ne auzim. Ai și tu dreptate, nu zic că nu, foloseam și eu o expresie. N-am voie? Conform doctrinei, nu există așa ceva; poți orice. Pot, așa se zice, așa îmi zic și eu, dar la ce bun? Oamenii fac tot ce vor ei. Pentru că ei au voință. Cum să nu aibă? Avem cu toții, chiar dacă trebuie să ne conformăm regulilor, altfel nu merg lucrurile bine în sistem. Îngerule, adăugă stând tot cu spatele, du-te și vezi-ți de treabă. O să te chem eu când e nevoie de tine.

Îngerul dispăru fără ca noi să vedem pe ce ușă ieșise, deși clar deschisese una dintre acele uși albe imprimate în același perete alb. Din pricina faptului că nu exista nici un soi de contur, n-am fi putut spune unde se deschideau ușile și de ce... clar era însă faptul că se deschideau și se putea trece prin ele. Dacă am fi curajoși, aproape absurd, am putea spune că exista un singur spațiu și totul se suprapunea în același loc pentru că neexistând nici spațiu, nici timp, orice era posibil. Doar că mintea unui om n-ar putea să conceapă asemenea bazaconie.

Ai scris multe despre mine, așa-mi zic toți pe aici, sau așa aud eu. Eu cred c-ai scris multe despre umanitate, sau cum o vrea ea să se numească. Nu trebuie să-mi răspunzi, aici nu mai contează, dar eu așa văd lucrurile. S-au întâmplat multe lucruri bune și multe lucruri rele, am avut și eu responsabilitatea mea, dar n-am fost singurul, așa cum se crede. E o metaforă excelentă pentru ce pot face oamenii; poate nici măcar metaforă. Pot face orice-și doresc și, din păcate, chiar o fac adesea. Poate de-asta trebuie să moară. Atunci... Da, nu eu îi fac să moară, n-aș avea nici un interes, și nici nu aș vrea s-o fac. Ai văzut și tu cât e de muncă aici, și asta doar din cauza morții. Noi nu avem odihnă niciodată. E drept că acum sunt alte timpuri când nici nu ne mai permitem să ne plimbăm de colo-colo: am făcut pace cu toate religiile, ne-am strâns mâinile, am făcut legi, am făcut uniuni și orice s-ar mai dori în acest univers infinit. Trăim într-o dimensiune goală și plină, o dimensiune care nu are margini, care nu are nimic din ceea ce cunoașteți voi când sunteți vii. E asta un alt soi de existență? Nu știu; poate că este. Dar e diferită de ceea ce ați numit voi existență toată viața voastră. În fond, nu contează. Ce voiai să mă întrebi? Văd că ai vrut audiență cu mine ca să mă-ntrebi despre cele ce există și cele ce nu există, să mă-ntrebi dacă ceea ce ți se întâmplă nu este altceva decât un vis, un joc, o iluzie provocată de... de cine știe ce. Vrei să mă întrebi ce rol am eu și, mai cu seamă, ce rol au toți oamenii care există, ce e neființa, cum putem să pătrundem înțelesul, dacă există vreunul. Astea sunt preocupările tuturor celor care există. Sunt întrebări ale căror răspunsuri eu nu le știu, și nici voi nu le știți. Nici să încerc să îți răspund la toate întrebările nu vreau, așa că o să îți dau șansa să alegi trei: oricare trei și îți garantez că îți voi răspunde pe cât de bine voi putea. Nu ai voie să le schimbi: le alegi din prima, iar eu îți voi răspunde cum știu eu mai bine. Numește.

Se gândi, fără să vrea, la ceea ce îi spusese femeia din ultimul birou pe care-l vizitase și se simțea dator să întrebe un lucru pe care poate, în mod normal, nici nu ar fi făcut-o –dar ce era normal? Chiar dacă nu s-ar fi gândit la acest lucru dacă femeia nu l-ar fi rugat, atunci nu ar face altceva decât să-i răspundă confuziei femeii prin confuzie?

Există coincidență sau nu? Există cauze și efecte? Ce pune lumea asta în mișcare? Toată lumea? Ce este? Coincidența, cauzele și efectele, puterea ta?

Asta e prima întrebare. Ce să fie, ce să fie? Depinde ce numești tu prin lume... Eu pot să pun în mișcare unele lucruri, precum și altele. Sunt ca un președinte, dacă vrei, sunt lucruri pe care eu pot să le fac, dar nu singur, trebuie întotdeauna să fie reguli, legi, Parlament, comisii, oameni care să se ocupe... și așa mai departe. Există de-o potrivă și cauze și efecte, și coincidențe, și puterea mea. Lumea aceasta în întregimea ei, universul, existența și tot ceea ce este nu o poate ține nimeni sub papuc. Este indepedentă. Nimeni n-o înțelege și poate n-o s-o înțeleagă niciodată: nu are individualitate, nu pare să aibă „o ființă”. Ea doar este. Există. E existență. Voi aveți mereu impresia că sunt enciclopedie. Și sunt; dar nu înțelegeți ce înseamnă enciclopedie... are întotdeauna cel puțin un început, chiar dacă confuz și deloc analitic. Și orice are un început, fie el oricât de puțin clar, nu poate să dea răspunsuri despre orice. Nu știe niciodată ce a fost înainte.

Ce este viața noastră?

Ei, uite, acest „(a) noastră” face toată diferența, altfel întreba-rea cu numărul doi nu ar fi diferențiat cu nimic de întrebarea cu numărul unu. Poate vrei să mă întrebi cum vă aleg eu spre existență, de ce oamenii, de ce acest ceva și nu altceva. Ei bine, viața voastră începe de unde încep toate celelalte lucruri: nu se știe, dar sufletele vin și noi le trimitem pe pământ, fiecare după posibilități, fiecare după regiunea pe care o stăpânește. Fiecare sediu religios primește un număr de suflete pe care le trimite întru existență; e ca o energie, dacă vrei, care vine și nu poate să stea aici în Cer, nu are stare, și noi îi dăm doar un vânt spre locul unde se materializează cu adevărat. Când această energie se epuizează, se întoarce la noi. Viața voastră nu e nimic altceva, aș îndrăzni să spun, dar mai este și corporalitatea, anatomia, care nu poate fi renegată (totuși, în esență, corporalitatea nu este susținută decât de existența despre care am vorbit mai devreme). Văd că știi să pui întrebările potrivite. Viața oamenilor nu este, deci, ceva special, extraordinar, original: este doar ceva care există; nu aveți nici un scop final, cum nimic din ceea ce este nu are, poate afară de moarte...

Și atunci, moartea...

Da, moartea! Ajungem la ultima întrebare și, din nefericire, ultima. Moartea. Ce este moartea? Mă întreb și eu adesea, dacă poți să înțelegi asemenea lucru. Nu știu ce este moartea pentru că eu nu am murit niciodată și sunt ferm convinși că nu o să mor niciodată. Ai ratat șansa să mă întrebi ce-i cu mine, cine sunt cu adevărat sau ce sunt. Acum nu îți mai pot răspunde pentru că nu m-ai întrebat la timpul potrivit. Și poate că nici nu te interesează, doar nu te privește. Moartea este o chestiune asupra căreia este foarte greu să-ți dai cu părerea... Sau, dacă vrei, oricine și-ar putea da cu părerea, dar nu se rezolvă nimic. Pe scurt, aș putea spune că eu știu mai puțin despre moarte decât știți voi oamenii, care chiar aveți posibilitatea –nu, nu posibilitatea, ci certitudinea morții. Voi muriți, nu eu. Eu ar trebui să te întreb pe tine, nu tu pe mine.

Dar nu știi tu tot ce știm și noi? Așa se zice în lumea mea.

Da, aud c-așa se zice. Dar nu știu tot ce știți și voi pentru că nu pot să vă citesc mințile și nici nu vreau –pot să aflu, dacă-mi doresc neapărat, ce gândește cineva, cum gândește și poate și de ce gândește, dar fiecare are voința lui proprie, viața lui proprie. Nu pot să distrug oamenii ca pe o aruncătură de băț precum ai spus-o tu adesea, într-un fel sau altul. Dar ei pot distruge totul și orice în numele meu, cum ai spus-o și tu nu doar o dată. Cât despre a muri, eu nici nu-mi pot da cu presupusul. E ceva ce nu voi cunoaște niciodată. Nu eu am creat moartea.

Se lăsă tăcerea între cei doi. Această conversație avea loc la fel ca cea de la poartă. Sunet nu exista, deși se pare că s-ar fi putut să existe dacă s-ar fi dorit, dar aparent nu se dorea. Parcă nu mai era nimic de spus în această situație absurdă: nu avea sens, nimic din tot ceea ce se discutase nu părea să îmbogățească cunoașterea lumii cu ceva, deși existau anumite detalii asupra cărora ne-am cutremura veritabil dacă am avea timp să le disecăm cum trebuie. Nu aveam timp, însă, pentru că deși aici timp nu exista și ceasul nu ticăia, omul trebuia să ia o decizie. Ajunsesese până aici și pusese trei întrebări pe care trebuia să le pună, sau poate pe care doar se întâmplase să le pună... acum, totul trebuia să ia sfârșit. Dacă rămânea aici, poate avea să descopere într-o zi ce este viața cu adevărat și existența, care sunt rolurile, ce înseamnă toate acestea, dacă există sfârșit sau nu, dacă există muncă infinită cu adevărat sau nu, și câte și mai câte. Dar se putea? Așa poate nu va afla niciodată ce înseamnă moartea; așa poate s-ar găsi și el trecut pe lista celor care vor să treacă în Neființă și care așteaptă, chiar la propriu, aproape o eternitate să ajungă în Neființă.

De ce numiți moartea Neființă aici?

E o întrebare nevinovată, o să-ți răspund că asemenea lucru poți să afli de la orice înger dacă-l întrebi, și-ți va răspunde fără să clipească. O numim așa pentru că se opune existenței. N-am vrea s-o numim ”Neexistentă”, Neființă sună mai poetic, mai puternic, mai adevărat. Moarte... e ceva greu de cuprins și de înțeles, dat fiind că aparent se moare o dată în viața vie. Ajunși aici, puteți sta

în starea asta de moarte-nemoarte, ori să treceți în Neființă unde noi presupunem că se moare cu adevărat.

Nu se știe?

Nimic nu se poate ști cu adevărat, poate doar că doi plus doi fac patru, dar nu întotdeauna.

Totul este relativ.

Nimic nu este relativ și nici altcumva. Cum zicea Nietzsche, și „totul este subiectiv” este o interpretare.

Nietzsche?

Da, l-am cunoscut, tot trei întrebări l-am lăsat să-mi pună. A plecat fericit.

Spre Neființă?

Desigur; există vreo îndoială?

Nici una.

De altfel, și tu vei alege același lucru. Tresari, mă privești poate cu confuzie. Nu mă uit la tine, dar știu cum arăți, știu ce expresie ai, chiar dacă aici nu mai contează. Eu cunosc oamenii, sunt un psiholog excelent, asta m-a învățat existența, pe lângă alte lucruri. Locul tău e acolo, în Nevăzut și Neștiut.

Deci asta nu e moartea adevărată; e doar o iluzie.

Nu știu nici eu prea bine ce e, dar nu e moarte. Moartea e dincolo de pragul Neființei pe care-l trec toți cei care sunt prea curioși ca să poată rămâne aici.

Acolo voi merge și eu.

Știu c-o vei face.

De nicăieri, fără să știm cum și de ce, apăru același înger care l-a acompaniat pe portughez prin toate ușile acelea negre, de la funcționar la funcționar. Probabil că deschisese una dintre acele uși albe imposibil de distins, deși noi nu-l auzisem să-l fi chemat, pare-se că îngerul îl auzise.

Condu-l pe Saramago spre Neființă. Ne părăsește.

Era de așteptat, zise îngerul, mai înviorat. Își dezmoții aripilele și dădu cu oarecare neîncredere din ele de câteva ori, până își dădu seama că nu ruginise de tot. Sări în aer și, peste o milisecundă dădea frumos din aripi, fără să atingă cu picioarele spațiul acela alb pe care am fi tentați să-l numim ori podea, ori pământ, ori, cine știe?

Văd că tare-ți place să zbori.

Au trecut secole.

Ar trebui să zburai mai des, o să vă ruginească aripile.

Și fără să mai spună altceva, îi făcu un semn din mână, tot stând cu spatele, iar îngerul îl apucă de brațe pe acest om cu care am călătorit până acum și zbură cu el prin una dintre acele uși despre care am mai vorbit, chiar dacă nu le-am distins.

Conversația dintre cei doi nu mai avu loc, nici unul nu spuse nimic: îngerul era prea încântat de zborul său, iar Saramago nu mai avea nimic de spus. Ajunseseră într-un spațiu gol, unde nici o culoare nu mai putea fi distinsă: era greu de spus dacă era alb, gri, roșu, negru sau altceva; probabil nu era nimic. Se deschidea acolo o ușă, era sigur că se deschidea, iar îngerul îi spuse să meargă direct înainte, să meargă, să meargă, să meargă până ce va da de un zid nevăzut, dar pe care-l va simți. Și când o va face, să întindă mâna spre clanța care trebuia să fie acolo și să treacă pragul. De acolo, nimeni nu-l va mai vedea, nimeni nu-l va mai auzi și nimeni nu va mai ști nimic despre el niciodată.

Acolo e pragul spre Neființă? Nici aici nu părea să fie sunet.

E pragul, da, și așa și tot ce vrei.

Tu cum de știi?

S-au făcut teste... câți îngeri n-au încercat să deschidă ușa și nu au putut? Le-au deschis-o oameni și tot nu au reușit să treacă peste prag. Niciodată, niciodată. Poate Dumnezeu însuși a încercat și n-a reușit, dar n-am nici o dovadă.

Nu cred s-o fi făcut, spuse Saramago, o știa dinainte ca voi s-o fi încercat.

Se poate. Noi nu știm la fel de multe. Și, oricum, ți-am spus, de aici înainte ești pe cont propriu.

Eu și toți acei oameni care au trecut pragul.

Tu și toți.

O singură întrebare aș mai fi avut, și am uitat s-o pun.

Întreabă-mă pe mine, poate știu.

Toți oamenii, după religie, vin în Cer și fac alegerea?

Depinde de religie, din câte știu, dar cei care sunt realmente răi –pentru că, ai uitat tu să întrebi, dar există bine și rău, chiar dacă –variațiuni și excepții, există oameni răi și oameni buni. Cei care au exagerat cu răutatea sunt trimiși spre pedepsire câteva secole, depinzând de gravitatea actelor comise. Într-un final, sunt trecuți spre Neființă, aruncați peste prag fără s-o știe. Nu știu niciodată ce li se întâmplă, asta e cea mai mare pedeapsă a lor.

Și atei?

Se consideră că ei vor să treacă mereu în Neființă. În unele religii așa se întâmplă. La noi e altfel. S-ar putea să se creeze în viitor o comisie specială pentru atei, dar nu se știe încă. Va trebui un șef, și de unde să scoatem dacă din Nimic sau Existență, orice-o fi acolo, nu a ieșit încă șeful ateiilor?

Nu se mai spuse nimic. Îngerul își întoarce spatele și dădu energic, fericit din aripi, ca și cum ar fi știut că nu o să mai aibă ocazia să facă acest lucru pentru o bună bucată de timp. Saramago, în schimb, nu se mai uită la el. Merse drept, așa cum îi spusese îngerul, și dădu de zid, dădu de ușă și de clanță pe care o deschise fără prea mare greutate. Îi veneau în cap multe alte întrebări pe care știa c-ar fi trebuit să le pună, multe curiozități pe care le avea și-ar fi vrut să și le hrănească sau potolească. Știa, însă, că nu putea să facă acest lucru, că nimeni nu putea să îi răspundă și, mai ales, că în acest punct asemenea lucru nici nu mai conta.

Mălina CONȚU / Orient și Occident. China și Europa

Urmărind de câțiva ani prezența asiatică în spațiul cultural venețian al bienalelor, am sesizat intenția/ aspirația industriilor creative din est de a epata și de a convinge în primul rând printr-o prezență excesivă a evenimentelor și în al doilea rând prin intermediul unor lucrări menite a atrage atenția printr-un spectacol mediatic excesiv: dinamism, culoare, dimensiuni, idei sau materiale menite a impresiona. Și toate aceste eforturi păreau îndreptate spre transmiterea ideilor și emoțiilor artiștilor cu scopul a câștiga acele «15 minute de celebritate» între miile de opere expuse la acest eveniment. Am grupat mai jos, pornind de la o parte din temele vehiculate de acești artiști, trei direcții menite a ilustra modul în care arta ilustrează realitatea contemporană din China, pentru privitorii occidentali, și nu numai.

Societatea spectacolului azi. Expansiunea modelelor americane

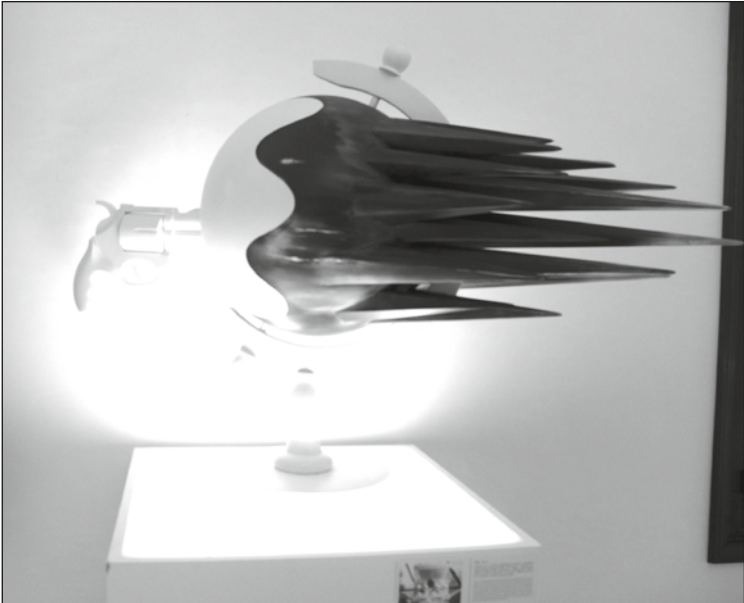
Așa cum subliniază Victoria Lu, în catalogul unei expoziții deschisă la bienala din 2011, Future Pass, multe dintre aceste opere sunt expresia unei generații de tineri artiști asiatici crescuți în fața televizorului sau a computerului, în mediul ultra tehnologizat digital actual care suprapune virtualul realului, amalgamându-le. Sunt tineri care nu cunosc dramele războiului și care, prin aceste lucrări, își exprimă emoțiile și crezul. Personajele, obiectele și instalațiile prezentate în aceste evenimente, unele dintre preluate parcă din reclame, se revendică vizual de la modelul societății de consum promovat de societatea americană postbelică, exportat în toată lumea prin film, desene animate, produse de larg consum sau reclame și asimilat de societatea asiatică a ultimilor trei decenii. Elementele sunt amalgamate și nici nu mai contează originea lor dacă ele pot răspunde nevoii de exprimare și comunicare a unor idei. De altfel, într-o societate în care internetul te conectează instant oriunde și cu oricine în lume, utilizarea unui limbaj cât mai accesibil e cheia succesului acestei relații de comunicare și nicidecum originea sau tradiționalismul unei idei.

Cele două proiecte asupra cărora mă voi opri în acest grupaj, aparțin unor artiști asiatici tineri, care înregistrează în operele lor o trăire actuală, prezentă în lumea transformată de capitalismul despotice în care trăiesc: anxietatea și sentimentul de artificialitate datorat lipsei valorilor și a reperelor.

Jiang Heng Made in China, 2015

Instalația, parte a unei expoziții cu titlul «Highway to Hell» deschisă la Veneția în 2015, ilustrează viziunea chineză asupra transformărilor pe care le-a adus în societatea asiatică consumismul și spectacolul media capitalist: o societate futuristă, ultra tehnologizată dar lipsită de identitate. Ea ne prezintă un copac împodobit cu și invadat la rădăcină de păpuși Barbie, un simbol emblematic al artificialității societății de consum care invadează mințile copiilor de la vârste fragede. Păpușa, care devine un punct de reper al frumuseții pentru fete este de fapt punctul de debut al spectacolului extravagant, fals și lipsit de substanță al spectacolului modei, ce acaparează imaginația copiilor prin strălucirea falsă, de suprafață, fără a-i avertiza de lipsa de valoare din spatele acestui machiaj luxuriant al exteriorului înșelător.

Acest copac devine pentru artist un simbol al consumării rapide a valorilor morale în China contemporană. Frumusețea acestor păpuși Barbie, importate din cultura americană cu tot cu standardele de frumusețe occidentală, prezintă un model de splendoare de plastic care distrage, mimează aspirațiile și visele tinereții dar nu sugerează și epilogul lor catastrofic în adolescență. Chiar dacă ele sunt parte a unei realități de care toată lumea este conștientă, nimeni nu le reneagă. Și astfel un element care în mod tradițional

era asimilat cu fericirea devine partea a unei mașinării a post-umanității, din care omul dispare în spatele unor standarde de frumusețe corporală imposibil de atins, dar mai ales străine Chinei.

A Shin (Chen Shin-Hung) Last One, The Earth, 2011

Cele două globuri pământestii aparțin unui artist taiwanez care vine în lumea artei vizuale din sfera muzicii dar are studii de arhitectură. Ele ilustrează două din cele trei globuri pământestii alese pentru expoziția Future Pass, Veneția 2011, pentru a ilustra ideea de interdisciplinaritate, dar au legătură cu o instalație realizată în anul precedent: o mașinărie de tipul celor destinate copiilor în supermarketuri cerându-le, contra unei sume de bani, să aleagă jucăriile preferate. Instalația lui A Shin e încărcată cu bile albe, globuri pământestii ascunse ale căror surprize ești invitat să le descoperi.

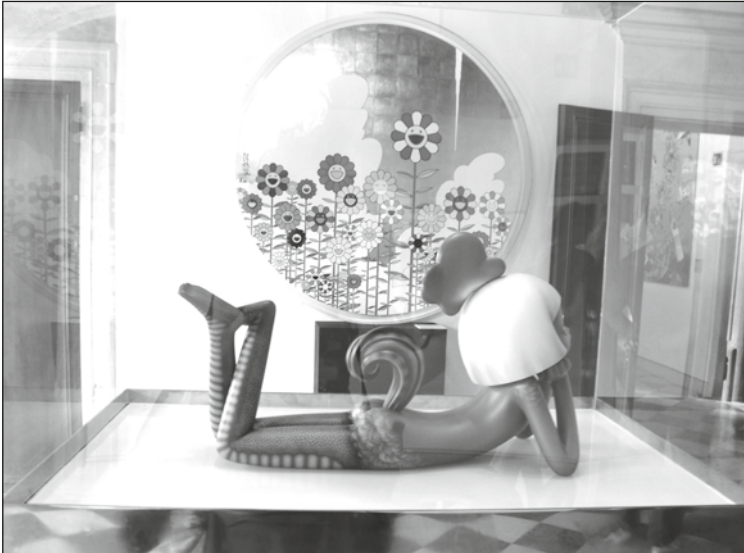

Cele două globuri selectate ilustrează, în mod ludic, jocul nostru cu planeta. În una dintre imagini, Terra este «explodată» de un glonț care pornește de la pistolul amplasat «la capul ei» iar în cealaltă planeta devine un recipient de coca cola/pepsi etc. din care bem cu paiul. Transformarea simbolică a celor două globuri pământestii în jucării de plastic, la dispoziția noastră, ține de o atitudine comercială, care ne face să vindem aproape orice, chiar și planeta care ne susține viața.

Societatea spectacolului si filmul

Impactul pe care l-au avut și îl au filmele, seriarele, desenele animate și videoclipurile promovate în a doua jumătate a secolului al 20-lea de industria cinematografică (în special cea de la Hollywood), asupra copiilor, adolescenților și adulților, cei care le urmăresc pe marile și micile ecrane de la vârste fragede, a determinat preluarea, mai mult sau mai puțin conștientă, a unor modele comportamentale și identitare în viața reală. Prin aceste narațiuni, valorile occidentale, în special cele americane au pătruns nestingerite în societate, fiind asimilate de omeni în mod natural. Alături de ele, într-o perioadă a diversității ca cea pe care o trăim, aceste modele americane sunt deja concurate de altele, care provin din lumea latino-americană sau asiatică, ce copiază modelele și le îmbogățesc cu caracteristici zonale.

În mod special, în lumea asiatică a luat amploare un gen derivat din animația japoneză (Manga sau Anime), din benzile desenate și din desenele animate de tip Walt Disney care s-a dezvoltat într-o industrie globală de imagine virtuală digitală, cu o estetică aparte, la care aderă un număr mare de artiști. Definit și analizat de Victoria Lu în catalogul expoziției Future Pass, 2011,

acest gen a fost intitulat Animamix, înglobând imagini și personaje care provin din culturi diferite, narațiuni inspirate de tradiții distincte și o estetică a culorii și luminii puternice. Punând accent pe factorul emoțional aceste imagini exprimă identitatea tinerei generații asiatice. Cel mai cunoscut produs al acestei estetici este filmul Avatar (2009), dar imaginile și personajele acestui gen de animație virtuală au pătruns la scară mare și în jocurile video iar prin intermediul internetului sunt îmbrățișate de tinerii din întreaga lume, care îndrăgesc personajele și preiau din exemplele virtuale coafuri și elemente vestimentare ale acestora, suprapunând realul, virtualului. La baza acestor fenomene stă cinematografia clasică, însă azi, datorită tehnologiilor digitale și internetului, spectacolul narativ și imagistic al acestor filme ia o amploare și mai mare.

Kaikai Kiki / Chiho Aoshima Little Carefree, the Chicken Girl, 2008 Brandul Takashi Murakami

Acest personaj fictiv al unei serii de benzi desenate, devine, asemenea păpușilor Barbie un brand de succes în industria destinată copiilor. Sculptura, realizată de Chiho Aoshima, unul din asistenții lui Murakami, arată asemeni figurii omonime din filmele animate. Prin producerea acestor artefacte la scară mare, sub brandul personal, Murakami nu doar aduce un omagiu culturii POP ci invadează piața cu produsele Kaikai Kiki care ajung și pe gențile Louis Vuiton (un alt exemplu notoriu este Hello Kitty). Este unul din artiștii care a făcut din stilul personal un produs global devenind cunoscut dincolo de domeniul artei. Kaikai Kiki este un brand la care contribuie și alți artiști selectați de autor, ceea ce transformă opera acestuia într-un produs colectiv, parte a unei industrii creative care îi promovează imaginile. Asemenea Micii Sirene, Albei ca Zăpada sau lui Mickey Mouse, acest personaj devine un exponent dorit și apreciat de consumatorii spectacolului media digital.

Wu Tien-Chang Never Say Goodbye, 2015

Prezentat la ediția din 2015 a bienalei ca eveniment colateral, acest show plin de magie și farmec ne transmite de fapt experiențele traumatizante ale poporului taiwanez din perioada postbelică de care acesta refuză să se desprindă. Sunt trăiri imprimate în conștiința oamenilor de rând care revin sub forma nostalgiei, în ciuda măștilor și a zâmbetului ravisant pe care ei îl afișează în imaginile viu colorate. Wu Tien-Chang, folosind membrane de piele artificiale asemănătoare măștilor și expresii vizuale magice, descrie viețile celor din eșalonul de jos al societății cu bucuriile și tristețile existenței. Ceea ce mi-a atras atenția la aceste proiectii este aspectul contrafăcut, de show american: personajele au fizionomii asiatice dar poartă vestimente care amintesc de atmosfera filmelor americane ale anilor 50-60.

Artistul a grupat cinci lucrări în acest show magic, pentru a crea o atmosferă de lumină, sunet și ficțiune ce definește viziunea ludică și zămbitoare promovată de trendul Animamix.

Așa cum subliniază organizatorii showului în catalogul Bienalei, «a-ți lua rămas bun» este o experiență de viață care transcende granițele orient-occident. Despărțirile din viață sau de viață sunt experiențe inevitabile ce cauzează suferință. Prin atmosfera pe care o creează, artistul dorește să comunice esența acestor emoții privitorului cu toate că, pentru un privitor occidental, obișnuit cu exprimarea pe chip a sentimentelor, suferința e bine ascunsă de zămbet iar personajele se definesc mai prin masca, artificială, dar plină de viață.

Peisajul tradițional

Peisajul este un element esențial de identitate pentru cultura chineză, definitoriu pentru modul în care este imaginată din punct de vedere filozofico-existențial relația om-natură. Nu puține sunt picturile și amenajările de grădini chinezești din trecut care evocă acel tărâm ideal al Primăverii Piersicilor înfloriți, în care omul trăiește în perfectă armonie cu natura. Cu toate acestea, evoluția societății din ultimele decenii, cu proiectele urbane megalomane, a cam zdruncinat acest echilibru de secole punând națiunea în fața unei realități care nu mai corespunde defel imaginii vizuale și poetice a peisajului. Cu toate acestea, în ultimul deceniu apare un nou concept, cultura Shan Shui, inspirat de viziunea tradițională dar cu o componentă high tech care rămâne de văzut în ce măsură

va putea readuce natura înapoi în oraș curățând realitatea sumbră a dezvoltării urbane haotice din China actuală, subordonată nevoii de confort a societății de consum. Proiectele selectate aici sunt menite a ilustra această transformare.

Learn from masters

Primele două imagini provin dintr-o expoziție intitulată astfel, deschisă ca eveniment colateral al bienalei de la Veneția din 2015. Yang Jie, curatorul ei, așa cum arată în catalogul Bienalei, propune operele a șase maeștri chinezi clasici ai peisajului, ale căror picturi le alătură lucrărilor unui artist contemporan, Pan Gonkai, care păstrează în imaginile create esența picturii chineze dar face trimiterile la contextul actual al artei occidentale, realizând astfel simbioza celor două culturi. E o alăturare menită a sublinia decalajul celor două culturi și modul în care păstrarea filonului tradițional într-o lume globalizată poate constitui o resursă puternică pentru viitor.

Însă, dincolo de această alăturare cele două imagini pun în valoare caracteristicile particulare filozofiei și peisajului chinez, o viziune atemporală definită prin armonia omului cu natura la nivel cosmic, în totală opoziție cu realitatea haotică prezentă, unde dezvoltarea accelerată a tehnologiei informației și globalizarea au sporit capacitatea de comunicare dar și amestecul cultural, dispersia, fragmentarea și omogenizarea tradițiilor. Din acest motiv, cum tot Yang Jie subliniază, în cazul în care arta din occident s-a confruntat cu această dispersie mai timpuriu și a rezolvat-o, China, una din țările dezvoltate recent, nu trebuie să piardă pictura caligrafică, o componentă importantă a înțelegerii, identificării,

continuării și dezvoltării ei ca națiune la scară globală.

He Haixia Peach Blossom Spring, copie după Yuan Yao, 1937

În această pictură venim în contact cu măreția care definește viziunea peisajului clasic chinez. Expusă alături de opere contemporane într-o expoziție intitulată Humanistic Nature and Society, Veneția, 2015, ea este menită a ilustra, așa cum subliniază organizatorii chinezi în catalogul expoziției, «armonia ultimă dintre om și natură, ceea ce am căutat de mii de ani încoace». O astfel de imagine simbolizează «sălășluirea spirituală, o caracteristică definitorie a națiunilor orientale, încărcată de ideal și viziune poetică.» Ea se revendică de la viziunea filozofico-literară a tărâmului utopic, descrisă de poemul Primăvara piersicilor înfloriți, și ilustrată de numeroși artiști chinezi de-a lungul mileniilor.

Comisarul expoziției, Dai Zhikang, în cuvântul înainte al catalogului arată cum cultura chineză tradițională pune accentul pe un stil de viață poetic și pastoral. Omul trăia în pace cu mărețul munte și cu apele dansante ale râului, ca scop ultim al împlinirii. Poemele și grădinile clasice chineze cele mai sofisticate erau un exemplu al modului în care chinezii integrau natura în arealul locuit, ceea ce această pictură ilustrează.

Wong Shun-kit, curatorul expoziției, descrie povestea din spatele acestei imagini: acum 1500 de ani, Tao Yuanming, un literat chinez, a relatat o poveste care pare reală și imaginară; un pescar a vâslit orbește pe un râu într-o pădure alcătuită din piersici înfloriți; la capătul râului și al pădurii găsește muntele; își continuă drumul prin peștera muntelui, la capătul căreia i se dezvăluie o așezare; fiecare locuitor al acestei așezări ducea o viață liniștită, senină și plină de mulțumire; o societate utopică de tip Shan-Shui în mijlocul naturii; de atunci, Primăvara piersicilor înfloriți devine locuința ideală a omului, omagiată mii de ani după și ilustrată în diverse ipostaze de pictori. Pictura lui He Haixia, o copie modernă a unei lucrări mai vechi, descrie în imagini acest ideal pierdut al locuirii din mintea extremorientalilor.

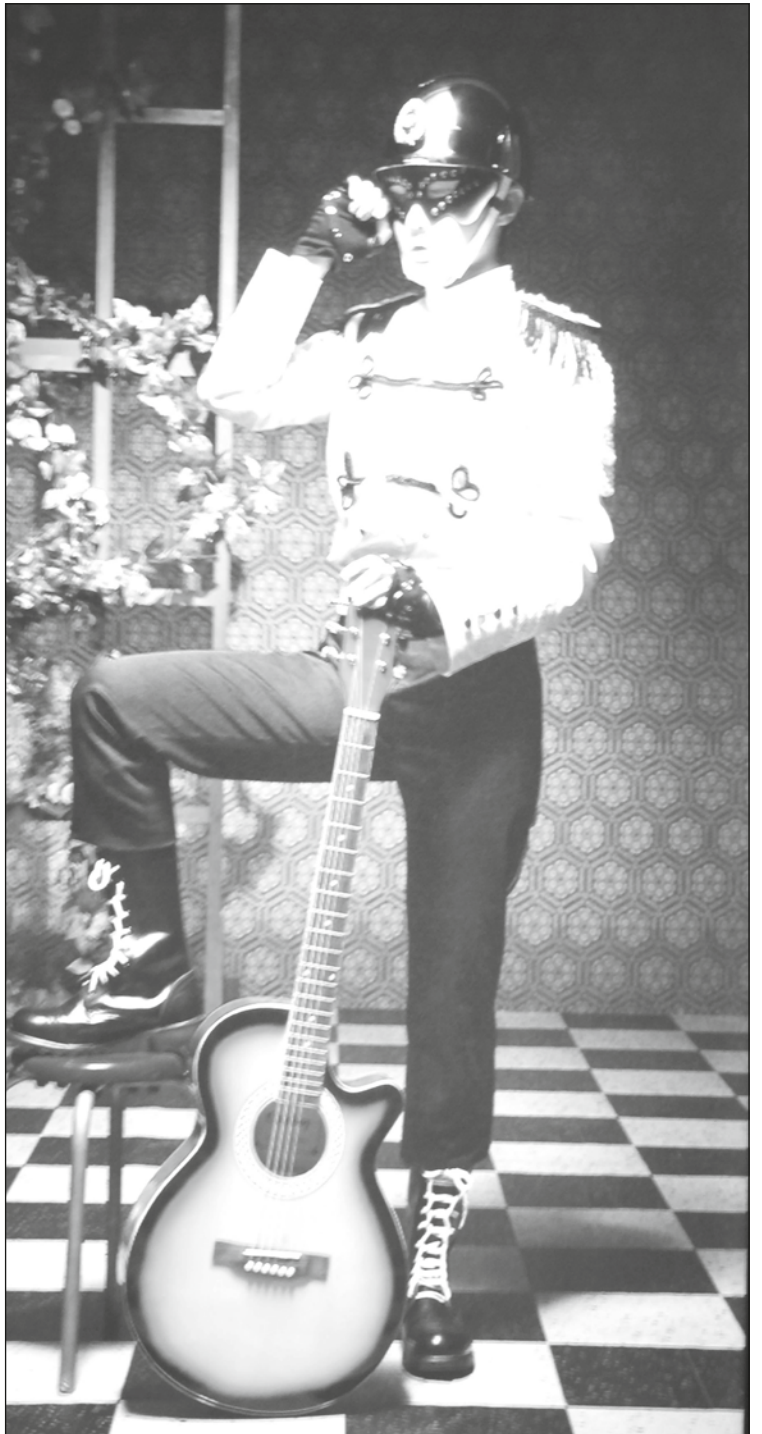
Yang Yongliang Rising Mist, 2014 The day of Perpetual Night, 2012

Alături de pictura lui He Haixia și în opoziție cu ea, în expoziția de la Veneția (Humanistic Nature and Society), sunt prezente aceste imagini care, alături de următoarele două, ilustrează viziunea transformată a peisajului chinez, ca urmare a urbanizării uluitoare a ultimelor decenii, perioadă în care dezvoltarea arhitecturii a sufocat peisajul și a răsturnat complet armonia tradițională a omului cu natura, anihilând-o aproape pe cea din urmă. Cartierele vechi, la scară umană, au fost demolate și înlocuite de blocuri înalte acoperite de reclame care ascund cerul și anihilează vegetația, lăsând spațiu poluării.

În contrast cu ceea ce am văzut în picturile anterioare, peisajele lui Yongliang, realizate pe un suport digital în locul hârtiei și al cernelii, păstrează muntele și apa din peisajul tradițional dar ele sunt împânzite până la sufocare de zgârie nori, autostrăzi, generatoare electrice, automobile, trenuri, aeroporturi și tot ce presupune progresul tehnologic agresiv al Chinei ultimelor decenii. Chiar dacă sunt armonios compuse și par a funcționa și astfel, aceste peisaje apocaliptice transmit fragilitatea, pericolul și cruditatea acestor intervenții brutale în peisaj. Regăsești trăsăturile peisajului tradițional dar privești te înspăimântă, iar pe tine, europeanul te conduce cu gândul la imaginarul apocaliptic.

Wang Jiuliang Plastic China, 2011-2015

În consonanță cu peisajele lui Yongliang, filmul lui Jiuliang ne prezintă altă latură a peisajului chinez recent: peisajul poluat al Chinei ultimelor decenii și mizeria pe care a adus-o cu sine societatea de consum și tonele de ambalaje de plastic pe care le produce. Apele din filmul lui Jiuliang, departe de a fi mărginite arbori, munți sau poduri de lemn, au albiile țărnuite de deșeuri

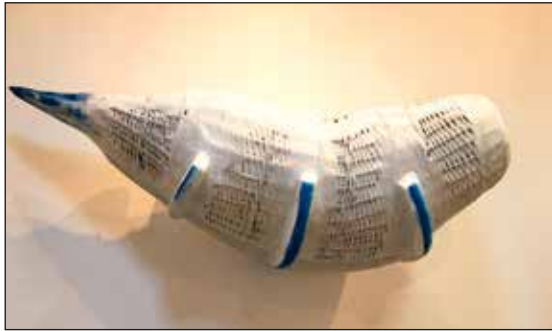

urbane. Câmpurile vaste devin adevărate gropi de gunoi în care trăiesc mii de oameni și copii care își câștigă existența din trierea deșeurilor.

Plastic China ne prezintă astfel o poveste despre cum deșeurile de plastic din toată lumea, în special din Statele Unite ajung în China, contribuind la modificarea radicală a peisajului și la poluarea lui excesivă. Datorită acestor deșeuri, apa nu mai este curată, aerul e toxic iar hrana otrăvită, conducând la un număr mare de îmbolnăviri și mortalitate în rândul oamenilor și animalelor. Un astfel de peisaj realist ilustrează schimbarea radicală a armoniei omului cu natura: o natură în care omul nu mai poate trăi ci doar supraviețui.

Un caleidoscop de viziuni, proiectele selectate în această prezentare au rolul de crea o imagine a modului în care China dorește să se prezinte occidentului prin intermediul viziunilor unor artiști. Imaginile ascund realități sociale și perspective diverse, toate, parte a unui discurs dinamic specific pluralității de opinii capitalist. Unii dintre acești artiști critică, alții asimilează senin noile direcții și le sublimează în imagini virtuale prelucrate estetic. Unii creatori asimilează societatea spectacolului mediatic și îi exploatează valențele, alții o critică din perspectiva unei viziuni tradiționale pe care încearcă să o adapteze prezentului. Dar, în mare, mai toate aceste imagini ilustrează schimbările majore pe care le-a cunoscut China în ultimele trei decenii și decalajul acestei realități față de viziunea tradițională a societății care a guvernat societatea vreme de patru milenii.

Maxim Dumitraș *ABSENȚE ÎN CIRCUITE*, Târgu Jiu, 19 Februarie 2016